

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

**ATBALSTA PASĀKUMI
5. – 9. KLAŠU SKOLĒNIEM
AR MĀCĪŠANĀS TRAUCĒJUMIEM
MĀCĪŠANĀS PRASMJU PILNVEIDEI**

DIPLOMDARBS

Autors: **Agnese Gromova-Ķūrena**

Stud. apl. Nr.: ag06062

Darba vadītāja: doc., Dr. paed. **Rasma Vīgante**

RĪGA 2017

ANOTĀCIJA

Diplomdarba autore ir angļu valodas skolotāja, speciālais pedagogs vispārīzglītojošajā skolā, kurā licencētas arī speciālās izglītības programmas. Nereti nācies atzīt, ka skolotājiem pietrūkst nepieciešamo zināšanu, prasmju un pārliecības par savām spējām darbā ar skolēniem ar speciālām vajadzībām.

Lai sekmētu speciālās izglītības pilnveidi, 7 gadu garumā veidota skolas atbalsta sistēma, kuras apraksts iekļauts pētījumā. Pētījuma mērķis – noskaidrot lietderīgākos atbalsta pasākumus 5.–9. klašu skolēnu ar mācīšanās traucējumiem mācīšanās prasmju pilnveidei. Pētījuma bāze – 31 skolēni ar mācīšanās traucējumiem, viņu vecāki, 24 skolotāji. Pētījuma metodes: literatūras analīze, anketēšana, skolas dokumentu analīze, pedagoģiskā novērošana, rezultātu analīze.

Rezultātā noskaidroti lietderīgākie atbalsta pasākumi skolēnu ar mācīšanās traucējumiem mācīšanās prasmju pilnveidei, apzinātas skolas atbalsta sistēmas stiprās un vēl pilnveidojamās puses, izvirzīts turpmākā pētījuma mērķis.

Pētījums var tikt izmantots kā vadlīnijas vispārīzglītojošajām skolām individuālās atbalsta sistēmas izveidei.

Atslēgvārdi: atbalsta pasākumi, mācīšanās traucējumi, mācīšanās prasmes, pusaudžu vecums.

ABSTRACT

The Author of the Diploma Paper is an English and special education teacher in a general comprehensive school, which has also licensed special education programmes. It has been admitted that teachers occasionally lack the necessary knowledge, skills and confidence in dealing with students with special educational needs.

To develop special education arrangements, a support system of the school has been established within last 7 years, which has been described in the research. The aim of the research – to find out the most useful support arrangements to develop the learning skills of Form 5 – 9 students with learning disabilities. The research sample – 31 students with learning disabilities, their parents, 24 teachers. Research methods: study of theoretical standpoints, questionnaires, documentary analysis at school, pedagogical observation, analysis of the findings.

As a result the most useful support arrangements to develop the learning skills of students with learning disabilities were found, the strengths of the school and areas of further development were ascertained, and the aim for further research was set.

The research can be used as a guideline for general comprehensive schools to establish individual support system.

Keywords: support arrangements, learning disabilities, learning skills, teenagers.

SATURS

Ievads	5
1. Pusaudžu vecumposma īpatnības.....	8
2. Mācīšanās traucējumi un mācīšanās prasmes	13
3. Atbalsta pasākumi.....	22
4. Atbalsta pasākumi 5. – 9. klašu skolēniem ar mācīšanās traucējumiem mācīšanās prasmju pilnveidei X vidusskolā.....	28
4.1. X vidusskolas vispārīgs raksturojums	28
4.2. X vidusskolas atbalsta sistēmas modelis.....	36
4.3. Lietderīgākie atbalsta pasākumi 5. – 9. klašu skolēniem ar mācīšanās traucējumiem mācīšanās prasmju pilnveidei X vidusskolā.....	49
Nobeigums	58
Izmantotā literatūra un avoti	61
Pielikumi:	
1. X vidusskolas atbalsta komandas darbības kārtība.	
2. Atbalsta pasākumi skolēnam ar speciālām vajadzībām. Skolas veidlapa.	
3. Atbalsta pasākumi skolēnam ar speciālām vajadzībām. Vecāku veidlapa.	
4. Individuālais darbs ar skolēnu ar speciālām vajadzībām.	
5. Individuālais izglītības plāns X vidusskolā 2013./2014.m.g.	
6. Individuālais izglītības plāns X vidusskolā 2016./2017.m.g.	
7. Vecāku anketa individuālā izglītības plāna sastādīšanai.	
8. Skolēna anketa individuālā izglītības plāna sastādīšanai.	
9. Skolēnu attīstības dinamikas izvērtējuma veidlapa.	
10. Skolēna ar mācīšanās traucējumiem attīstības dinamikas izvērtējums.	
11. X vidusskolas skolotāju aptaujas anketa par skolēniem ar mācīšanās traucējumiem sniegtajiem atbalsta pasākumiem.	
12. X vidusskolas skolotāju aptaujas anketu datu apkopojums par skolēniem ar mācīšanās traucējumiem sniegto atbalsta pasākumu biežumu.	
13. X vidusskolas skolotāju aptaujas anketu datu apkopojums par atbalsta pasākumiem, kas sekmē skolēnu ar mācīšanās traucējumiem mācīšanās prasmju pilnveidi.	
14. X vidusskolas skolēnu ar mācīšanās traucējumiem aptaujas anketa par atbalsta pasākumiem.	
15. X vidusskolas skolēnu ar mācīšanās traucējumiem aptaujas anketu datu apkopojums par atbalsta pasākumiem, kas sekmē mācīšanās prasmju pilnveidi.	

IEVADS

Mūsdienās termini *iekļaušana* un *integrācija* dažādās dzīves jomās vairs nav jauninājums, cilvēki ar speciālām vajadzībām vairs neslēpj vai netiek slēpti, kā tas bijis iepriekš, plaši tiek diskutēts par cilvēku ar speciālām vajadzībām tiesībām pilnvērtīgi piedalīties sabiedriskās dzīves norisēs. Arī izglītības joma šajā ziņā nav izņēmums, Latvijas vispārējās izglītības sistēmā pēdējās desmitgadēs salīdzinošu strauji tikusi mainīta attieksme pret skolēniem ar speciālajām vajadzībām (Nīmante, 2008). Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūras projekta *Organisation of Provision to Support Inclusive Education* (turpmāk tekstā – EASNIE projekts) pārskatā par Latviju tiek ziņots: “Skolēnu ar speciālām vajadzībām integrācijas un iekļaušanas kustība sākās 1990-o gadu vidū. (..) Izglītības un zinātnes ministrija (turpmāk tekstā – IZM) vienmēr ir atbalstījusi ideju par abiem speciālās izglītības virzieniem – speciālās skolas (grupas, klases) un integrēšana (iekļaušana) vispārīzglītojošajās skolās” (EASNIE, n.d.).

Tiesības uz izglītību neatkarīgi no izglītojamā veselības stāvokļa, kas balstītas uz vienlīdzības principu bez jebkādas diskriminācijas un atšķirīgas attieksmes ir noteiktas vairākos Latvijas Republikas likumdošanas aktos, piemēram, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 3. pantā (1998) un Izglītības likuma (turpmāk tekstā – IL) 3.- 3.¹ pantā (1998). Vēl jo vairāk, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 11. pantā (1998) tiek noteiktas bērnu tiesības iegūt izglītību atbilstoši viņu spējām. Vispārējās izglītības likuma (turpmāk tekstā – VIL) 49.pantā (1999) norādītas izglītojamo tiesības apgūt speciālās izglītības programmas atbilstoši izglītojamo speciālajām vajadzībām, turklāt šī likuma 53.pantā teikts, ka skolēnus ar speciālām vajadzībām var integrēt vispārīzglītojošās skolās, ja tajās ir atbilstošs nodrošinājums.

Šāda situācija Latvijā, aktualizējot iekļaušanas / integrēšanas jautājumus, saskaņā ar EASNIE projekta pētījuma rezultātiem, radusies pēdējās desmitgadēs novērotās zemās dzimstības dēļ, kas radīja nepieciešamību vietējo pašvaldību skolām piesaistīt sev ikvienu pašvaldībā dzīvojošo bērnu, lai izvairītos no vairāku klašu vai pat visas skolas slēgšanas, jo, kā zināms, Latvijā “nauda seko skolēnam”. Šī procesa rezultātā būtiski samazinājies speciālo izglītības iestāžu skolēnu skaits, kā arī pašvaldībām un vispārīzglītojošajām skolām radies liels izaicinājums nodrošināt atbilstošu pedagogu kvalifikāciju. Jāpiebilst, ka iekļaušanas/integrācijas process nav tik viennozīmīgs. Ne visas vispārīzglītojošās skolas spēj nodrošināt vislabāko atbalstu un mācību vidi, kāda bērnam ir nepieciešama (EASNIE, n.d.).

Valstiskā līmenī kvalitatīvas iekļaujošas izglītības sekmēšanas jautājumi netiek ignorēti, ko apliecina IZM izvirzītie izaicinājumi iekļaujošas izglītības stiprināšanā, kas ietver atbalsta pasākumus izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām un iekļaujošas izglītības principa īstenošana vispārējās izglītības iestādēs, t.sk. attieksmes jautājumus (IZM, 2016). Arī pašvaldībās un vispārīzglītojošās skolās tiek ieguldīts ne mazums darba iekļaujošas izglītības sekmēšanai.

Līdzīga situācija ir X vidusskolā, kurā darba autore jau 19 gadus ir angļu valodas skolotāja un 6 gadus atbild par speciālās izglītības darba organizēšanu. Šajā vidusskolā 2017./2018. mācību gadu uzsākuši 385 skolēni, 1. – 9. klasēs mācības uzsākuši 335 skolēni, no kuriem 40 skolēniem jeb 12% ir noteiktas speciālās vajadzības (tie ir gan skolēni ar izglītības psihologa noteiktiem atbalsta pasākumiem, gan skolēni ar mācīšanās traucējumiem, gan skolēni ar garīgās attīstības traucējumiem). Lai gan kopumā skolēnu skaitam tendence ir samazināties, skolēnu skaits ar speciālajām vajadzībām procentuāli pieaug. Mūsdienu skolotāja darbs ir gana izaicinošs, jo vienā klasē nākas strādāt ar ļoti dažādiem bērniem, t.sk. gan ar apdāvinātiem bērniem, gan ar bērniem, kam nepieciešams īpašs atbalsts. Nopietni sadarbojoties, vairāku gadu garumā X vidusskolas vadība, pedagogi un atbalsta personāls ar darba autores palīdzību ir centušies atrast veiksmīgāko risinājumu skolēnu ar speciālām vajadzībām iekļaušanai / integrēšanai vispārīzglītojošajā skolā, sekmējot skolēnu pilnvērtīgu izaugsmi un sagatavošanu reālajai dzīvei. Tādēļ aktuāls ir diplomdarba temats “Atbalsta pasākumi 5. – 9. klašu skolēniem ar mācīšanās traucējumiem mācīšanās prasmju pilnveidei”.

Pētījuma **mērķis** ir noskaidrot lietderīgākos atbalsta pasākumus, kas sekmē 5. – 9. klašu skolēnu ar mācīšanās traucējumiem mācību prasmju pilnveidi. **Pētījuma objekts:** mācību process. **Pētījuma priekšmets:** X vidusskolā izmantotie atbalsta pasākumi 5. – 9. klašu skolēniem ar mācīšanās traucējumiem.

Pētījuma metodes:

- literatūras analīze;
- anketēšana;
- skolas dokumentu analīze;
- pedagoģiskā novērošana;
- iegūto datu apkopojums un analīze.

Pētījuma bāze: 31 X vidusskolas 5. – 9. klašu skolēni ar mācīšanās traucējumiem, viņu vecāki un 24 mācību priekšmetu skolotāji. **Pētījuma periods:** aktīva pētnieciskā darbība notikusi diplomdarba tapšanas periodā, sākot ar iepriekšējo mācību gadu, taču būtībā dati par skolēni izaugsmi, speciālās izglītības darba organizāciju un X vidusskolas

atbalsta sistēmas attīstību tikuši salīdzināti, kopš 2011./2012. mācību gada, kad darba autore uzsāka studijas LU PPMF “Speciālās izglītības skolotājs / skolotājs logopēds” studiju programmā un piekrita organizēt X vidusskolas speciālās izglītības darbību.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) apkopot, izpētīt un analizēt literatūru un avotus par iekļaujošo izglītību, speciālajām vajadzībām, mācīšanās traucējumiem, atbalsta pasākumiem, mācīšanās prasmēm un pusaudžu vecumposma īpatnībām;
- 2) praksē pielietot un pārbaudīt dažādus atbalsta pasākumus 5. – 9. klašu skolēniem ar mācīšanās traucējumiem;
- 3) iegūt informāciju no skolotājiem, skolēniem un vecākiem par skolēniem ar mācīšanās traucējumiem nepieciešamajiem atbalsta pasākumiem;
- 4) izanalizēt skolēnu mācību rezultātus;
- 5) izvērtēt lietderīgākos atbalsta pasākumus skolēnu mācīšanās prasmju pilnveidei.

Pētījuma jautājumi:

- kādas pusaudžu vecumposma un mācīšanās traucējumu īpatnības un sekmīgas mācīšanās nosacījumi jāņem vērā, sniedzot atbalsta pasākumus 5. – 9. klašu skolēniem ar mācīšanās traucējumiem;
- kādi atbalsta pasākumi sekmē 5. – 9. klašu skolēnu ar mācīšanās traucējumiem mācīšanos.

Diplomdarba teorētiskā daļa ir balstīta uz sekojošu autoru viedokļiem un pētījumiem: T.Bazens (2008), R.Brown (2016), M.Delaney (2016), E.Dudley, E.Osvath (2015), L.Frīdmanis, K.Volkovs (1988), B.Gates, H.Atherton (2007), N.L.Geidžs, D.C.Berliners (1998), J.C.Gorman (2001), K.Keišs (2012), S.A.Kirk (1973), M.Laitmans, I.Jakoviča, I.Vinokurs (2013), J.W.Lerner (1976), T.Likona (2000), J.Lūse, I.Miltiņa, S.Tūbele (2012), I.Mantromoviča (2014), I.Melberga (2015), G.Narvaišs (2011), D.Nīmante (2007, 2008), R.Nobela (2002), A.Pannoni (2015), I.Plotnieks (1988), J.Riņķis (2002), J.Smiltiņa (2008), K.Smita, L.Strika (1998), E.Smits (2000), G.Svence (1999), V.Zelmenis (2000). Veikta arī Latvijas normatīvo aktu, VISC metodisko materiālu un EASNIE dokumentu izpēte un analīze. Izmantoti diplomdarba autores iepriekšējā pētījuma (Gromova-Ķūrena, 2015) dati.

Diplomdarba struktūra: ievads, 4 nodaļas ar 8 attēliem un 3 tabulām, nobeigums, literatūras saraksts, 15 pielikumi.

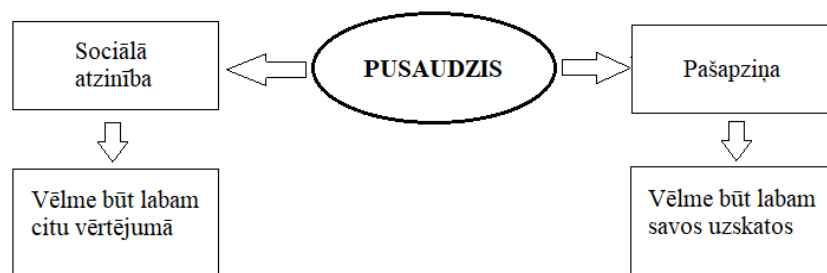
1. PUSAUDŽU VECUMPOSMA ĪPATNĪBAS

Katram pedagogam, ienākot klasē, būtu jāuzdod sev jautājumu, kāds ir mērķis, ko viņš vēlas sasniegt. Bet, lai to paveiktu, vispirms ir jāizprot, kas ir skolēni, ar kuriem būs jāstrādā. Viena no pedagoģijas nozarēm, kas skolotājam palīdz labāk iepazīt un izprast savus skolēnus, ir attīstības pedagoģija. “Zinot katras klases skolēnu tipiskās vecuma īpatnības, iespējams arī vieglāk un pareizāk izprast katra skolēna individuālās īpatnības” (Zelmenis, 2000, 61). Savukārt izprotot tās, ir vieglāk plānot turpmāko mācību procesu, izvēloties atbilstošu metodiku, vidi, mācību materiālus, atbalsta pasākumus u.tml.

Skolēni, kas mācās 5. – 9. klasēs, lielākoties ir vecumā no 11 līdz 15 gadiem. Saskaņā ar attīstības pedagoģiju, šis vecumposms atbilst vidējam skolas posmam, jeb pusaudžu vecumposmam. Visbiežāk pusaudžu vecumposms tiek raksturots kā grūts un sarežģīts, taču dažkārt to apzīmē kā ļoti interesantu un neparastu vecumposmu. Ik brīdis ir pārsteigumu pilns gan pašam pusaudzim, gan viņa līdzcilvēkiem. “Un, ja šajā neparastajā izdodas uztvert to, kas iezīmē jaunās, topošās personības pozitīvo kodolu, mūsu rokās kā pati no sevis iekrīt audzināšanas un pašaudzināšanas atslēga,” lai gan pusaudža audzināšanas process ir diezgan sarežģīts, grūtības un nebeidzami pārsteigumi to padara jo interesantāku (Plotnieks, 1988). “Pusaudžu vecumposmu iedala divās apakšgrupās: 10 (11) – 13 (14) g. – jaunākie pusaudži un 13 (14) – 15 (16) g. – vecākie pusaudži. Robežu nosaka pubertātes jeb dzimumbrieduma parādības organismā”, kas meitenēm noris agrāk nekā zēniem (Zelmenis, 2000, 66).

Raksturīgākās pusaudžu vecuma iezīmes ir straujas fiziskā ķermeņa pārmaiņas: augšana garumā, galvenokārt uz ekstremitāšu pagarināšanās rēķina, pieņemšanās svarā, (pusaudžu augums ir stūrainis, nesamērīgs), sirds un asinsvadu sistēmas nevienmērīga attīstība, intensīvas iekšējās sekrēcijas dziedzeru darbības radīti pārejoši nervu sistēmas darbības traucējumi (Frīdmanis, Volkovs, 1988). Disproporcijas augšanas procesā organismam var radīt pārslodzi, tāpēc pusaudžu nodarbībām jābūt pārdomātām, jāizvairās no smagām un ilgstošām fiziskām aktivitātēm. Pubertātes laikā notiek aktīvs dzimumdziedzeru darbības sākums, kad dzimumhormoniem ieplūstot asinīs sāk izteikti atšķirīgi veidoties pretējo dzimumu ķermeņi. Zēniem šajā periodā iestājas balss lūzums. “Tuvojoties pubertātes periodam, vecākiem bērni laikus psiholoģiski jā sagatavo un jānodrošina tiem nepieciešamā higiēniskā palīdzība” (Zelmenis, 2000, 67). Vecākajā pusaudžu vecuma posmā augšana garumā turpinās, papildus vērojama izteiktāka auguma nobriešana. Meitenes attīstās daudz straujāk, kā rezultātā izteikti var būt vērojamas meiteņu un zēnu ķermeņu atšķirības.

Straujas un nevienmērīgas augšanas rezultātā rodas arī krasas psiholoģiskas pārmaiņas, piemēram, nelīdzsvarotība, nervozitāte, aizkaitināmība, nepārliecinātība par sevi, seksuālās intereses mošanās (pārsvarā draudzības līmenī), atsvešināšanās no vecākiem, tuvināšanās vienaudžiem, citu vainošana, nevis cēloņa meklēšana sevī. Saskaņā ar Kolberga iedalītajām morālās attīstības stadijām, agrīnajiem pusaudžu gadiem raksturīga pielāgošanās apkārtējiem: “Man jābūt labam un jāattaisno cerības, kuras uz mani liek tuvinieki” (Likona, 2000, 24). Diplomdarba autore piekrīt šim atziņām un vizualizēja vienu no iemesliem, kas rosina pusaudzi censties (skat. 1.1.att.).

1.1.att. Pusaudža vēlmes būt atzītam (pēc T.Likonas, 2000)

1.1. attēls apstiprina uzskatu, ka attaisnojot citu cerības, bērni arī paši jūtas labāk. Te gan jāatzīmē, ka mainās bērnu izpratne par to, kas ir tuvākie cilvēki. “Tieši 5. – 6. klasē parādās grupas un draugi pusaudžiem kļūst par pašiem svarīgākajiem cilvēkiem, bet vecāku autoritāte ievērojami samazinās” (Laitmans u.c., 2013, 69), vienaudži lielākoties kļūst par “nozīmīgajiem citiem”, par etaloniem uzvedības, morāles un ētikas jomā, kurus pusaudži cenšas atdarināt un ar kuriem rēķinās (Svence, 1999). Līdz ar to pusaudži tiek dēvēti par konformistiem, proti, viņi viegli pakļaujas grupas spiedienam (Smiltiņa, 2008, Svence, 1999).

Taču ne visi vienaudži ir “savējie”, jo šim vecumposmam ir izteikta tieksme dalīt pārējos divās grupās, no kuriem otrā grupa ir “atstumtie”, “tas ir savdabīgs saskarsmes vēlmes aspekts, taču tam ir konfrontējoša forma. Daži bērni kļūst gluži vienkārši par *outsideriem*” (Laitmans u.c., 2013, 75) jeb atstumtajiem. Pusaudžu vecumposmā sāk dominēt līderības tēma, un “atstumtā loma kļūst izdevīga bērniem, kuri uz atstumtā bērna fona izceļas un spēj ieņemt līdera lomu vai vismaz līderim pielīdzināmu lomu” (Keišs, 2012). Svarīgi ar pusaudžiem pārrunāt tādas īpašības kā skaudība, kaislība, vēlme valdīt, ieņemt zināmu stāvokli sabiedrībā, jo savādāk bērni var nonākt lielās galējībās – gan pozitīvās, gan negatīvās. Piemēram, katrā klasē ir sastopama tāda parādība kā “klausns”. Šajā gadījumā bērns sliecas uz negatīvo galējību. “Šai vecumā daba ļoti “spēlējas” ar bērniem” (Laitmans u.c., 2013, 83), viņi izmēģina dažādas formas, lai atrastu, apliecinātu sevi. Turklāt negatīvisms, opozīcija un nepakļaušanās ir pusaudžu vecumposma vienas no

galvenajām pazīmēm, jo lielākas kļūdas audzināšanā ir pieļautas iepriekšējos bērna attīstības posmos, jo sarežģītāks būs pusaudzis (Svence, 1999). Sevis apliecinājuma meklējumu eksperimentos bērni mūsdienās var kļūt ļoti nežēlīgi, “šodien bērnu sabiedrība ir viscietsirdīgākā, un bērni to neapzinās” (Laitmans u.c., 2013, 84). Īpaši liels pārbaudījums ir “saglabāt bērnos pozitīvās vērtības un atturēt viņus no pakļaušanās vienaudžu spiedienam izmēģināt seksu, alkoholu un narkotikas tāpēc, ka “visi tā dara”” (Likona, 2000, 27).

Līdzīgi kā strauja augšana, strauja ir arī pusaudžu garīgā attīstība. Jaunākajā pusaudžu vecumposmā gan vēl vērojamas iepriekšējā perioda īpatnības, piemēram, nenoturīga uzmanība, konkrētā domāšana. Pamazām sāk attīstīties visu psihisko procesu mērķtiecības attīstība. Notiek dominējošo interešu veidošanās. “Pusaudzis jau pilnīgi patstāvīgi var organizēt savu uzmanību, atmiņu, domāšanu, iztēli. Strauji attīstās jēdzieniskā loģiskā atmiņa, jēdzieniskā domāšana,” rodas prasme veikt hipotētiski deduktīvus spriedumus jeb loģiskus secinājumus, balstoties uz izvirzītajām hipotēzēm, attīstās prasme intelektuāli eksperimentēt, attīstās refleksīvā domāšana (Frīdmanis, Volkovs, 1988, 46).

I.Plotnieks (1988) ir akcentējis pusaudžu vecuma iezīmes:

- attiecībā uz pusaudžiem parastā loģika ne vienmēr noder;
- pusaudzis jūtas pieaudzis, viņš vairs nav bērns, tāpēc saprātīgi ar viņu runāt kā līdzīgam ar līdzīgu;
- pusaudzis bieži izvirza tādas pretenzijas, kuras pats nevar realizēt (lietderīgi ļaut pusaudzim to saprast pašam reālajā dzīvē, nevis censties viņam pierādīt pretējo);
- sāk veidoties pusaudža pašvērtējums;
- pieaug prasīgums pēc darbošanās jēgas;
- psiholoģiski svarīga ir sava dzimuma apzināšanās;
- pusaudzis negatīvi uzbudinās, ja pieaugušais demonstrē savas īpašumtiesības;
- pusaudzim ir sevišķi grūti piedot vienaldzību pret viņu, tāpēc pieaugušajiem jāizrāda ieinteresētība;
- pusaudzis sev vēlas interesantus vecākus; viņš ļoti lepojas, ja vienaudži pamana un novērtē, ka viņa vecāki ir interesanti;
- pusaudzis ļoti augstu vērtē interesantas sarunas, kas ne vienmēr tādas ir pieaugušo izpratnē;
- pusaudzim ir ļoti bagāta iztēle, taču viņš ne vienmēr to atklāj;
- pusaudzis jau sāk iedziļināties sevī un baudīt savus pārdzīvojumus;

- pusaudžu vecumā notiek psiholoģiskā aiziešana no mājām, tādēļ vecākiem ir būtiski ielikt tādas pamatus attiecībās ar pusaudzi un viņa audzināšanā, kas nodrošinātu pusaudža ceļu atpakaļ uz mājām.

Tomēr, neskatoties uz iepriekš minētajām vispārīgajām pusaudžu vecumposma īpatnībām, bērnu attīstība var būt ļoti individuāla. Plānojot mācību procesu, būtiski ņemt vērā ir arī individuālās attīstības īpatnības, jo īpaši tad, ja bērnam ir vērojamas kādas grūtības mācību vielas apguvē. Autores K.Smita un L.Strika izceļ sekojošus uzdevumus, kas ir pusaudža ar mācīšanās traucējumiem dienaskārtībā:

- “iemācīties pieņemt savu mainīgo ķermeni;
- iemācīties būt apmierinātam ar savu seksualitāti un izpaust to ar pienācīgu atbildības izjūtu;
- iemācīties emocionāli kļūt mazāk atkarīgam no vecākiem, šai nolūkā izveidojot tuvākas attiecības ar abu dzimumu vienaudžiem;
- izvēlēties profesiju un sagatavoties ekonomiskai patstāvībai;
- izstrādāt ētikas kodeksu vai vērtību sistēmu, saskaņā ar kuru veidot savu dzīvi” (Smita, Strika, 1998, 210).

No vienas puses pusaudzis ar mācīšanās traucējumiem ir tāds pats pusaudzis, kā visi citi, kuram piemīt šim periodam raksturīgās iezīmes, taču papildus slodzi tik juceklīgajā attīstības periodā var radīt spriedze, ko rada grūtības mācībās. Īpaši grūti šajā pusaudžu vecumposmā var kļāties vecākiem un skolotājiem, jo viņiem ir jānodrošinās ar papildus “līdzekļiem”, lai prasmīgi izvadītu skolēnu cauri šim attīstības posmam (Pannoni, 2015). Vecākiem tiek ieteikts griezties pie speciālistiem, ja viņi saviem bērniem pusaudžu vecumposmā novēro sekojošas pazīmes:

- ievērojama sekmju līmeņa krišanās;
- vērā ņemamas uzvedības problēmas (atkarību izraisīšu vielu lietošana, skolas kavēšana, klaiņošana, nakšņošana ārpus mājām);
- traucēts miegs, nomākts garastāvoklis ilgākā laika periodā, izteikti dzīves jēgas meklējumi;
- nevēlēšanās kontaktēties ar vienaudžiem ilgstošākā laika posmā (VISC Speciālās izglītības nodaļa, 2013).

“Pusaudži, kuri nobriest lēni, var nokļūt bīstamās situācijās, jo viņiem trūkst kognitīvās izpratnes, emocionālā brieduma vai nopietnas spriešanas spēju. (..) Ja bērns ir īpaši naivs vai sociāli neapķērīgs, viņš var pat kļūt par cietsirdīgu joku vai varmācības upuri” (Smita, Strika, 1998, 211), turklāt šāda regulāra ņirgāšanās var tikt piedzīvota ne

tikai no vienaudžu, bet arī pieaugušo un pat pedagogu puses (Brown, 2016). Šādi bērni neizpratnes dēļ var nokļūt seksuāli bīstamās situācijās (šādās situācijās mēdz nonākt arī bērni ar zemu pašcieņu); tāpat arī situācijās, kur pastāv lielas briesmas viņu drošībai, jo viņi nespēj kritiski izvērtēt visus riska apstākļus un pakļaujas citu aicinājumam piedalīties bīstamajās aktivitātēs. Nereti pusaudži ar mācīšanās traucējumiem paši traucas bīstamās situācijās un galējībās, riskantos un satraucošos piedzīvojumos, tādējādi mēģinot atrast savu vietu starp citiem pusaudžiem gadījumos, ja viņi nav izveidojuši stabilas attiecības ar pārējiem; tad sekas mēdz būt ātra braukšana, azartspēles, zagšana, nonākšana konfliktā ar likumu. Par sevišķu riska grupu šajā ziņā, pēc speciālistu atzinumiem, tiek uzskatīti pusaudži ar uzmanības deficīta un hiperaktivitātes sindromu. Bērniem, kuriem ir mācīšanās traucējumi, daudz biežāk mēdz būt konflikti ģimenē, sevišķi, ja vecākiem nav pietiekamas izpratnes par nepieciešamo atbalstu, līdz ar to šādiem pusaudžiem pastāv daudz lielāks risks papildus iegūt emocionālus traucējumus. Pusaudžiem ar mācīšanās traucējumiem daudz biežāk ir vērojama depresija, trauksme, antisociāla, naidīga uzvedība. Šādi skolēni arī daudz biežāk nepabeidz skolu, šāda riska kategorijā parasti nonāk skolēni, kuri noslēdzas sevī un slikti mācās. “Pat tiem pusaudžiem, kuri saņem ģimenes atbalstu un izvairās no šādām emocionālām galējībām, var izveidoties aizsargpaņēmienu, ar kuriem viņi cenšas slēpt kaunu par savu neiederību. Piemēram, bērns, kuru skolā citi “nepieņem”, var reaģēt šādi: kļūt dusmīgs un agresīvs (..); izturas ākstīgi vai kļūst par klases joku plēsēju (..); apgalvo, ka skola ir pārāk stulba vai garlaicīga, lai par to raizētos (..); vaino citus vai uzņemas upura lomu (..); sāk manipulēt (..); tīši novērš uzmanību” (Smita, Strika, 1998, 212 – 213).

Jāsecina, ka pusaudžu vecumposms var šķīst sarežģīts gan vecākiem un pedagogiem, gan arī pašiem pusaudžiem, jo pusaudži atrodas tādā kā nemitīgā cīņā ar sevi un ar apkārtējo pasauli, mēģinot atrast savu vietu dzīvē. Tādēļ, lai novērstu iespējamus riskus, piemērojot atbilstošus metodiskos paņēmienus, jo būtiski bez galvenajām vecumposma īpatnībām pieaugušajiem ir izprast skolēnu individuālās īpatnības, to skaitā mācīšanās traucējumus, par ko tiks izklāstīts nākamajā nodaļā.

2. MĀCĪŠANĀS TRAUCĒJUMI UN MĀCĪŠANĀS PRASMES

Mūsdienās globālā līmenī aktuāli ir kļuvuši integrācijas un iekļaušanas jautājumi; sociālās un izglītības iekļaušanas politiku ir ieviesušas neskaitāmas pasaules valstis. “Iekļaušana nozīmē izvēles iespējas došanu visiem skolēniem tikt izglītotiem kopā ar viņu vienaudžiem, neskatoties uz viņu individuālajām vajadzībām un spējām” (Delaney, 2016).

Arī Latvijā iekļaujošas izglītības politikas realizēšana nav izņēmums, tomēr iekļaujošas izglītības ieviešana daudzās skolās ir liels izaicinājums. Šādu faktu atzīst arī paši skolotāji, piemēram, kādā intervijā Iespējamās misijas skolotāja Slišāne atklāj: “Realitāte, ar ko es saskaros, ir neatbalstoša – pietrūkst resursu, kur smelties zināšanas un idejas. Kursi, ar ko nodrošina skolotājus par iekļaujošo izglītību, ir vienveidīgi un atklāj, kas ir mācīšanās traucējumi, bet neatbild uz pašu būtiskāko – kādas metodes visefektīvāk var palīdzēt? Kāda ir katras metodes pēctecība? Kā palīdzēt arī vecākiem izprast sava bērna mācīšanās vajadzības? Manuprāt, ne jau bērns nevar, bet gan mēs neesam atraduši viņam piemērotu mācīšanās pieeju. Tas ir kopīgs darbs – vecākiem, skolēniem, skolotājiem un valstij” (Melberga, 2015).

Saskaņā ar VIL (1999) 53.pantā noteikto, “vispārējās pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības iestādēs, kurās ir atbilstošs nodrošinājums, var integrēt izglītojamos ar speciālām vajadzībām”, kā arī izglītības iestādei ir jānodrošina atbilstošu atbalsta pasākumu pieejamību izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām, kuri integrēti vispārējās izglītības iestādē. IL (1998) noteikts, ka ņemot vērā izglītojamā veselības stāvokli un veicot izglītojamajam atbilstošu nepieciešamo nodrošinājumu, izglītojamais izglītības iestādē var apgūt speciālās izglītības programmu. Latvijā tiek piedāvātas astoņpadsmit speciālās izglītības programmas, divas no kurām ir paredzētas skolēniem ar mācīšanās traucējumiem:

- speciālās pamatizglītības programma izglītojamiem ar mācīšanās traucējumiem (izglītības programmas kods 21015611);
- speciālās pamatizglītības mazākumtautību programma izglītojamiem ar mācīšanās traucējumiem (izglītības programmas kods 21015621).

Atzinumu par izglītības programmas nepieciešamību izsniedz Pašvaldību pedagoģiski medicīniskās komisijas (izglītojamajiem līdz 4. klasei) un Valsts pedagoģiski medicīniskā komisija, ko nosaka MK 16.10.2012. noteikumi Nr.709 par pedagoģiski medicīniskajām komisijām. Šo speciālo izglītības programmu galvenie mērķi un uzdevumi, pamatizglītības obligātais saturs, izglītojamo iegūtās pamatizglītības vērtēšanas pamatprincipi un kārtība ir

noteikti MK noteikumos Nr.468 par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem. Šo noteikumu 28. pielikumā ir noteikts, ka izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem pamatizglītības programmas īstenošana var ilgt 10 gadus (9 gadu vietā) un vienā vispārīgizglītojošajā klasē var integrēt ne vairāk par 4 izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem (MK, 2014). Jāpiebilst, ka saturiski skolēniem ar mācīšanās traucējumiem ir jāapgūst tāda pati pamatizglītības programma, kāda tā ir paredzēta vispārīgizglītojošās skolas izglītojamajiem. Atšķirība ir skolēniem ar mācīšanās traucējumiem sniegtajos atbalsta pasākumos.

Mācīšanās traucējumi ir procentuāli vislielākā, bet viena no jaunākajām un vēl līdz galam neizpētītām speciālās izglītības jomām, kas kā speciālās izglītības kategorija tika atzīta 1960. gados. Pētījumos pierādīts, ka mācīšanās traucējumus ir būtiski diagnosticēt un novērst pēc iespējas agrāk, jo tie saglabājas ilgstoši un novērojami arī pieaugušajiem (Nobela, 2002). Pirmo reizi terminu “mācīšanās traucējumi” definēja S.Kirks (*Kirk*) 1963. gadā Čikāgas izglītības konferencē par bērniem ar uztveres traucējumiem (Lūse u.c., 2012). “Mācīšanās traucējumi ir neiroloģiski traucējumi, kas ietekmē galvas smadzeņu spēju izprast, atcerēties vai nodot informāciju” un kas centrālās nervu sistēmas disfunkcijas dēļ ietekmē domāšanu, atmiņu, uztveri, uzmanību, kā arī “var ietekmēt sekmes ikvienā mācību priekšmetā”; mācīšanās traucējumi var rasties iedzimtības, neiroķīmiskā līdzsvara traucējumu, smadzeņu attīstības traucējumu, smadzeņu bojājumu u.c. bioloģisku faktoru rezultātā (Lūse u.c., 2012, 183). Mācīšanās traucējumi kā smadzeņu un CNS disfunkcija etioloģiskos terminos tiek interpretēti no medicīniskā skatpunkta, taču tos var aplūkot arī no uzvedības terminoloģijas skatpunkta, proti, kā funkcionālus traucējumus uzvedības izpausmēs (Kirk, 1973). Papildinot, Lerner (Lerner, 1976), definējot mācīšanās traucējumus, uzskaita tādas pazīmes kā: pavājināta smadzeņu neiroloģiskā disfunkcija, nevienmērīga attīstība, grūtības akadēmiskos un mācīšanās uzdevumos, pretrunas starp esošajiem sasniegumiem un iespējamo potenciālu, turklāt, bērni ar mācīšanās traucējumiem neiederas nevienā citā īpašo pazīmju grupā. Tātad jāsecina, ka mācīšanās traucējumiem ir daudz pazīmju, izpausmju un veidu. “Ir ļoti grūti definēt mācīšanās traucējumus, jo tie var nozīmēt ļoti dažādas lietas, dažādiem cilvēkiem” (Gates, Atherton, 2007, 3). “Tie ietver daudzas un dažādas mācīšanās grūtību formas, sākot ar uzmanības deficīta sindromu un beidzot ar sarežģītiem redzes un dzirdes uztveres un attiecīgās informācijas apstrādes traucējumiem” (Smita, Strika, 1998, 4).

Personām ar mācīšanās traucējumiem ir saglabātas intelektuālās spējas, taču pretruna rodas mācību sasniegumos vienā vai vairākās jomās, piemēram, lasīšanā,

rakstīšanā vai matemātikā. Atsaucoties uz Gormanu (Gorman, 2001) apkopoto informāciju, vērojami sekojoši mācīšanās traucējumu veidi:

- disleksija (viens no biežāk sastopamajiem veidiem), kas būtībā ir lasīšanas traucējumi (nespēja pārstrādāt skaņas vienības, kas veido valodu);
- receptīvās un ekspresīvās runas traucējumi;
- disgrāfija (rakstīšanas traucējumi);
- diskalkulija (aritmētiskās grūtības);
- neverbālie mācīšanās traucējumi – visgrūtāk nosakāmie plašā spektra dēļ (no sociālām problēmām līdz pat telpiskās uztveres grūtībām);
- pieaugot pētījumu apjomam, tiek minēti arī atmiņas, uzmanības, pašregulācijas u.c. traucējumi.

Lai gan “mācīšanās traucējumus iespējams iedalīt dažos galvenajos veidos, (..) tie bieži kombinējas – turklāt ārkārtīgi atšķiras to smagums” (Smita, Strika, 1998, 7). Biežāk izplatītās iezīmes bērniem ar mācīšanās traucējumiem ir negaidīti zemā sekmība, nenoturīga uzmanība, grūtības rīkoties pēc norādījumiem, sociālā brieduma trūkums, sarunāšanās grūtības, elastības trūkums, vāja prasme plānot un organizēt, aizmāršība, neizveicība, impulsu kontroles trūkums (Smita, Strika, 1998).

Dažādās pasaules valstīs attiecībā uz mācīšanās traucējumiem tiek lietoti dažādi termini. Dažās valstīs šis jēdziens ir skaidri definēts valsts likumdošanas aktos, citās valstīs daudz tiek runāts par morālaļām normām, tādējādi, piemēram, vārds *traucējumi* tiek uzskatīts par cieņu aizskarošu. Tāpēc, lai izprastu patieso problēmu un varētu pielāgot piemērotākos risinājumus, ir svarīgi izprast mācīšanās traucējumu būtību, kā arī lietderīgi iepazīties ar katras valsts likumdošanā noteikto kārtību.

Latvijā speciālās pamatizglītības programmu izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem nosaka pedagogiski medicīniskās komisijas, balstoties uz sekojošiem kritērijiem un izglītojamo pamatdiagnozēm, kas uzskaitīti MK noteikumos Nr.709 par pedagogiski medicīniskajām komisijām (2012):

- zems kopējo intelektuālo spēju attīstības līmenis (zemāks par vecumposma vidējiem rādītājiem, bet nerasniedz garīgās atpauicības robežu);
- specifiski mācīšanās traucējumi;
- lasīšanas traucējumi vai disleksija;
- aritmētisko iemaņu mācīšanās traucējumi;
- izteikti vizuāli telpisko spēju traucējumi;
- verbāli loģisko spēju traucējumi;

- izteikti pazemināta kognitīvā produktivitāte;
- jaukti mācīšanās iemaņu traucējumi;
- specifiski lasīšanas traucējumi;
- specifiski aritmētisko iemaņu traucējumi;
- specifiski motorisko funkciju attīstības traucējumi;
- jaukti specifiski attīstības traucējumi;
- bērības autisms vai atipisks autisms, vai Aspergera sindroms, ja intelektuālo spēju attīstības līmenis atbilst vecuma vidējai vai zemākajai normai (nesasniedzot garīgās atpauzes robežu);
- viegli kognitīvi traucējumi.

Tādos gadījumos, kad pēc veiktās testēšanas skolēnam netiek diagnosticēti mācīšanās traucējumi (kas atbilstu attiecīgās izglītības programmas piemērošanai), jo skolēnam ir salīdzinoši augsts intelekta koeficients, bērnam, balstoties uz izglītības psihologa vai logopēda atzinumu, var tikt piemēroti atbalsta pasākumi mācību procesā, lai palīdzētu tajā jomā, kur viņam sokas grūtāk. Vēl gan jāpiebilst, ka mācīšanās grūtības nav tas pats, kas mācīšanās traucējumi. Ja mācīšanās traucējumi ir funkcionāli, neiroloģiski traucējumi un saglabājas ilgtermiņā, visu mūžu, izraisot salīdzinoši zemu sasniegumu kādā no akadēmiskajām jomām par spīti attīstītām intelektuālām spējām un tradicionālai apmācībai, tad mācīšanās grūtības izpaužas kaut kādā dzīves brīdī, bieži vien citu ārēju vai iekšēju faktoru ietekmē.

„Ar mācīšanās grūtībām saprot pedagoģiskus, sociālus un citus apstākļus, kas traucē mācīties un nav saistīti ar medicīnisku diagnozi” (Lūse u.c., 2012, 183). Analizējot dažādu autoru atziņas par mācību grūtību cēloņiem, diplomdarba autore izveidoja to apkopojumu 2.1. tabulā.

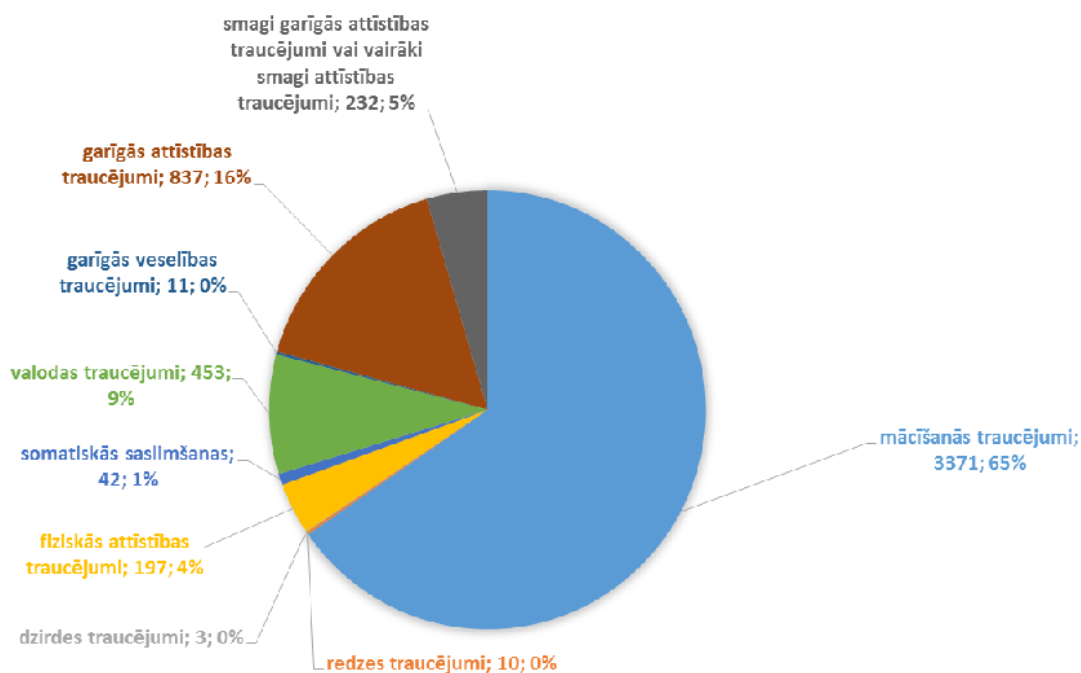
2.1. tabula

Mācīšanās grūtību cēloņi

Pēc J.Lūses u.c. (2012, 183)	Pēc I.Mantromovičas (2014)
<ul style="list-style-type: none"> • “Bērns nesaprot, ko saka skolotājs (piemēram, bērns nav apguvis mācību valodu (didaktisko komunikāciju u.c.). • Mācību procesā netiek ievērots bērna temperamenta tips – neatbilstīgs mācību temps. • Bērnam dominē redzes (vizuāli) telpiskā uztvere, bet mācību metodes ir lineāri audiālas (skolotājs tikai runā, neatkārtojot iepriekš mācīto). • Pedagoģiskais novārsts. • Nevēlēšanās mācīties – nav mācīšanās motivācijas; • Bieža skolas neapmeklēšana. • Nelabvēlīga sociālā vide (nesaskaņas ģimenē, neadekvāts uzturs u.c.). • Mācīšanās grūtības jaunākajās klasēs lasīšanā un rakstīšanā reizēm rodas arī tiem bērniem, kam vadošā roka ir kreisā.” 	<ul style="list-style-type: none"> • Adaptācijas grūtības jaunā skolā / klasē. • Primāri sensori (redzes, dzirdes) traucējumi. • Nepiemērota izglītība (tai skaitā neefektīvas mācīšanas metodes). • Valodas un kultūras atšķirības. • Slikti ekonomiskie apstākļi. • Emocionāli pārdzīvojumi.

Lai vēlreiz akcentētu pedagoģisko nepieciešamību izprast skolēnu speciālās vajadzības jēgpilna mācību procesa nodrošināšanai, lietderīgi būtu ielūkoties statistikas datos. Tiek uzskatīts, ka 3 – 4 cilvēkiem uz 1000 iedzīvotājiem piemīt smagi mācīšanās traucējumi, bet 25 – 30 cilvēkiem uz 1000 iedzīvotājiem vērojami viegli mācīšanās traucējumi” (Gates, Atherton, 2007, 3).

2.1. attēlā atspoguļoti IZM apkopotie dati par speciālo izglītību Latvijā (IZM, 2015).

2.1. att. Izglītojamo skaita sadalījums pēc apgūstamās speciālās izglītības programmas vispārējās, t.sk. speciālās izglītības iestādēs 2014. / 2015.m.g. (IZM, 2015)

2.1.attēla dati liecina, ka vairāk kā puse, tātad lielākā speciālās izglītības programmu skolēnu daļa jeb 65% ir skolēni ar mācīšanās traucējumiem. Turklāt, pēc citiem IZM sniegtajiem datiem zināms, ka 2014./2015. mācību gadā 81% no visiem skolēniem ar mācīšanās traucējumiem tika integrēti vispārizglītojošajās iestādēs; kopumā vispārējās izglītības iestādēs dienas programmas 1.-12.klasēs 2014./2015. mācību gadā integrēti ap 3% no kopējā izglītojamo skaita (IZM, 2015).

Jāsecina, ka iepriekš minētie statistikas dati ir pietiekami vērā ņemami, lai izglītības iestādēs tiktu veikti nepieciešamie pasākumu pedagogu izglītošanai speciālās izglītības jautājumos, īpaši tas attiecas uz izpratnes veicināšanu par mācīšanās traucējumiem, jo šie skolēni sastāda lielāko daļu no skolēniem, kam ir speciālās vajadzības. Izglītoti pedagogi daudz prasmīgāk spēs plānot mācīšanās procesu sekmīgai skolēnu mācību prasmju pilnveidei, sniedzot skolēniem nepieciešamos atbalsta pasākumus.

Mācīšanās prasmes

“Personības attīstības ceļš ir garš un sarežģīts. To ietekmē iedzimtība, sociālā vide, kā arī mērķtiecīga audzināšana un apzināta pašaudzināšana. Šai procesā izpaužas dabas, sabiedrības un likumsakarību mijiedarbība. Cilvēks šīs likumsakarības nevar mainīt, bet var tās lietderīgi izmantot, tāpat kā izmantojam dažādus enerģijas veidus” (Zelmenis, 2000, 41). Nepieciešamība mācīties ir iedzimta, tā ir cilvēka eksistences pamatā. “Ja organisma spēja mācīties ir traucēta, tad tas noved pie pataloģijas... Var teikt, ka dzīve ir nepārtraukta mācīšanās epizožu ķēde. (..) Atšķirībā no dzīvniekiem cilvēks jau no dzimšanas brīža ir pilnīgi atkarīgs no saviem līdzcilvēkiem” (Riņķis, 2002, 22). Pedagoģis ir tas, kas bērnam var palīdzēt apgūt nepieciešamās prasmes un iemaņas lietderīgai savas dzīves pilnveidošanai. Vēl jo vairāk, “prasmju un iemaņu automatizēšana (nostiprināšana) ir viens no speciālās pedagoģijas pamatlikumiem” (Lūse u.c., 2012, 247). Citiem vārdiem, viens no pedagoga uzdevumiem ir iemācīt skolēnam mācīties.

Prasmes tiek definētas kā “subjekta apgūtais darbības izpildīšanas paņēmiens, ko nodrošina iegūtu zināšanu un iemaņu kopums,” tās veidojas vingrinoties, kā rezultātā rodas iemaņas rīkoties arī savādākos apstākļos; cilvēkam savas prasmes ir jāapzinās un jākontrolē, prasmes veidojas lēnām un var attīstīties bezgalīgi, “sasniedzot augstu vispārīguma līmeni, prasme kļūst par vispārīgu darbības līdzekli un personības īpašību” (Lūse u.c., 2012, 247). Skolotājs, Iespējamās Misijas kurators G.Narvaišs izdala sekojošas patstāvīgas mācīšanās prasmes: atbildības uzņemšanās (gan atbildība par individuālajiem darbiem, gan atbildība par savu pienākumu izpildi grupā), prasme izvēlēties (piemēram, tēmas izvēle, darba noformējuma izvēle u.tml.), prasme plānot laiku, prasme analizēt informāciju (atbilde uz jautājumu “kāpēc?”), komunikācijas prasmes (Narvaišs, 2011).

Ne mazums autoru, aprakstot mācīšanās prasmju pilnveidi, piemin nepieciešamību iemācīt skolēnam izprast pašam sevi. “Darba centrā jābūt cilvēkam. Tā vietā, lai apbērtu viņu ar grāmatām, formulām un eksāmeniem, mums jāsāk domāt, kā iemācīt ikvienu, lai viņš vai viņa varētu apgūt zinības visefektīvāk,” cilvēkam jāizprot, kā viņš vislabāk spēj iegaumēt, kādas mācību metodes viņam ir vislietderīgākās, “koncentrējoties uz cilvēku un viņa spējām, mēs beidzot uz mācību procesu raugāmies pareizi” (Bazens, 2008, 29 – 30). Turklāt, jo sevišķi izpratni par savām spējām un mācīšanās prasmju pilnveidi būtu jāveicina klasēs, kurās mācās dažādu attīstības līmeņu un spēju skolēni (*mixed-ability groups* – angļu val.). Šādās klasēs mācību stundas ir jāplāno tā, lai tajās tiktu iekļautas aktivitātes metakognitīvo prasmju pilnveidei, proti, izpratnes veicināšanai par pašu domāšanas procesiem. Vājākajiem skolēniem parasti ir grūtāk koncentrēties un noturēt

uzmanību gan stundās, gan mājās, pildot mājasdarbus, taču arī šīs prasmes mācību procesā iespējams pilnveidot (Dudley, Osvath, 2015).

Viens no pirmajiem uzdevumiem sekmīga mācību procesa nodrošināšanai ir ne tikai skolotājiem iepazīt savus skolēnus (viņu mācīšanās stilu, uztveres veidu, intereses, attīstības līmeni u.tml.), bet arī pašiem skolēniem ļaut izprast, kādā veidā viņi vislabāk spēj uztvert informāciju un apgūt jaunas prasmes. Ciešā saistībā ar mācīšanās prasmēm ir cilvēka intelektuālā kompetence. Saskaņā ar H.Gārdnera izveidoto intelekta spēju modeli, ko bieži izmanto sekmīgas mācīšanās veicināšanai, “**septiņas intelekta spējas** ir spēju un prasmju apkopojums” (Smits, 2000, 52), tās ir:

- lingvistiskās spējas (valoda, modelēšanas un sistēmu joma);
- matemātiskās un loģiskās spējas (šādam cilvēkam piemīt precizitāte, abstrakta un strukturēta domāšana);
- vizuālās un telpiskās spējas (domāšana atveidos un apziņas tēlos, labi spēj uztvert kartītes un diagrammas, lieto kustības, lai labāk iemācītos);
- muzikālās spējas (jūtīgums pret noskaņojumu un emocijām, patīk ritms, saprot sarežģītu muzikālu kompozīciju);
- starppersonu saskarsmes spējas (prasme labi saprasties un sazināties ar citiem, vidutāja prasmes);
- intrapersonālās spējas (pašmotivācija, laba sevis pazīšana, stipra vērtību izjūta);
- kinestētiskās spējas (laba laika izjūta, prasme rokdarbos, amatniecībā, patika rīkoties un pieskarties, prasmīga darbošanās ar lietām).

“Sekmīgā mācību procesā būtu jānodrošina iespēja mācoties izmantot dažādas intelekta spējas” (Smits, 2000, 53). Kā atzīst M.Delanija (Delaney, 2016), skolotājam nevajadzētu mācīt skolēnus tikai tādā veidā, kā viņam pašam patiktu tikt mācītam, jo skolēniem klasē var būt pilnīgi cits mācīšanās stils, lai iekļaujošā klasē tiktu sekmēta skolēnu ar speciālām vajadzībām mācīšanās prasmju pilnveide, ir nepieciešams ņemt vērā skolēnu mācīšanās stilu.

J.Riņķis (2002) sekmīgu mācīšanos salīdzina ar kibernetikas procesiem jeb vadības mākslu; proti, spēju mācīties ir iespējams apgūt. Savā darbā J.Riņķis uzskaita J.Hīholda izvirzītās četrpadsmit mācīšanās likumības:

1. Pozitīvā kāpinājuma princips – mācīšanās un attīstības dinamiskais virzītājspēks ir tiekšanās pēc līdzsvara, kas ir no cilvēka bioloģiskās dabas nākošā mācīšanās motivācija, kuru nebūt nav jāienes no ārpusē.

2. Atvērtības princips – “pozitīvā kāpinājuma process nav sevī noslēgts automātisms, bet gan atvērta aprīte un dinamiska sistēma, kas principā nav noslēdzama” (Riņķis, 2002, 24).
3. Pozitīvā impulsa princips – tā tiešais avots lielākoties ir pedagogs, vai arī tas izriet no procesu dinamikas grupā; bieži saistīts ar īpaši priecīgu pārdzīvojumu. “Ne no kļūdām jāmacās, bet no pareizā! (..) Sāc ar zināmo! Sāc ar vieglāko! Sāc ar pussolīem!” (Riņķis, 2002, 24), lai varētu gūt pozitīvo kāpinājumu.
4. Pāreja uz pašmotivāciju – netiešā motivācija ir no ārējiem impulsiem nākoša, tā ir savstarpēji saistīta un savstarpēji viena otru ietekmējoša ar tiešo, iekšējo impulsu izraisīto motivāciju. Noteiktā vecumā motivācijai būtu jāpāraug par pašmotivāciju.
5. Ekonomisms – arvien vairāk mācoties, cilvēks spēj arvien vieglāk iemācīties. Jauno informāciju jāsaista ar jau apgūto, jo savādāk nesakārtota informācija tiek pakļauta ātrākai aizmīšanai.
6. Kāpinājuma likums – spēcīgākas tiešās un netiešās motivācijas sadarbības rezultātā ir labāks sniegums un panākumi mācībās.
7. Dozēšanas likums – “līdzīgi tam, kā iespējams pārdozēt zāļu devu, var pārdozēt arī prasības mācībās” (Riņķis, 2002, 25).
8. “*Timing*” – panākumi tiek sasniegti pakāpeniski, piemēram, no zināmā uz nezināmo, no vieglākā uz grūtāko u.tml. “Jāiemācās plānot un jāiepazīst laika trūkuma pozitīvā un negatīvā iedarbība uz sevi” (Riņķis, 2002, 25).
9. Mazākās pretestības likums – ir grūti pārvarēt paša radīto aizspriedumu par to, ka mācīšanās ir izcili grūta.
10. Simbiozes likums – mācot citus, iemācāties paši, tā ir mācīšanās grupā. Pēc J.Hīholda aprēķiniem optimālais skaits grupā ir 5 dalībnieki.
11. Dubuldefekta princips – panākumi un sasniegumi nerodas paši no sevis, panākumi pastiprina panākumus, turpretī neveiksmes var novest pie pesimisma mācībās, demotivācijas, u.tml.
12. Kāpinājuma pretdarbība – pastāv arī kāpinājumi, kas darbojas viens pret otru, piemēram, pozitīvais kāpinājums ierobežo negatīvo.
13. Novirze laikā – “pozitīvais kāpinājums nomaina negatīvo ar zināmu novirzi laikā, jo sasniegumi mācībās – t.s. efekts – izpaužas vēlāk nekā tā cēlonis – proti, pozitīvā mācīšanās” (Riņķis, 2002, 27).
14. Laika paātrinājuma efekti – ātrāka virzīšanās uz priekšu notiek emocionāli dziļāk pārdzīvojot kādu norisi; ir jākontrolē savus mācību mērķus, lai nepieļautu negatīvo

pārdzīvojumu izvirzīšanos apziņā; “līdzsvara atgūšanai biežāk ir jāizsauc atmiņā panākumi” (Riņķis, 2002, 27).

Apkopojot iepriekš minēto autoru apgalvojumus, darba autore secina, ka pedagogam nepieciešama izpratne par sekmīgas mācīšanās pamatnosacījumiem un tai nepieciešamajām prasmēm. Piemēram: mācīšanās notiek daudz sekmīgāk, ja apkārt valda emocionāli pozitīva, iedrošinoša, motivējoša gaisotne; mācību procesam jābūt pakāpeniskam un balstītam uz iepriekš apgūto un pieredzēto; sekmīgāks tas būs, ja tiks saistīts ar skolēna personīgu pārdzīvojumu un sajūtu iesaistīšanu; gan pedagogam, gan skolēnam jāizprot skolēna mācīšanās stils. Tas viss nepieciešams, lai pedagogs varētu izvērtēt un ieplānot skolēnam individuāli nepieciešamos atbalsta pasākumus sekmīgāka mācību procesa nodrošināšanai, kas analizēts nākamajā nodaļā.

3. ATBALSTA PASĀKUMI

“Lai tiktu nodrošinātas katra bērna izglītošanās vajadzības skolā, skolās ir jāizveido atbalsta sistēmas vai atbalsta modeļi visiem un katram bērnam” (Nīmante, 2008, 28). Saskaņā ar metodiskajos ieteikumos atbalsta pasākumu organizēšanai izglītības iestādēs noteikto, “atbalsta pasākumi ietver dažāda veida pasākumus un metodes, kas palīdz skolēniem ar speciālām izglītības vajadzībām pārvarēt veselības problēmu vai attīstības traucējumu radītos ierobežojumus mācību procesā;” jāuzsver, ka atbalsta pasākumus izmanto, lai “kompensētu konkrētā traucējuma radīto ietekmi un veicinātu mācību satura apguvi,” un tie “sniedz iespēju skolēnam ar speciālām vajadzībām būt līdzvērtīgā situācijā ar pārējiem pārbaudes darba kārtotājiem, nevis dod viņiem priekšrocības” (VISC, 2016, 2 – 7).

Atbalsta pasākumi tiek iedalīti vairākās grupās, atkarībā no to izmantošanas tie saistīti, piemēram, ar:

- iepazīšanos ar darba informāciju (nodrošinājums iegūt informāciju, t.sk. uzdevuma nosacījumus, dažādos piemērotākajos veidos, piemēram, audiāli, vizuāli, un taktili, palīglīdzekļu izmantošana, piemēram, lasīšanas šabloni, marķieri un indeksa lapiņas informācijas atzīmēšanai tekstā; informācijas noformējums, piemēram, “Arial” fonta izmantošana, gaišs fons tekstam, īsi, kodolīgi un skaidri formulēti uzdevuma nosacījumi);
- atbildes sagatavošanu un sniegšanu (dažādi atbildes sniegšanas veidi: ar datora palīdzību, skolēna diktētas atbildes pierakstīšana, skolēna mutiska atbilde; atgādņu jeb īsas un koncentrētas vizuālas informācijas izmantošana skolēniem ar mācīšanās traucējumiem atbilžu sagatavošanai);
- darba vietu (piemēram, iespēja pārbaudes darbus veikt individuāli vai nelielā grupā atsevišķā, dažkārt pat skaņu izolējošā telpā);
- darba laiku un darba daļu secību – papildu laiks uzdevumu veikšanai, pārbaudes darba pagarinājums, papildu pārtraukumi, grūtāko uzdevumu pildīšana vispirms u.c. (VISC, 2016).

Pārbaudes darbos pieļaujams izmantot tikai tos atbalsta pasākumus, kas ir tikuši pielietoti mācību procesā. Atbalsta pasākumu izvēli un piemērošanu rūpīgi jāizvērtē profesionāļiem, kas skolēnu labi pazīst, piemēram, mācību priekšmeta skolotājiem un atbalsta personālam. Turklāt par atbalsta pasākumu izmantošanu ir jāinformē skolēna vecāki (VISC, 2016).

Metodiski ieteikumi atbalsta pasākumu sniegšanai ir izstrādāti ne tikai normatīvajos aktos. Dažādu autoru darbos atbalsta pasākumi tiek iztirzāti no dažādiem skatpunktiem. Jāatzīst, ka lielākoties autori uzsver, ka atbalsta pasākumu izstrādāšana un nodrošināšana ir ļoti individuāls process. Lai gan nereti autori atklāj, ka atbalsta pasākumu dažādība stundās sekmē ne tikai skolēnu ar speciālām vajadzībām mācīšanās prasmju pilnveidi, bet palīdz arī pārējiem skolēniem. Piemēram: “Nav jābūt psiholoģijas speciālistam, lai mācītu skolēnus ar speciālām vajadzībām, jo ir daudz labu, praktisku mācīšanas stratēģiju, kuras var izmantot un no kurām labumu gūs visi jūsu skolēni” (Delaney, 2016, 13). Šī autore uzsver, ka būtiski ir sākt ar plānošanu un klasvadību (*classroom management* – angļu val.), lai nodrošinātu drošu un iekļaujošu klases vidi. Klasvadības iemaņas skolotājam jo būtiskas ir tā saucamajās “nevaldāmajās” klasēs, kurās nereti ir arī skolēni ar mācīšanās traucējumiem. Efektīvas klasvadības rezultātā tiktu sekmēti arī efektīvs mācību process (Nīmante, 2007). “Skolotājiem klasē jārada atbalstoša, kooperatīvas mācīšanās atmosfēra, kur skolēni var palīdzēt viens otram un spēj svinēt savas atšķirības. Skolotājam jārada labs piemērs sadarbībā ar skolēniem ar speciālām vajadzībām un jādemonstrē, ka tiek respektēta katra skolēna unikalitāte,” piemēram, plānojot nodarbību par empātiju, kur katram skolēnam būtu ļauts iejusties, kā jūtas kāds cits (Delaney, 2016, 15). To varētu dēvēt par **emocionālo atbalstu**, kas, pēc autores domām, ir viens no svarīgākajiem atbalsta veidiem, kuru būtu jāsniedz vispirms, lai bērnu iedrošinātu, “atvērtu mācībām”, jo “arī visasprātīgākā mācīšanās metode nespēj sacensties ar mācīšanās prieku” (Riņķis, 2002, 19). “Bērni, kuriem ir mācīšanās traucējumi, uzsākot skolas gaitas, reizēm sastopas ar veselu virkni biedējošu šķēršļu,” kas ir skolotāji, kas viņus neizprot, uzdevumi, grāmatas, cietsirdīgi klasesbiedri, dusmīgi vecāki u.tml. (Smita, Strika, 1998, 111). Ir pēc iespējas jāizslēdz kaitīgā stresa iespējas, kas kavē un pat bloķē mācīšanos. Turpretī pozitīva atmosfēra, pozitīvas emocijas, uzslavas to sekmē (Riņķis, 2002). Bērniem ar mācīšanās traucējumiem “visādā ziņā nepieciešams vismaz papildu iedrošinājums un tuvinieku izpratne, lai saglabātu drosmi un pašcieņu, (..) ja dusmu, trauksmes un bezpalīdzības jūtas ir ieilgušas,” nepieciešama speciālistu iejaukšanās, jo savādāk skolēna sekmes mācībās neuzlabosies, kamēr emocionālās problēmas nebūs atrisinātas; turklāt svarīgi ir panākt, ka bērni saprot, ka viņi nav aprobežoti, bet ka viņiem vienkārši ir jāatrod savādāka pieeja mācībām (Smita, Strika, 1998, 112 – 113). Izpratnes veicināšana par sevi, savām īpatnībām, citu cilvēku sajūtām un izturēšanos dēvējama arī par **sociālo atbalstu** (Smita, Strika, 1998).

Kāds cits atbalsta veids, kas tiek izdalīts literatūras avotos, ir **individuālais kognitīvais atbalsts**. Piemēram, R.Fišers atzīst, ka “atbalsts mācībās vajadzīgs visiem

bērniem, bet viņi ne vienmēr zina, kāds atbalsts viņiem nepieciešams un kur to rast,” lai gan nereti sekmīgi skolēni var mācīties dažādās grupās, “tomēr ikvienu skolēnu labvēlīgi ietekmē mācīšanās viens pret vienu situācija, kur skolotājs: sniedz individuālu atbalstu mācībām; parāda skolēnam, kā pašam būt atbildīgam par mācīšanos” (Fišers, 2005, 145). Jāatzīst, ka individuāls atbalsts jo sevišķi nepieciešams bērniem ar speciālām vajadzībām. Individuāla pieeja, individuālu mācīšanās apstākļu radīšana ir daudz vērtīgāka par visas klases skolēnu dzīšanu uz priekšu vienādā veidā un tempā, skolotājam vismaz kādu brīdi būtu vērts “no uzrauga kļūt par padomdevēju” (Geidžs, Berliners, 1998, 113). “Individuālais kognitīvais atbalsts veicina skolēnu spēju izmantot zināšanas atšķirīgos apstākļos, tādējādi panākot, lai ikviens skolēns apgūtu mācīšanās prasmes, ko iespējams lietot arī citur,” un tas nenozīmē tikai dot zināšanas par faktiem (Fišers, 2005, 146). Skolēni, kam ir mācīšanās traucējumi bieži vien bez īpaša atgādinājuma un norādēm neprot pielietot metakognitīvās iemaņas, tāpēc skolotājam būtu jāsniedz nepieciešamais atbalsts, atgādinot un paskaidrojot, kā un kad tas darāms. Skolotājs atbalstu varētu sniegt sekojošās jomās:

- mācību vielas un laika izkārtošanas iemaņu sekmēšana (atgādinājums veikt mācību vielas pierakstus; svarīgo datumu atzīmēšana kalendārā; darāmo darbu saraksta un grafika sastādīšana; darbu veikšanai nepieciešamā laika plānošana un izpildes termiņu noteikšana; darba galda uzturēšana kārtībā; piezīmju grāmatiņas ar nodalījumiem izveidošana; kartotēkas sistēmas izveidošana materiālu uzglabāšanai u.tml.);
- mācīšanās iemaņu sekmēšana (palīdzība uzdevumu nosacījumu izlasīšanai; konspektu veikšana saviem vārdiem; ilustrāciju, izcēlumu, virsrakstu, ievadu u.tml. izmantošana būtiskā uztveršanai; faktu, jēdzienu kartīšu veidošana būtiskākā apgūšanai un atkārtošanai u.tml.);
- iemaņu sekmēšana, gatavojoties pārbaudes darbiem (pārbaudes darba tēmas un formas noskaidrošana, pārrunāšana; regulāra mācību vielas atkārtošana, neatstājot mācīšanos uz pēdējo brīdi; mācīšanās organizēšana kopā ar biedru vai skolēnu grupu; laika plānošana, gatavojoties un veicot pārbaudes darba uzdevumus u.tml.);
- iegaumēšanas iemaņu sekmēšana (vārdiska atkārtošana; pantiņu izmantošana; akronīmu un mnemonisko paņēmienu izmantošana; vizualizācija tabulās, shēmās, zīmējumos; asociāciju veidošana u.tml.);
- problēmu atrisināšanas un lēmumu pieņemšanas iemaņas: mērķu precizēšana; svarīgo un mazsvarīgo problēmu atšķiršana; informācijas ievākšanas paņēmienu dažādošana; saraksta sastādīšana par iespējamajām rīcības ievirzēm un risinājumiem; rīcības variantu

izvērtēšana no dažādiem aspektiem; izvēlēto risinājumu efektivitātes pārbaude (Smita, Strika, 1998).

R.Nobela (2002) uzsver **atbalsta nepieciešamību** skolēniem ar mācīšanās traucējumiem viņu **organizatorisko spēju** jeb **pašorganizētības attīstībai**, izdalot četras galvenās jomas: palīgmateriāli, pierakstu klades, laika menedžments un mājasdarbi, kas lielā mērā atbilst iepriekš sniegtajai informācijai par kognitīvo atbalstu. Papildinot iepriekš minēto, lietderīgi būtu numurēt uzdevumu lapas, sevišķi kontroldarbu darba lapas, izceļot svarīgāko informāciju uzdevuma nosacījumos. Savukārt laika menedžmenta sekmēšanai kā atbalsta materiāls var tikt izmantots smilšu pulkstenis, lai skolēns uzskatāmi varētu kontrolēt veiktā darba laiku. Sekmīgai mājasdarbu izpildei tiek ieteikts izmantot dienasgrāmatas, kas būtībā lielā mērā saistīta ar jau minēto laika menedžmentu un darāmo darbu sarakstu sastādīšanu.

Iekļaujošas klases sekmēšanai jo svarīgi ir pārdomāt nepieciešamos **atbalsta pasākumus mācību procesa organizēšanai**, piemēram, pārdomāt klases iekārtojumu (kur skolēni ar speciālām vajadzībām sēdēs tā, lai labāk uztvertu skolotāju, lai mazāk tiktu novērsta viņu uzmanība – sēdēšana skolotāja tuvumā, tālāk no loga vai pārāk izraibinātas sienas u.tml.). Šeit būtu pieminama arī skaidra mācību stundas struktūra, skaidri klases noteikumi, skaidras, īsas un kodolīgas skolotāja instrukcijas. “Daudz vieglāk to visu ir izveidot jau mācību procesa sākumā, nevis cīnīties ar sekām pēc tam. (..) Lai mācību stundas padarītu iekļaujošas, skolotājiem ir jācenšas iedomāties, kādas barjeras būtu jānovērš, lai netraucētu skolēniem ar speciālām vajadzībām piedalīties noteiktā mācību stundā vai aktivitātē. Dažās aktivitātēs skolēni ar speciālām vajadzībām spēs piedalīties tādā pašā veidā, kā citi klases skolēni. Taču dažām aktivitātēm būs nepieciešams materiālus un uzdevumus pielāgot tā, lai visi varētu piedalīties;” lietderīga varētu būt multisensorās pieejas izmantošana, no kā gūtu ne tikai skolēni ar speciālām vajadzībām, bet ikviens klases skolēns, jo šī pieeja nodrošina visu maņu iesaistīšanu mācību procesā, dažāda līmeņa uzdevumu izmantošanu, turklāt tādējādi tiek mazinātas mācīšanās barjeras (Delaney, 2016, 13 – 16).

Vairāki autori **atbalsta pasākumus iedala**, balstoties uz skolēnu **mācīšanās traucējumu veidiem**. Piemēram, J.C.Gormans (Gorman, 2001) ir sagrupējis atbalsta pasākumus, balstoties uz akadēmisko sniegumu mācīšanās traucējumiem: skolēniem ar lasīšanas traucējumiem, rakstīšanas traucējumiem un aritmētiskajām grūtībām. Skolēniem ar lasīšanas traucējumiem var tikt piedāvāti tādi atbalsta pasākumi kā interaktīvās lasīšanas programmas, papildus laiks pārbaudes darbu veikšanai, teksta izlasīšana priekšā, vizuālie attēli, kas atbilst burtu skaņām, u.tml. Tiem skolēniem, kuriem grūtības sagādā rakstīšana,

var tikt piedāvāts pierakstus veikt elektroniskajās ierīcēs, var tikt izmantotas teksta rediģēšanas programmas, rakstiskos pārbaudes darbus var aizstāt ar pārbaudi mutvārdos, “rāmju” izmantošana rakstītā teksta malu ievērošanai, sekmīga var izrādīties multisensorā pieeja pareizrakstības apguvei. Skolēniem ar mācīšanās traucējumiem dažkārt varētu palīdzēt darba burtnīcu uzdevumu ierakstīšana audio materiālos, filmu skatīšanās grāmatu lasīšanas vietā, eseju rakstīšana diktējot to asistentam. Tiem, kuriem grūtības sagādā matemātika, var atļaut izmantot kalkulatorus, palīdzēs autentisku materiālu izmantošana skaitļu izpratnei (īsta nauda, kartes u.tml.), krāsu-kodu izmantošana u.tml. (Gorman, 2001). Skolēniem ar uzmanības deficīta problēmām varētu palīdzēt: uzmanības novēršanas iespēju samazināšana, klases telpas kārtības un sistēmas uzturēšana, klases darba režīma izveidošana, darbu uzdošanai vajadzīgā laika pielāgošana, skaidru un nepārprotamu rīkojumu izteikšana, nozīmes piešķiršana klases noteikumiem, vienaudžu palīdzības izmantošana mācību procesā, īpašu uzdevumu mapju iekārtošana, vārdiskas uzmanības izrādīšana, pamudinājumu un atbalvojumu izmantošana, tikai viena brīdinājuma izteikšana negatīvas uzvedības gadījumos, vecāku iesaistīšana, konkrētajam audzēknim piemērotākās mācību stratēģijas ievērošana (Geidžs, Berliners, 1998).

Plašākā spektrā atbalsta pasākumu klāstu piedāvā D.Nīmante: “Katra skola veido savai situācijai vispiemērotāko atbalsta sistēmu. Tos var nosaukt arī par atbalsta modeļiem:

- skola licencē speciālās programmas (..);
- skolas organizē atbalsta centrus vai nodrošina speciālistu atbalstu skolā, kur koncentrē profesionālo palīdzību bērnam (..);
- speciālās izglītības skolotājs nodrošina individuālo atbalstu bērniem, kā arī kļūst par konsultantu vispārizglītojošo klašu pedagogiem;
- (..) visas skolas komandas sadarbība problēmrisinājumu meklējumos;
- papildu cilvēka – skolotāja palīga – klātesamība stundās;
- pedagoģiskā eksperimentā atsevišķos mācību priekšmetos 1 stundu nedēļā skolotājam stundā nāk talkā cits kolēģis, notiek paralēlā mācīšana;
- skolotājs – mentors;
- tiek organizēts papildu izglītošanās laiks skolēniem pēc stundām;
- klases audzinātāja un skolas administrācijas darba intensificēšana, sadarbība problēmu agrīnā apzināšanā un risināšanā;
- aktīva bērna iesaistīšana ārpuskolas dzīvē – interešu izglītībā;
- sadarbība ar vecākiem problēmrisināšanā;

- psihologs – konsultants skolotājiem. Tai skaitā supervīzijas skolotāju atbalstam” (Nīmante, 2008, 28 – 29).

Katras izglītības iestādes atbildība par atbalsta pasākumu piemērošanu noteikta arī normatīvajos aktos, VII 53.panta 2. punktā noteikts, ka: “atbilstošu atbalsta pasākumu pieejamību izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām, kuri integrēti vispārējās izglītības iestādē, nodrošina izglītības iestāde. Izglītības iestāde katram integrētam izglītojamajam ar speciālām vajadzībām izstrādā individuālu izglītības programmas apguves plānu” (VIL, 1999). Arī pašu individuālo izglītības plānu varētu uzskatīt par labu atbalsta līdzekli mācību procesa organizēšanai, kuru var izmantot gan pedagogi, gan skolēns, gan viņa vecāki, jo individuālais izglītības “plāns ir izglītojamā spējām pielāgota izglītības procesa organizēšana, ievērojot viņa pieredzi, prasmes, izziņas procesu īpatnības un izglītības standartā un mācību priekšmetu programmās izvirzītos mērķus un uzdevumus” (VISC, 2015, 2). Ja individuālais izglītības plāns tiek izstrādāts un kopīgots intranetā, tas sekmē ātrāku informācijas apriti starp iesaistītajām pusēm. Turklāt ar individuālā izglītības plāna palīdzību var tikt veicināta skolas sadarbība ar skolēna ģimeni, tādējādi sekmējot atbalsta pasākumu nodrošināšanu ne tikai skolā, bet arī mājās. Vienojoties ar vecākiem, skola var ieteikt, kā palīdzēt bērnam mācīties un atbalstīt viņu “(kopīga mācīšanās mājās, dienas režīma strukturēšana, bērna spēju un talantu veicināšana u.c.), un ietekmēt pozitīva pašvērtējuma veidošanos” (VISC, 2015, 9).

Apkopojot šajā nodaļā sniegto informāciju, atbalsta pasākumi skolēniem ar mācīšanās traucējumiem ir nepieciešami nevis tāpēc, lai sniegtu skolēnam kādas īpašas priekšrocības mācību procesā, bet gan lai palīdzētu skolēnam pārvarēt veselības problēmu vai attīstības traucējumu radītos ierobežojumus, kas nereti kavē sekmīgu mācīšanās prasmju pilnveidi. Ar atbalsta pasākumu palīdzību skolēns sekmīgāk, līdzvērtīgāk var iekļauties mācību procesā un skolas dzīvē. Lai noteiktu skolēnam ar mācīšanās traucējumiem individuāli nepieciešamos atbalsta pasākumus, ir nepieciešama profesionāla un rūpīga skolēna izpēta, ņemot vērā viņa vecumposmu, veselības stāvokli, individuālās īpatnības u.tml. Atbalsta pasākumu noteikšana un piemērošana ir skolas profesionāļu komandas (vadības, atbalsta personāla, pedagogu u.c.) darbs, sadarbojoties ar pašu skolēnu un viņa vecākiem. Turklāt katrai izglītības iestādei jāņem vērā arī savas skolas īpatnības. Tāpēc, atbalsta pasākumi kas darbosies vienam bērnam, vai vienā skolā, var nebūt piemēroti citam bērnam, vai citā skolā. Katrai skolai ir jāizstrādā savu atbalsta pasākumu sistēmu. X vidusskolas gadījuma analīze atbalsta pasākumu sniegšanā 5. – 9. klašu skolēniem ar mācīšanās traucējumiem mācīšanās prasmju pilnveidei tiks veikta nākamajā nodaļā.

4. ATBALSTA PASĀKUMI 5. – 9. KLAŠU SKOLĒNIEM AR MĀCĪŠANĀS TRAUCĒJUMIEM MĀCĪŠANĀS PRASMJU PILNVEIDEI X VIDUSSKOLĀ

4.1. X vidusskolas vispārīgs raksturojums

Mūsdienās arvien vairāk un vairāk vispārīzglītojošo skolu Latvijā cenšas integrēt / iekļaut skolēnus ar speciālām vajadzībām. Kā jau minēts iepriekšējās nodaļās, viens no galvenajiem iemesliem šādam lēmumam ir saglabāt vai pat palielināt skolēnu skaitu savā izglītības iestādē, jo saskaņā ar Latvijas normatīvajiem aktiem “nauda seko skolēnam”. Tomēr, neskatoties uz ekonomiskajiem apsvērumiem, tiek ņemti vērā arī cilvēciski apsvērumi. Proti, nav šaubu, ka bērnam labāk ir dzīvot kopā ar savu ģimeni (izņēmums ir sociāli nelabvēlīgās ģimenes), jo ģimene ir institūcija, kur bērnam tiek dotas dzīves pamatvērtības, ģimene sekmē bērna emocionālo izaugsmi. Nereti pedagogu viedoklis ir, ka skolēniem ar speciālām vajadzībām daudz piemērotākas būtu speciālās izglītības iestādes, taču bērniem, kas nedzīvo Latvijas lielpilsētās, izglītošanās šādā skolā lielākoties nozīmētu tikt nošķirti no ģimenes uz ilgāku laika periodu, jo speciālās skolas mēdz atrasties pārāk tālu no skolēnu dzīvesvietām, lai uz skolu un atpakaļ uz mājām skolēni spētu nokļūt katru dienu. Turklāt speciālajās izglītības iestādēs visi skolēni ir ar speciālajām vajadzībām, kas tādējādi liedz skolēniem iespēju mācīties no saviem vienaudžiem, kuriem ir augstāki mācību sasniegumi, nereti šādā veidā skolēni nespēj pilnvērtīgi apgūt mūsdienu sabiedriskās dzīves pieredzi.

Tomēr jāatzīst, ka vispārīzglītojošās skolas dzīvi skolēnu ar speciālām vajadzībām iekļaušana / integrēšana neatvieglo, gluži otrādi – padara izaicinājumu pilnu, jo nepieciešams daudz rūpīgāks mācību procesa plānojums, skolēnu izpēte, atbalsta sistēmas izveide un pielāgošana, pedagogu izglītošana, arī vecāku un pārējo skolēnu izglītošana par speciālās izglītības jautājumiem, lai veidotu sabiedrības izpratni par to u.tml. Tādējādi arī X vidusskolas, kurā veikts šis pētījums, ikdienu ir izaicinājumu piepildīta.

X vidusskola ir neliela piejūras pilsētiņas vidusskola, kurā mācās skolēni no 1. – 12. klasei. Skola atrodas ārpus pilsētas centra. Skolas pašnovērtējuma ziņojumā teikts, ka pilsētai raksturīga mazpilsētas sociālā vide ar lauku ietekmi. Pagājušajā mācību gadā skola svinēja savu 95. jubileju. Šajā gadā X vidusskolā mācības uzsāka 385 skolēni. Skolā strādā 48 pedagogi. Pamatskolas klasēs visās klašu grupās ir divi klašu komplekti, izņemot 3.klases, kur ir trīs paralēlklases. Vidusskolas posmā ir pa vienai 10., 11. un 12. klasei. Vienā klasē mācās 13 – 22 skolēni.

Skolā licencētas sekojošas izglītības programmas:

- pamatizglītības programma (izglītības programmas kods 21011111),
- speciālās pamatizglītības programma izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem (izglītības programmas kods 21015611),
- speciālās pamatizglītības programma izglītojamajiem ar garīgās attīstības traucējumiem (izglītības programmas kods 21015811),
- vispārējās vidējās izglītības vispārīzglītojošā virziena programma (izglītības programmas kods 31011011);
- vispārējās vidējās izglītības matemātikas, dabaszinību un tehnikas virziena programma (izglītības programmas kods 31013011).

Skolēniem ir iespēja darboties 12 dažādos interešu izglītības pulciņos skolas telpās, tie ir, piemēram, tautiskās dejas, ksilofona spēle, folkloras pulciņš, kulinārijas pulciņš, kokapstrāde, lego-robotikas pulciņš, floristikas pulciņš, mūzikas terapijas pulciņš, koris, vokāli instrumentālais ansamblis, pūtēju orķestris, sporta pulciņš. Blakus skolai atrodas mūzikas un mākslas skolas. Skolā un arī pilsētā ir iespējams trenēties dažādās sporta skolas piedāvātajās sporta disciplīnās, t.sk. vieglatlētikā, futbolā, basketbolā, burāšanā, airēšanā. Skolas sporta zālē vakaros skolēniem ir iespējams apgūt cīņas mākslas. Mācību priekšmetos, kuros paredzēti valsts pārbaudes darbi, tiek nodrošinātas papildus fakultatīvās nodarbības. Pēc stundām skolēni var lietderīgi pavadīt laiku pagarinātajās dienas grupās.

Skola darbojas Ekoskolas projektā, karjeras izglītības projektā, projektā Mammadaba, ik gadu skolēni iesaistās Bērnu žūrijas lasīšanas aktivitātes, kā arī dažādos citos projektos un konkursos. X vidusskolai ir sadraudzības skolas Vācijā un Lietuvā. Ar Vācijas skolas pašvaldību pilsētai ir noslēgts līgums par abu skolu sadraudzību, divas reizes gadā notiek 8. – 9. klašu skolēnu nedēļu ilgi pieredzes apmaiņas braucieni (rudeni vācu skolēni brauc uz Latviju, pavasarī X vidusskolas skolēni dodas uz Vāciju).

Skolai ir 4 stāvi. Iestādē atrodas 2 informātikas kabineti (visā skolā pieejams bezvadu interneta pieslēgums), bibliotēka, lasītava, labiekārtota mācību virtuve, ēdnīca, kafejnīca un dienesta viesnīca, visu stāvu gaitēnos un skolas pagalmā uzstādītas video novērošanas kameras. Nupat skolā tika atjaunots skolas radio, pa kuru trīs stāvu gaitēnos starpbrīžos tiek pārraidīta mūzika un skolas aktualitātes. Katrā mācību kabinetā ir dators, projektors ar ekrānu, dažos kabinetos ir arī interaktīvās tāfeles. Par dažādu projektu līdzekļiem skolā tikuši labiekārtoti un aprīkoti dabaszinību un ķīmijas kabineti, mājturības kabineti (atsevišķi zēniem un meitenēm) ir papildināti ar mūsdienīgiem darbarīkiem. Šajā mācību gadā tika izremontēta skolas sporta zāle, kur mēdz notikt Latvijas līmeņa sporta sacensības, pie sporta zāles atrodas vingrošanas zāle ar plašu sporta inventāra klāstu. Skola

atrodas kāpu zonā blakus sporta un atpūtas kompleksam, kur notiek dažādi starptautiska līmeņa sporta, mūzikas un citi kultūras pasākumi. Tur atrodas atjaunots stadions, estrāde, vairāki futbola laukumi, tenisa korti, vingrošanas stacija, hokeja un basketbola laukums. Lielās pavasara talkas laikā ar vecāku palīdzību pie skolas izveidota sajūtu taka un rotaļu aktivitāšu laukums, kur rudenī un pavasarī skolēni starpbrīžus un laiku pēc stundām var pavadīt ārā svaigā gaisā.

No pašvaldības lauku teritorijām uz skolu un pēcpusdienās atpakaļ uz mājām skolēni var nokļūt ar diviem skolas apmaksātiem skolēnu autobusiem. Skolā tiek nodrošinātas pusdienas. 1. – 4. klašu skolēniem par tām nav jāmaksā, pārējiem pusdienu maksa ar pašvaldības līdzfinansējumu ir 1,27 € dienā. Samērā bieži skolā rodas budžeta ietaupījumi, tad brīvpusdienas tiek piešķirtas visiem skolēniem līdz 9. klasei. Izglītības iestāde aktīvi sadarbojas ar novada domi un pilsētas sociālo dienestu, lai rastu finansiālo atbalstu mazturīgām un daudzbērnu ģimenēm mācību līdzekļu un skolēnu ēdināšanas nodrošināšanai. Katra mācību gada sākumā visām šīm ģimenēm tiek piešķirtas dāvanu kartes mācību līdzekļu iegādei, pāris reizes gadā tiek izsniegtas arī dāvanu kartes dažādu kultūras pasākumu apmeklēšanai.

Skolēni, skolotāji un vecāki darbam un saziņai izmanto elektronisko datu bāzi E-klase. Taču, ņemot vērā, ka ne visām ģimenēm ir pieejams internets, skola ir saglabājusi arī dienasgrāmatas, kuras katru gadu tiek tematiski noformētas, ņemot vērā mācību gada aktualitātes un skolas sasniegumus. Izglītības iestādes darba pilnveidošanai skolā darbojas 5. – 8. klašu un 9. – 12. klašu Skolēnu ministrijas, kā arī Skolas padome, kuru veido vecāku, skolēnu, skolotāju, skolas vadības un pašvaldības pārstāvji.

X vidusskolā realizētās speciālās izglītības programmas

Speciālajai izglītībai kā atsevišķai jomai X vidusskolā pievērsās pirms 7 gadiem, kad skolā sāka apzināties nepieciešamību speciālo izglītības programmu licencēšanai. Lai gan jāatzīst, ka jau kopš skolas pastāvēšanas pirmsākumiem skolotāji ir sapratuši, ka ne visi bērni ir vienādi un ka ir bērni, kam vajadzīgs īpašs atbalsts mācību procesā, kad, piemēram, bērni ar īpaši lielām grūtībām, tika mācīti atsevišķi no klasesbiedriem individuālajās nodarbībās pie mācību priekšmetu skolotājiem.

Pirmā speciālās izglītības programma X vidusskolā tika licencēta 2011. gadā (izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem), nākošajā gadā licencēja speciālās izglītības programmu skolēniem ar garīgās attīstības traucējumiem. Taču jau iepriekš skolā tikuši sastādīti pirmie individuālie izglītības plāni skolēniem, kuriem nepieciešams atbalsts

mācību procesā. Speciālās izglītības programmas X vidusskolā tiek realizētas no 1. – 9. klasei, vidusskolā šīs programmas pagaidām nav licencētas, lai gan tiek apsvērta iespēja nākotnē ieviest vispārējās vidējās izglītības speciālo izglītības programmu izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem. Skolēnu skaita sadalījums pamatizglītības programmā un speciālās izglītības programmās atspoguļots tabulā 4.1.

4.1. tabula

**X vidusskolas 1. – 9. klašu skolēnu skaits
pamatizglītības un speciālās izglītības programmās**

Izglītības programma	Kods	1. - 9. klašu izglītojamo skaits mācību gadā					
		2012./2013.	2013./2014.	2014./2015.	2015./2016.	2016./2017.	2017./2018.
Pamatizglītības programma	21011111	343	326	310 (3)*	321 (6)*	314 (10)*	311 (16)*
Speciālās pamatizglītības programma izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem	21015611	24	31	30	30	27	19
Speciālās pamatizglītības programma izglītojamajiem ar garīgās attīstības traucējumiem	21015811	2	6	6	5	5	5

* Iekavās norādīts skolēnu skaits, kas apgūst vispārīzglītojošo pamatizglītības programmu, bet kuriem mācību procesā tiek piemēroti izglītības psihologa noteiktie atbalsta pasākumi.

Kā redzams iepriekšējās tabulas datos, kopējam skolēnu skaitam X vidusskolā ir tendence samazināties. Kā viens no iemesliem skolas pašnovērtējuma ziņojumā minēts darbavietu trūkums pilsētā, kā rezultātā iedzīvotāji dodas darba gaitās uz tuvākajām lielajām pilsētām, bet jo sevišķi uz galvaspilsētu Rīgu. Pieaug to ģimeņu skaits, kuras pārceļas uz dzīvi ārpus Latvijas. 2015./2016. mācību gadā bija vērojams skolēnu skaita pieaugums, jo pirmo reizi pēdējo desmitgažu laikā X vidusskolā izdevās izveidot trīs pirmo klašu komplektus.

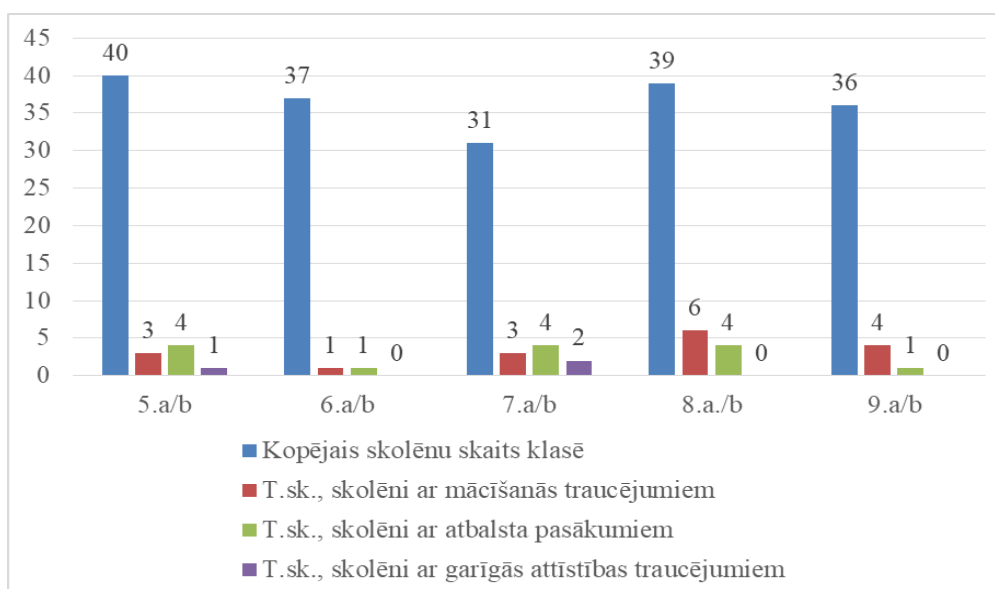
Acīmredzams pieaugums skolēnu ar garīgās attīstības traucējumiem skaitā vērojams 2013. / 2014. mācību gada sākumā. Tas izskaidrojams ar to, ka visi speciālo izglītības programmu skolēni 2011. gadā pašvaldības pedagoģiski medicīniskajā komisijā tika virzīti uz speciālās izglītības programmu skolēniem ar mācīšanās traucējumiem, jo pašvaldības komisijas pārstāvjiem bija zināms, ka X vidusskolā nav licencēta speciālās izglītības

programmas skolēniem ar garīgās attīstības traucējumiem. Turklāt tiek ņemts vērā, ka pirmskolas un sākumskolas pirmo klašu skolēniem var būt vērojama psihiskās attīstības aizture, un vēlāk šiem bērniem sākas straujāka attīstība. Tādēļ ļoti bieži komisija, ja rodas šaubas par to, kuru programmu ieteikt, vispirms iesaka speciālās izglītības programmu izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem, nosakot, ka skolā jāveic skolēna attīstības dinamikas novērojumus un bērnam komisiju jāiziet atkārtoti pēc kāda noteikta laika. Izvērtējot, ka X vidusskolā tomēr ir skolēni, kam ir grūtības apgūt pamatizglītības vielu (to skaitā speciālās izglītības programmu skolēniem ar mācīšanās traucējumiem), skolā tika licencēta speciālās izglītības programma skolēniem ar garīgās attīstības traucējumiem, jo tādējādi skolēniem mācību programma saturiski būtu daudz vieglāk apgūstama. Līdz ar programmas licencēšanu, vairākiem skolēniem tika ieteikts vēlreiz griezties pašvaldības medicīniskajā komisijā piemērotākās izglītības programmas izvērtēšanai.

Krass skolēnu ar mācīšanās traucējumiem samazinājums vērojams 2017./2018. mācību gada sākumā, jo iepriekšējā mācību gadā bija liels 9.klašu skolēnu ar mācīšanās traucējumiem skaits, kuri beidza pamatskolu. Varētu šķist, ka skolēnu ar mācīšanās traucējumiem skaitam X vidusskolā kopumā ir tendence samazināties, taču jāvērs uzmanību uz 4.1. tabulā atspoguļotajiem skaitļiem iekavās pie pamatizglītības skolēnu skaita. Tie ir skolēni, kam X vidusskolā mācību procesā tiek sniegti izglītības psihologa noteiktie atbalsta pasākumi. Līdz 2013./2014. mācību gadam šādu skolēnu X vidusskolā nebija. Taču nākamajā mācību gadā, veicot pārbaudi pašvaldības pedagoģiski medicīniskajā komisijā, kādai X vidusskolas skolniecei, tika ieteikta speciālās izglītības programma izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem. Skolnieces māte pret to kategoriski iebilda, apgalvoja, ka tādu atzinumu viņa izglītības iestādē neiesniegšot. Tāpēc komisija izrādīja pretimnākšanu un atzinumā ierakstīja, ka skolniecei, apgūstot pamatizglītības programmu, mācību procesā jāsniedz atbalsta pasākumus. X vidusskolas pedagogi jau iepriekš bija saskārušies ar problēmu, ka vecāki baidās no savu bērnu izglītošanas speciālās izglītības programmās, uzskatot, ka tas bērnam būšot zīmogs uz visu mūžu, viņi nelabprāt piekrīt bērnu pārbaudei pedagoģiski medicīniskajās komisijās. Tādēļ X vidusskolas atbalsta komanda ierosināja biežāk izmantot iespēju skolēniem nodrošināt izglītības psihologa noteiktos atbalsta pasākumus. Šādai iespējai vecāki ir vieglāk pierunājami, jo bērna testēšana tiek veikta turpat skolā, viņiem nav nekur speciāli jābrauc, turklāt apliecībā par pamatizglītību neparādās ieraksts par speciālās izglītības programmas apguvi. Turklāt pārlicinošs arguments vecākiem šķiet, ka valsts pārbaudes darbos skolēni var izmantot tos atbalsta pasākumus, kurus ir izmantojuši mācību procesā, bet to nepieciešamībai ir vajadzīgs psihologa vai logopēda atzinums.

Vēl viens iemesls skolēnu ar psihologa noteiktajiem atbalsta pasākumiem skaita pieaugumam X vidusskolā ir sekojošs, pirms dažiem gadiem mainījās finansējuma piešķiršana vispārīzglītojošajām skolām, kurās tiek izglītoti speciālo izglītības programmu skolēni. Ja iepriekš skola saņēma finansējumu gan par skolēnu ar mācīšanās traucējumiem, gan par skolēnu ar garīgās attīstības traucējumiem izglītošanu, tad pēkšņi tas tika samazināts skolēnu ar mācīšanās traucējumu izglītošanai, saglabājot atsevišķu piemaksu skolotājiem tikai par skolēnu ar garīgās attīstības traucējumu izglītošanu. Šī situācija tika analizēta X vidusskolas atbalsta komandas sanāksmē. Izvērtējot grūtības pierunāt vecākus skolēnu nosūtīšanai uz pedagoģiski medicīnisko komisiju, lielo dokumentu vairumu, kas izglītības iestādei jā sagatavo pedagoģiski medicīniskai komisijai, kā arī attālumu līdz Valsts pedagoģiski medicīniskajai komisijai un izmaksas vecākiem, kas saistītas ar nokļūšanu līdz tai, atbalsta komandas pārstāvji nonāca pie secinājuma, ka veikt diagnostiku pedagoģiski medicīniskajā komisijā turpmāk mudinās tikai 1. – 4. klašu skolēnu vecākus, jo šiem skolēniem jā dodas uz pašvaldības komisiju, kas atrodas vien 14 km attālumā no X vidusskolas. Savukārt vecāko klašu skolēniem, kuru diagnostiku veic Valsts pedagoģiski medicīniskā komisija, kas atrodas Rīgā, t.i., 100 km attālumā no X vidusskolas pilsētas (turklāt šajā komisijā parasti mēdz būt garas gaidītāju rindas), atbalsta pasākumi iespēju robežās tiks noteikti ar izglītības psihologa palīdzību turpat skolā. Tika nolemts, ka uz Valsts pedagoģiski medicīnisko komisiju tiks nosūtīti tikai tie skolēni, kuru izglītošanā un testēšanā X vidusskolas speciālisti pašu spēkiem netiks galā. Līdz ar to var uzskatīt, ka būtībā X vidusskolas skolēni, kam tiek sniegti izglītības psihologa noteiktie atbalsta pasākumi, ir pielīdzināmi skolēniem ar mācīšanās traucējumiem, vienīgā atšķirība – viņiem nav pedagoģiski medicīniskās komisijas atzinuma par speciālās izglītības programmas nepieciešamību. Tādēļ šī darba ietvaros, analizējot atbalsta pasākumus 5. – 9. klašu skolēniem ar mācīšanās traucējumiem mācīšanās prasmju pilnveidei, vērā tiks ņemti arī skolēnu ar izglītības psihologa noteiktajiem atbalsta pasākumiem dati, iekļaujot viņus kategorijā pie skolēniem ar mācīšanās traucējumiem.

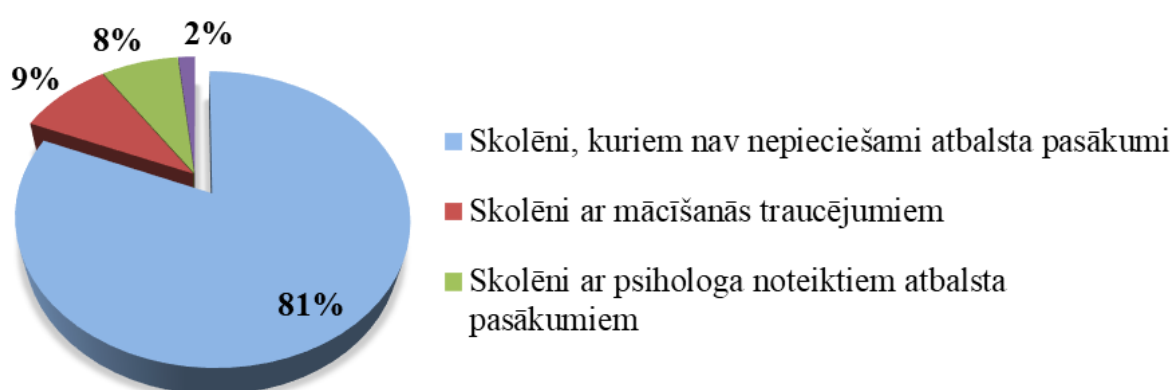
Skolēnu ar speciālajām vajadzībām skaits 5. – 9. klasēs 2017. / 2018. mācību gadā atspoguļots 4.1. attēlā.

4.1. att. Izglītojamo ar speciālajām vajadzībām skaits X vsk. 2017./2018.m.g.

Jāpiebilst, ka katrā 4.1. attēlā attēlotajā klašu grupā ir divas paralēlklases, kopējais skolēnu skaits ir dots abām klasēm kopā. Kā redzams, šī darba skolēnu pētījuma grupas 5.klasēs mācās 7 skolēni, 6. klasēs – 2 skolēni, 7. klasēs – 7 skolēni, 8. klasēs – 10 skolēni, bet 9. klasēs – 5 skolēni ar mācīšanās traucējumiem un psihologa noteiktajiem atbalsta pasākumiem. Kopā tie ir 31 skolēns, kuru mācīšanās prasmes, izmantotie atbalsta pasākumi, attīstības dinamika u.tml. tiks analizēti šī darba ietvaros. Papildinot attēlotos datus, 20 no visiem skolēniem ir zēni, bet 11 – meitenes.

5. – 9. klašu grupā 19% no visiem skolēniem ir skolēni ar speciālām vajadzībām (skat. 4.2.att.), 17% skolēnu ir šī darba pētījuma grupa.

4.2. att. Izglītojamo skaits 5. – 9. klasēs X vidusskolā 2017./2018.m.g.

Analizējot X vidusskolā realizētās speciālās izglītības programmas, jāpiemin Izglītības kvalitātes valsts dienesta (turpmāk tekstā – IKVD) akreditācijas ekspertu

komisijas ziņojums par X vidusskolu, kas veikts 2015. gadā. Ziņojuma sadaļā par atbalstu izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām sniegta sekojoša informācija:

- “Izglītības iestādē ir 42 skolēni ar speciālajām vajadzībām, to apstiprina skolēnu personu lietās esošās Bērnu pārbaudes kartes un Atzinumi.
- Skolā skolēniem ar speciālajām vajadzībām tiek īstenota atbilstoša izglītības programma un nodrošināts atbilstošs pedagoģiskais sastāvs.
- Aktīvu darbu veic atbalsta personāls, kurā ietilpst izglītības psihologs, logopēds, speciālais pedagogs, sociālais pedagogs un mentors. Atbalsta personālam ir atbilstoša dokumentācija un precīza problēmbērnu uzskaitē un izpēte. Skolēni atrodas pastāvīgā pedagogu, audzinātāju uzraudzībā un kontrolē. Skolā apkopo un izmanto ziņas par skolēnu veselību, notiek savstarpējā informācijas apmaiņa starp vecākiem, skolas mediķiem par bērna veselības stāvokli.
- Skolēniem tiek izstrādāti individuālie mācību plāni, ņemot vērā viņu zināšanas, prasmes, iemaņas un vajadzības. Regulāri notiek pedagogu un atbalsta personāla tikšanās, par ko liecina protokoli, izvērtējot esošo situāciju. Nepieciešamības gadījumā tiek veiktas korekcijas individuālajā plānā, lai veicinātu skolēnu spēju attīstību. Pamatpriekšmetos (latviešu valodā, matemātikā, svešvalodās) skolēni, kuri apgūst speciālās izglītības programmas, mācās atsevišķi no klases vai klasē, ar atsevišķa pedagoga palīga atbalstu, lai pilnvērtīgāk apgūtu mācību vielu sev atbilstošā tempā, saņemot individuālas pedagogu konsultācijas un atbalsta pasākumus. Citos mācību priekšmetos šie skolēni mācās kopā ar klasi.
- Skolēniem ir nodrošināta atbilstoša vide. Skolēni ar speciālajām vajadzībām tiek iesaistīti arī ārpusstundu darbā, pulciņos” (IKVD, 2015).

Savukārt ierosinājumos par X vidusskolas darba uzlabošanu speciālās izglītības jomā IKVD akreditācijas komisijas eksperti iesaka:

- vairāk lietot uzslavas (ne tikai skolēniem ar speciālām vajadzībām);
- izmantojot pedagogu veikto skolēnu izpēti, izstrādāt sistēmu darbam ar skolēniem, kam ir mācīšanās grūtības, palielinot skolēnu personīgo atbildību un aktīvu iesaistīšanos mācību procesā;
- regulāri aktualizēt pedagoģiski medicīniskās komisijas atzinumus (IKVD, 2015).

Ņemot vērā akreditācijas ekspertu komisijas ieteikumus X vidusskolā ticis daudz strādāts pie atbalsta sistēmas izveides skolēnu personīgās atbildības un aktīvas iesaistīšanās mācību procesā sekmēšanai, to skaitā mācīšanās prasmju pilnveides sekmēšanai, kas ir šī

pētījuma tēma. Par X vidusskolā esošo atbalsta sistēmu, tās izveidi un attīstību apraksts sniegts nākamajā apakšnodaļā.

4.2. X vidusskolas atbalsta sistēmas modelis

Apraksts par X vidusskolā izveidoto atbalsta sistēmu skolēniem ar speciālām vajadzībām, t.sk. skolēniem ar mācīšanās traucējumiem, tiks veikts balstoties uz profesores D. Nīmantas piedāvāto atbalsta sistēmas modeli (Nīmante, 2008), kas iztirzāts diplomdarba 26. lappusē. Katrai skolai būtu jāveido savs unikālais atbalsta sistēmas modelis, balstoties uz savas apdzīvotās vietas vides īpatnībām, savas skolas īpatnībām, kā arī skolēnu un skolotāju īpatnībām u.tml. Jo sevišķi tas ir svarīgi speciālajā pedagoģijā, kur nav vienāda veiksmīgākā padoma visiem, jo skolēnu speciālās vajadzības ir unikālas, tāpēc jāmeklē individuāls risinājums katrā konkrētajā gadījumā.

Kā pirmais solis skolas atbalsta sistēmas izveidē minēts **speciālo programmu licencēšana**, par ko jau veikts apraksts iepriekšējā nodaļā. Pēc tam būtu jādomā par vienota atbalsta centra izveidi vai speciālistu atbalsta nodrošināšanu, kur bērnam būtu iespējams sniegt profesionālu palīdzību. Pēc speciālo izglītības programmu licencēšanas 2011. un 2012. gadā sākās intensīvs darbs ar skolēniem ar speciālām vajadzībām. Skolā jau pirms tam bija vairāki atbalsta personāla profesionāļi, taču viņu darbība savā starpā ne vienmēr bija saskaņota, turklāt bieži vien apjukumu radīja pienākumi, kurus katram būtu jāveic. Dažkārt radās situācija, ka divi profesionāļi veic vienu un to pašu darbu, līdz ar to radās nelietderīga resursu izmantošana. Tādēļ atbalsta personāls nonāca pie secinājuma, ka nepieciešama noteikta pienākumu sadale un sadarbības sistēmas izveide.

Rezultātā 2014. gadā tika izveidota un apstiprināta X vidusskolas **atbalsta komandas darbības kārtība** (skat. 1. pielikumu), nosakot, ka komandas priekšsēdētājs ir skolas direktors. Savukārt komandas sastāvā jābūt sekojošiem pārstāvjiem: skolas administrācijas pārstāvis, izglītības psihologs, logopēds, speciālais pedagogs (jauninājums skolā; šis pienākums tika uzticēts diplomdarba autorei, uzsākot speciālās pedagoģijas studijas), mentors (pagaidām speciālistu trūkuma dēļ šo pienākumu X vidusskolā pilda direktora vietnieki), sociālais pedagogs, medicīnas darbinieks. Šajā darba kārtībā aprakstīti katra profesionāļa veicamie pienākumi, sadarbības modeļi ar citām institūcijām, savstarpējā informācijas apmaiņa u.tml. Noteikts, ka atbalsta komandai jātiekas ne retāk kā reizi mēnesī. Jāatzīst, ka šis nosacījums praktiskajā darbībā tiek izpildīts biežāk, jo reizi nedēļā skolā notiek vadības sapulces. Apzinoties, ka bieži skolas darbs saistīts ar jautājumu risināšanu, kuros iesaistīti bērni, kam nepieciešams atbalsts, tika nolemts, ka vadības

sapulcēs regulāri jāpiedalās arī izglītības psihologam un speciālajam pedagogam. Ikmēneša sapulcēs tiek pieaicināti sociālais pedagogs, kas ir novada domes štata darbinieks, sociālā dienesta pārstāvis, skolas medicīnas māsa un logopēds.

Atskāršot, ka regulārai informācijas apmaiņai ar vienu tikšanos nedēļā nepietiek, 2016. gadā atbalsta komanda nolēma izmantot mūsdienu tehnoloģiju iespējas, tādēļ mobilajā aplikācijā WhatsApp tika izveidotas atbalsta komandas un vadības pārstāvju saziņas grupas. Šādā veidā **informācijas nodošana par problēmsituācijām** notiek momentāni, un tas atbalsta personāla pārstāvis, kas konkrētajā brīdī ir pieejams, nekavējoties var iesaistīties problēmas risināšanā. Turklāt lēmumu pieņemšanā var piedalīties visi atbalsta komandas pārstāvji. Jāpiebilst, ka vairāki atbalsta komandas dalībnieki savus pienākumus skolā veic nepilnas slodzes ietvaros (dažkārt pat tikai 0,15; 0,25 vai 0,5 slodzes), to viņi dara papildus pamatdarbam, strādājot kā mācību priekšmetu skolotāji, tādējādi samazinās viņu iespēja kā atbalsta komandas pārstāvjiem nekavējoties iesaistīties visu situāciju risināšanā. Daži piemēri no atbalsta komandas sarakstes:

1.piemērs

Speciālais pedagogs: “Kolēģes, tikko (mācību stundas laikā) gaitenī pamanīju klīstam skolēnu A (puisis mēdz bieži iziet no stundām, klaiņot pa skolu), pamanījis mani, aizbēga sporta zāles virzienā.” (Tur atrodas psihologa un medmāsas kabineti).

Medmāsa: “Eju paskatīties.”

Medmāsa (pēc brīža): “Esot palicis garlaicīgi, aizvedu atpakaļ uz stundu.”

2.piemērs

Direktora vietniece izglītības jomā: “Latviešu valodas skolotāja sūdzas, ka skolēns B demonstratīvi ignorē veicamos uzdevumus, taista papīra lidmašīnas, mētā tās pa klasi, traucē pārējiem, runā pretī skolotājam. Šodien viņiem vēl viena stunda.”

Psihologs: “Man nākošā stunda brīva, iešu pavērot.”

3.piemērs

Sociālais pedagogs: “Skolēns C šajā stundā ir pie manis. Literatūrā sāka ārdīties. Tagad kopā lasām un analizējam stāsta fragmentu. Sarunājām, ka pēcpusdienā viņš dosies pie speciālā pedagoga izpildīt mājasdarbus.”

4.piemērs

Direktora vietniece izglītības jomā speciālajam pedagogam: “D mamma zvanīja, meitai pēc biežās slimības esot radušās grūtības saplānot laiku ieskaišu labošanai, ir iekavēta viela, nevar paspēt uz visām konsultācijām. Varēsi palīdzēt?”

Speciālais pedagogs: “Protams, sastādīsim plānu, izgatavosim atgādnis. Gaidu garajā starpbrīdī vai pēc stundām.”

Apliecinājums tam, ka arī paši skolēni ir pamanījuši atbalsta komandas pārstāvju sadarbību, ir skolēnu izteikumi par notiekošo. Piemēram: “Kā jūs to visu tik ātri uzzināt?” Vai arī: “Šajā skolā jau neko nav iespējams noslēpt!” Kāds skolēns anketā, kas paredzēta individuālā izglītības plāna sastādīšanai, atbildot uz jautājumu par to, kas skolā apbēdina vai sagādā raizes, atbild: “Sociālais pedagogs, liekas, ka viņa man gaitēnos seko, visu laiku zina, kur es eju un ko taisos sastrādāt.” Jāpiebilst, ka atbalsta komandas sadarbību un radošumu akreditācijas ekspertu komanda savā ziņojumā novērtējusi kā X vidusskolas stipro pusi.

Iepriekš minētais atbalsta sistēmas modeļa posms atbilst arī nākošajam D.Nīmantas (2008) minētajam solim, kas ir visas komandas sadarbība problēmrisinājumu meklējumos. X vidusskolā ir izveidota sekojoša **rīcības secība problēmsituāciju risināšanai**:

- 1) Pedagogs veic informatīvu ierakstu E-klasē par radušos situāciju un/vai raksta ziņojumu atbalsta personālam vai vadībai, nepieciešamības gadījumā informē arī mutiski.
- 2) Klases audzinātājs vai atbalsta personāls veic pārrunas ar skolēnu, kopīgi vienojas par iespējamajiem risinājumiem.
- 3) Situācijai neuzlabojoties, klases audzinātājs vai atbalsta personāls informē vecākus. Nopietnās situācijās vecāki tiek informēti nekavējoties. Atbalsta personāls uzskata, ka ne vienmēr vecākus jāinformē uzreiz, jo skolēnam jādod pašam iespēju uzņemties atbildību par radušos situāciju, demonstrēt savas prasmes situāciju atrisināt patstāvīgi (tādējādi tiek sekmēta skolēna mācīšanās prasmju attīstīšana).
- 4) Ja pēc individuālām sarunām ar skolēnu un vecākiem uzlabojumi netiek novēroti, atbalsta komandas pārstāvji un/vai klases audzinātājs izsauc skolēnu un viņa vecākus uz kopīgām pārrunām. Nepieciešamības gadījumā tiek pieaicināti mācību priekšmeta skolotāji, visi atbalsta komandas un vadības pārstāvji. Tiek sastādīts situācijas atrisināšanas plāns, katrs iesaistītais dalībnieks izsaka apņemšanos veikt noteiktas darbības, visi iesaistītie dalībnieki pēc sarunas paraksta vienošanos.
- 5) Ja situācija arī pēc iepriekš veiktajiem pasākumiem neuzlabojas un ja vienošanās netiek pildīta, tiek vēlreiz sasaukta tikšanās visiem iepriekšējā punktā minētajiem dalībniekiem, pieaicinot novada sociālā dienesta pārstāvjus. Tiek parakstīta vienošanās par situācijas risinājumu. Dažkārt tiek piesaistīti nepilngadīgo lietu inspektori (policijas pārstāvji). Reizi mēnesī nepilngadīgo lietu inspektori ierodas skolā un pārskata mapī ar ziņojumiem par problēmsituācijām, izvērtējot, vai nepieciešama policijas iejaukšanās.

- 6) Turpmākās darbības vienošanās nepildīšanas gadījumā norisinās ārpus skolas, kad vecāki tiek ar sociālā dienesta darbiniekiem un noslēdz vienošanos ar sociālo dienestu. Situācijas pārraudzību un kontroli uzņemas sociālais dienests.
- 7) Nespējot rast pozitīvu risinājumu, sociālais dienests ziņo par radušos situāciju bāriņtiesai vai citām tiesībsargājošajām institūcijām.

Par šīs sistēmas lietderību jāsecina pēc dalīšanās pieredzē ar citu skolu kolēģiem, kuri nereti izteikuši atzinību par X vidusskolā rastajiem risinājumiem problēmsituāciju gadījumos. Vēlākajās atsauksmēs ir saņemtas pozitīvas atziņas par X vidusskolas atbalsta komandas sadarbības modeļa pārņemšanu arī citās skolās un sekmīgiem rezultātiem to realizēšanā.

Papildus regulārām atbalsta komandas un vadības pārstāvju sanāksmēm, aptuveni reizi divās nedēļās notiek pedagoģiskās sēdes, informatīvās sanāksmes, kurās piedalās visi skolas mācību procesā iesaistītie darbinieki. Sēdē tiek paziņota aktuālā informācija, tiek pieņemts vienots lēmums turpmākajiem risinājumiem. Divas reizes semestrī notiek pedagoģiskās sēdes, kurās tiek pārrunāta skolēnu ar speciālām vajadzībām attīstības dinamika. Šīs sēdes parasti ilgst vismaz trīs stundas, jo ikviens skolēna izglītošanā iesaistītais pedagogs un atbalsta personāla pārstāvis izsakās par katru skolēnu. Sēdes vada speciālais pedagogs, sēdes tiek protokolētas. Sēžu protokolu izraksti par katru skolēnu tiek pievienoti viņu personu lietās pie individuālajiem izglītības plāniem un attīstības dinamikas izvērtējumiem.

Būtisks posms skolas atbalsta sistēmas modelī ir **speciālā pedagoga darbs**, kas nodrošina individuālo atbalstu bērniem, kā arī konsultē mācību procesā iesaistītos pedagogus. X vidusskolā šis ir diplomdarba autores pienākums. Iepriekš vairākas reizes ticis pieminēts **individuālais izglītības plāns**, kas, jādūmā, ir viens no svarīgākajiem dokumentiem un posmiem skolēnu mācīšanās prasmju pilnveidei. Šī pētījuma ietvaros darba autore nav meklējusi individuālo plānu paraugus visas skolas pastāvēšanas vēsturē, taču ir pievērsusies individuālā izglītības plāna izstrādes pilnveides analīzei kopš 2011. gada, kad tika uzsākts darbs speciālās izglītības atbalsta sistēmas modeļa veidošanā.

Sākotnēji 2011./2012. mācību gadā X vidusskolas direktora vietniece izglītības jomā ieviesa atbalsta pasākumu veidlapas (skat. 2., 3. pielikumus), kurā iesaistītie profesionāļi un vecāki sniedza būtiskāko informāciju par skolēnam ar speciālajām vajadzībām nepieciešamo palīdzību. Otrā veidlapā tika reģistrēts, kad pamatmācību priekšmetos veikts individuāls darbs ar skolēnu ar speciālām vajadzībām (skat. 4.pielikumu). Šajos dokumentos tika uzskaitīti skolēnam sniegtie atbalsta pasākumi, taču netika pieminēta tāda būtiska informācija, kā skolēna stiprās un vājās puses. Nākošajā mācību gadā individuālā

izglītības plāna forma mainījās, tika izmantots Valsts izglītības satura centra izstrādātais metodiskais paraugs (skat. 5. pielikumu). Taču arī šo dokumentu X vidusskolas atbalsta komanda atzina par nepilnīgu. Pirmkārt, šajā izglītības plānā bija paredzēts iekļaut tikai pamatmācību priekšmetu skolotāju viedokli, t.i., latviešu valodas, matemātikas un angļu valodas. Tie lielākoties ir mācību priekšmeti, kas skolēniem ar speciālām vajadzībām sagādā vienas no lielākajām grūtībām. Tika secināts, ka šādā plānā netiek atspoguļota pilnvērtīga informācija par skolēnu.

Ņemot vērā teorētiskajā daļā izteikto autoru viedokli (Delaney, 2016, Riņķis, 2002, Smita, Strika, 1998), darbā ar skolēniem ar mācīšanās traucējumiem jābalstās uz viņu stiprajām pusēm, jānoskaidro tās lietas, kas skolēniem izraisa pozitīvas emocijas, jo, pozitīvi atraisot skolēnu, ir iespējams uzsākt mācību procesu un sekmēt mācīšanās prasmju pilnveidi. Tāpēc X vidusskolas speciālā pedagoģe, diplomdarba autore, ierosināja individuālajā izglītības plānā iekļaut visu skolēna mācību procesā iesaistīto pedagogu viedokli, jo sevišķi tajos mācību priekšmetos, kas skolēnam labi padodas un patīk, tādējādi iegūstot būtisku informāciju, kas varētu tikt izmantota skolēnu atraisīšanai grūtākajos mācību priekšmetos.

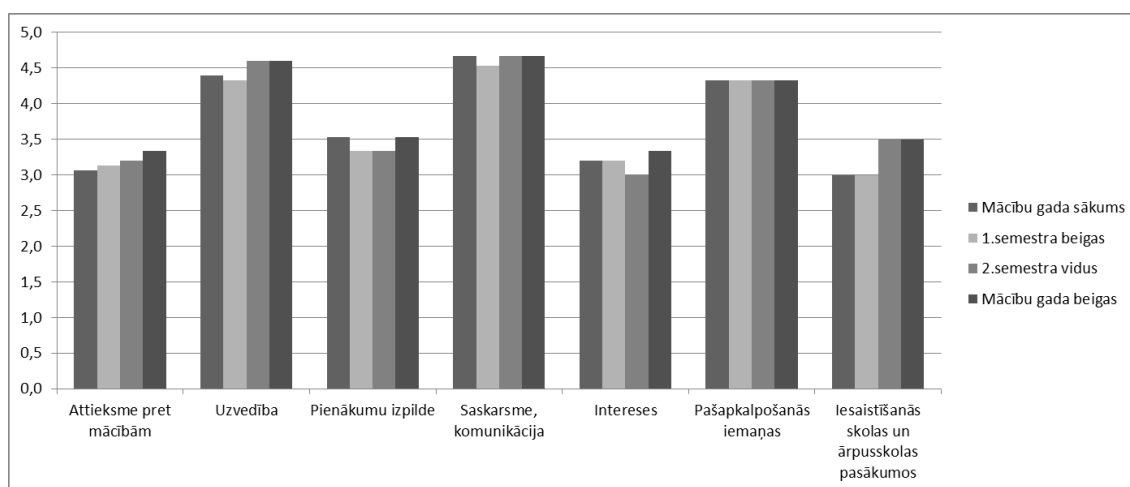
Otrais iemesls, kādēļ iepriekš izmantoto individuālo izglītības plānu veidlapas tika uzskatītas par nepilnvērtīgām, bija pārāk ierobežotais dokumenta veidlapas izmērs informācijas ierakstīšanai. Veicot rūpīgu skolēna izpēti un analīzi, dažkārt nepieciešams veikt garākus aprakstus.

Treškārt, ar roku aizpildītās veidlapas parasti tiek ievietotas mapēs, ikdienas darbā tās neizmantojot. Tādēļ tika izteikts priekšlikums individuālos izglītības plānus izstrādāt elektroniski, darba kopijas pēc tam nosūtot visiem plāna realizēšanā iesaistītajiem, protams, nodrošinot informācijas konfidencialitāti. Pirmais šāda veida individuālais izglītības plāns tika sastādīts 2013./2014. mācību gadā. Katru mācību gadu, apspriežot plāna lietderību gan atbalsta komandas sanāksmēs, gan pedagoģiskajās sēdēs, individuālais izglītības plāns ir ticis papildināts un uzlabots. Iepriekšējā mācību gada individuālā izglītības plāna paraugs pievienots 6. pielikumā.

Speciālais pedagogs ir izstrādājis soļus individuālā izglītības plāna sastādīšanai:

- 1) tiek veikta vecāku anketēšana datu iegūšanai (skat. 7. pielikumu);
- 2) tiek veikta skolēnu anketēšana datu iegūšanai (skat. 8. pielikumu);
- 3) speciālisti sniedz atzinumus par skolēnu izpēti un sadarbības rezultātiem (psihologs, logopēds, sociālais pedagogs), t.sk. iesaka piemērotākos atbalsta pasākumus;

- 4) visi mācību procesā iesaistītie skolotāji aizpilda individuālo izglītības plānu, izvērtējot skolēnu stiprās un vājās puses, izstrādā katra mācību priekšmeta mērķus, uzdevumus un mācību procesa organizāciju, paredzot nepieciešamos atbalsta pasākumus;
- 5) speciālais pedagogs apkopo iegūto informāciju, sniedz rekomendācijas individuālā plāna sekmīgākai realizēšanai un nosūta visiem iesaistītajiem skolotājiem;
- 6) vecāki un skolēni tiek iepazīstināti ar individuālajiem izglītības plāniem;
- 7) individuālo plānu pārskatīšana un papildināšana notiek ne retāk kā reizi semestrī;
- 8) skolotāji speciālās izglītības sēdēs ziņo par skolēnu attīstības dinamiku, diskusijās rod risinājumus turpmākai darbībai;
- 9) pedagogi aizpilda skolēnu attīstības dinamikas tabulas katra mācību gada sākumā, 1.semetra beigās, 2.semestra vidū un mācību gada beigās (9.pielikums; izmantoti VISC paraugi (VISC, 2015));
- 10) speciālais pedagogs mācību gada beigās apkopo katra skolēna attīstības dinamikas datus (10. pielikums), izveido grafisku attīstības dinamikas pārskatu (skat. 4.3. att.) un iepazīstina ar pārskatiem visas iesaistītās puses.

4.3. att. Skolēna ar speciālām vajadzībām attīstības dinamikas pārskats

Atsaucoties uz akreditācijas komisijas ekspertu atzinumu, kā X vidusskolas stiprā puse tiek norādīts sekojošais: “Atbalsta personālam ir atbilstoša dokumentācija un precīza problēmbērnu uzskaitē un izpētē. Sadarbojoties ar skolotājiem, klašu audzinātājiem tiek izstrādāti individuālās izglītības plāni.” Individuālo izglītības plānu sastādīšana, pārskatīšana un skolēnu attīstības dinamikas izvērtēšana ir darbietilpīgs un laikietilpīgs, taču būtisks process, skolēnu izaugsmes sekmēšanai. Lai laika un darba resursi tiktu izmantoti lietderīgi, jau aptuveni divus gadus sadarbībā ar direktora vietnieku informācijas tehnoloģiju jomā tiek meklēti risinājumi elektroniskas individuālo izglītības plānu

datubāzes izveidei. Tādējādi šie plāni jebkurā laikā būtu pieejami un papildināmi visām iesaistītajām pusēm. VISC metodiskajos ieteikumos individuālo izglītības plānu sastādīšanai izteikts ierosinājums plānus kopīgot intranetā vai mākoņservisā, piemēram, Google Disks, OneDrive, (VISC, 2015). Ņemot vērā individuālo izglītības plānu konfidencialitātes nodrošināšanas nepieciešamību un izvērtējot drošības riskus, X vidusskolas atbalsta komanda nolēma neizmantot mākoņservisu iespējas, kas būtu daudz vienkāršāks risinājums, bet gan sakārtot skolai pieejamos serverus, izveidojot drošu sistēmu individuālo plānu kopīgošanai.

Vēl viens būtisks speciālā pedagoga pienākums ir **konsultāciju sniegšana vispārizglītojošo klašu pedagogiem** darbā ar skolēniem ar speciālām vajadzībām. Regulāri metodiskie ieteikumi tiek veikti jau iepriekš pieminētajās pedagogiskajās sēdēs. Vairāku gadu garumā atbalsta personāls analizēja pedagogu izstrādātos pārbaudes darbus gan vispārizglītojošo klašu skolēniem, gan skolēniem ar speciālām vajadzībām. Nepieciešamības gadījumā tika sniegtas rekomendācijas pārbaudes darbu uzlabošanai. Šāda aktivitāte šķita nepieciešama, jo nācās secināt, ka dažkārt skolēns ar mācīšanās traucējumiem nespēj darbu izpildīt ne jau tāpēc, ka viņam trūkst nepieciešamo zināšanu un prasmju, bet gan tādēļ, ka darbs ir metodiski nekvalitatīvi noformēts. Teorētisks atbalsta pasākumu, t.sk. iepazīstināšanai ar darba informāciju, apraksts veikts šī darba 3. nodaļā.

Pirms diviem gadiem metodiskajām apvienībām tika uzdots izstrādāt savu mācību priekšmetu atgādņu mapes, kurus šī mācību gada sākumā vadības un atbalsta komandas pārstāvji izvērtēja tiekoties ar pedagogiem ikgadējās individuālās pārrunās viņu mācību kabinetos un izvērtējot iepriekšējā mācību gadā paveikto. Šādām atgādņu mapēm jābūt katrā kabinetā, pēc to paraugiem skolēni ar skolotāja palīdzību var veidot savas individuālās atgādnes, vai arī jau gatavās atgādnes var tikt izmantotas mācību stundu laikā.

Ne retāk kā reizi gadā X vidusskolas pedagogiem atbalsta komandas pārstāvji rīko seminārus, lekcijas par aktualitātēm, metodiskajiem ieteikumiem speciālās izglītības jomā. Piemēram, 2015. gadā speciālais pedagogs, šī diplomdarba autore kolēģiem prezentēja sava iepriekšējā LU studiju programmas “Angļu valodas skolotājs, pirmsskolas skolotājs” diplomdarba pētījuma rezultātus par multisensorajām stratēģijām skolēnu ar speciālajām vajadzībām iesaistīšanai angļu valodas stundās pamatskolā (Gromova-Ķūrena, 2015), savukārt šogad sadarbībā ar izglītības psihologu kolēģi tika iepazīstināti ar apzinātības jeb klātesamības (*mindfulness* – angļu val.) metodi, kas aizgūta no Anglijas kolēģes vadītā semināra. E-klasē skolotājiem regulāri tiek sūtīti metodiskie materiāli darbam ar skolēniem ar speciālām vajadzībām, piemēram, tie ir materiāli par atbalsta pasākumu veidiem, informācija par skolēnu stipro un vājo pušu izvērtēšanu, praktiski pielietojami nodarbību

plāni, noderīgi internetā atrasti pārdomu raksti par pedagoģiskām tēmām u.tml. Skolas vadība sadarbībā ar atbalsta personālu plāno regulārus skolotāju tālākizglītības kursus un seminārus profesionālās kvalifikācijas pilnveidei.

Ne mazāk būtisks speciālā pedagoga pienākums ir **darbs ar skolēniem, kam nepieciešams atbalsts mācībās**. Jau trešo gadu tiek realizēts un pilnveidots **pagarinātās dienas grupas darbs** skolēniem ar speciālām vajadzībām, to vada speciālais pedagogs. Katru darbdienu no plkst. 14:00 (pirmdienās vēlāk) skolēni, kam nepieciešams atbalsts mācībās, var doties uz speciālā pedagoga kabinetu (skat. 4.4. att.).

4.4. att. Angļu valodas skolotājas / speciālā pedagoga kabinets X vidusskolā

Speciālā pedagoga kabinets, kas vienlaicīgi ir arī angļu valodas klase, ir iekārtots mūsdienīgi un pievilcīgi, lai skolēniem būtu patīkami tur uzturēties, jo, kā jau iepriekš minēts, pozitīva atmosfēra sekmē ieinteresētību, līdz ar to arī mācīšanas prasmju attīstīšanu. Kabinetā pieejamas dažādas izglītojošas spēles, izglītojoši žurnāli latviešu valodā, grāmatas angļu valodā, skolēniem ir iespēja uzvārīt tēju, pavadīt laiku ērtos sēžammaisos, izmantot datoru ar interneta pieslēgumu, pieejams printeris un skeneris.

Pagarinātajā dienas grupā ar speciālā pedagoga atbalstu iespējams izpildīt mājasdarbus, pārrunāt dažādos mācību priekšmetos radušās nesekmības, kopā ar speciālo pedagogu izstrādāt nepieciešamās atgādnēs. Viena no biežāk izmantotajām iespējām skolēniem ir sekmju kontrole un konsultāciju apmeklēšanas un sekmju labošanas grafika sastādīšana. Šāda iespēja tika ieviesta pirms diviem gadiem, analizējot speciālo izglītības programmu skolēnu mācību sasniegumus un atskāršot, ka ārkārtīgi palielinājusies šo skolēnu nesekmība. Darba gaitā speciālais pedagogs izveidoja **darbības plānu skolēnu sekmju kontrolēšanai, konsultāciju apmeklēšanai un sekmju labošanai**, par to informējot visus pedagogus, atbalsta personāla pārstāvjus, vecākus un arī pašus skolēnus:

- 1) skolēnu ar speciālām vajadzībām pienākums ir vismaz vienu reizi nedēļā tikt ar speciālo pedagogu.
- 2) kopā ar speciālo pedagogu tiek pārskatītas skolēna sekmes, izdrukāts sekmju izraksts, kas tiek ielīmēts sekmju grāmatiņā.

- 3) nepieciešamības gadījumā tiek sastādīts konsultāciju apmeklēšanas un sekmju labošanas grafiks. Ja skolēns pats ir sastādījis konsultāciju apmeklēšanas un sekmju labošanas plānu, viņa pienākums par to ir informēt speciālo pedagogu.
- 4) sastādītais konsultāciju apmeklēšanas grafiks (informācija par visiem skolēniem) informatīvā vēstulē E-klasē tiek aizsūtīts visiem pedagogiem, lai viņi varētu laicīgi sagatavot nepieciešamos mācību un atbalsta materiālus darbam ar skolēniem ar speciālām vajadzībām.
- 5) pagarinātās dienas grupas žurnālā skolēnam, kurš ieradies pie speciālā pedagoga, tiek veikts ieraksts “i” (parasti mācību priekšmetos tas ir “ieskaitīts” apzīmējums, pagarinātās grupas žurnālā šis apzīmējums nozīmē “ieradās”). Informācija par speciālā pedagoga apmeklēšanu tādējādi redzama gan klašu audzinātājiem, gan vecākiem.
- 6) vecākiem E-klasē tiek aizsūtīts ziņojums: “Izniegts sekmju izraksts. Sastādīts konsultāciju grafiks,” jo dažkārt skolēni mēdz slēpt savus sekmju izrakstus, lai vecākiem nerādītu nesekmīgos vērtējumus.
- 7) iepriekšējās dienas pēcpusdienā E-klasē skolēniem tiek aizsūtīts atgādinājuma ziņojums par nākamās dienas plānu, kā arī lūgums sagatavoties ieplānotajām konsultācijām un sekmju labošanai.
- 8) ja skolēns nav ieradies uz ieplānotajām konsultācijām, mācību priekšmeta pedagogs dienas beigās par to informē speciālo pedagogu; speciālais pedagogs par to nekavējoties E-klasē nosūta ziņojumu vecākiem.
- 9) saskaņā ar X vidusskolā izstrādāto mācību sasniegumu vērtēšanas kārtību, visas sekmes ir jāizlabo divu nedēļu laikā no atzīmes ievadīšanas E-klasē. Taču skolēniem ar speciālām vajadzībām šis termiņš var tikt pagarināts līdz vienam mēnesim, ja skolēns sadarbojas ar speciālo pedagogu un speciālais pedagogs izvērtē, ka skolēnam nepieciešams pagarināt sekmju labošanas termiņu noslogotā grafika dēļ;
- 10) klašu audzinātājiem ir jāuzrauga savu audzēkņu speciālā pedagoga apmeklēšanu. Ja E-klasē nav veikti ieraksti par apmeklējumu, klašu audzinātājiem jāmudina skolēnus apmeklēt speciālo pedagogu.
- 11) ja mācību priekšmetu skolotāji novēro, ka kādam skolēnam nepieciešams biežāk apmeklēt konsultācijas, par to tiek informēts speciālais pedagogs, kurš ar atbalsta personāla palīdzību aicina skolēnu veikt savus pienākumus.

Šādā veidā ir iecerēts sekmēt skolēnu mācīšanās prasmju pilnveidi, t.sk. atbildības uzņemšanos par savām sekmēm un plānošanas prasmju pilnveidi. Turpinot X vidusskolas atbalsta sistēmas analīzi pēc D.Nīmantes (2008) piedāvātā modeļa, jāpiemin **papildus izglītošanās laiks** skolēniem ar speciālām vajadzībām **pēc mācību stundām**. Atbilstoši

normatīvajiem aktiem, X vidusskolā tiek nodrošināts konsultāciju laiks pie visiem mācību priekšmetu skolotājiem, kura ilgums ir atkarīgs no skolotāja slodzes. X vidusskolas pedagogu kolektīvs nonāca pie secinājuma, ka vislietderīgāk ar skolēniem, kam ir mācīšanās traucējumi, ir strādāt individuāli. Mācību stundu laikā to realizēt ir samērā grūti, jo vienā klasē mācās gan ļoti spējīgi skolēni, gan tādi, kuriem mācības sagādā lielas grūtības. Skolēni vienmēr tikuši mudināti apmeklēt konsultācijas, bet arī šajā gadījumā skolotāji saskārušies ar problēmām, jo sarežģītākajos mācību priekšmetos konsultācijas ir bieži apmeklētas (biežāk uz tām ierodas spējīgākie skolēni), tādējādi atkal samazinās iespēja individuālam darbam ar speciālo izglītības programmu skolēniem. Rezultātā atbalsta komandas pārstāvji ierosināja vadībai iespēju robežās nodrošināt skolotājiem papildus konsultāciju laiku darbam ar skolēniem ar speciālām vajadzībām. Vadība rada risinājumu to nodrošināt ar fakultatīvo nodarbību palīdzību mācību priekšmetos, kuros paredzēti valsts pārbaudes darbi. Savukārt vairāki pedagogi piedāvā skolēniem ar mācīšanās traucējumiem lietderīgi izmantot garos starpbrīžus (30 minūtes), atnākot uz individuālām konsultācijām pie skolotājiem. Pozitīvais aspekts šai iespējai ir tāds, ka skolēni pēc mācību stundām lielākoties ir vairāk noguruši, līdz ar to mazāk spējīgi koncentrēties, nekā starp mācību stundām.

Atsaucoties uz D. Nīmantas (2008) piedāvāto modeli papildus cilvēka jeb **skolotāja palīga** klātesamībai mācību stundās, jāatzīst, ka X vidusskolā arī šī iespēja ir tikusi izmēģināta, pēc tam, kad vērtīga pieredze tika gūta Vācijas sadraudzības skolā un vairākās Anglijas skolās speciālās pedagoģijas kursu ietvaros, kur katrā klasē, kurā mācās skolēni ar speciālām vajadzībām, bija nodrošināts skolotāja palīgs. Ar šādu atbalstu var tikt nodrošināts arī kāds cits D. Nīmantas (2008) piedāvātais atbalsta modelis, proti, **paralēlā mācīšana**, kad vienlaicīgi klasē strādā divi pedagogi. X vidusskolā ir tikuši nodrošināti skolotāja palīgi pamatmācību priekšmetos (matemātikā, latviešu valodā un angļu valodā) klasēs, kurās ir vairāk par trim skolēniem ar speciālām vajadzībām. Tā kā speciālajam pedagogam ir pārāk maza slodze un samērā liels noslogojums kā angļu valodas skolotājai, lai papildus veicamajiem pienākumiem piedalītos arī mācību stundās, tika izmantoti esošo pedagogu resursi, proti, kā skolotāja palīgi tika nodarbināti tā paša mācību priekšmeta pedagogi. Respektīvi, vienlaicīgi klasē strādāja, piemēram, divi svešvalodu skolotāji. Diemžēl, samazinoties skolēnu skaitam, samazinājās skolai piešķirtais finansējums, kā rezultātā pēdējos gados šādas iespējas nodrošināšana ir samērā ierobežota. Pagaidām skolotāja palīgs par projekta līdzekļu finansējumu tiek nodrošināts matemātikā 5. un 7. klasēs trim skolēniem ar garīgās attīstības traucējumiem. Taču skolā šis atbalsta veids tiek

uzskatīts par lietderīgu skolēnu mācīšanās prasmju pilnveidei, tāpēc tiek turpināts darbs finansiāla risinājuma rašanai.

Neskatoties uz finansiālajiem sarežģījumiem arī šajā mācību gadā ir izdevies nodrošināt **skolēnu izglītošanu atsevišķās apvienotajās grupās skolēniem ar mācīšanās traucējumiem** 8.a/b klasēs matemātikā, latviešu valodā un literatūrā, kā arī 9.a/b klasēs, matemātikā, latviešu valodā, literatūrā un angļu valodā. Šādās grupās parasti ir 5 – 8 skolēni, mācību priekšmets vienlaicīgi notiek abām paralēlklasēm un speciālajai grupai, katra klase strādā atsevišķā telpā cita skolotāja vadībā. Šo 8. un 9. klašu skolēniem ar mācīšanās traucējumiem šāda iespēja tikusi nodrošināta jau kopš 3., 4. klases. Dažkārt, izvērtējot skolēnu izaugsmi, daži skolēni ir pārgājuši mācīties atpakaļ uz vispārizglītojošās klases grupu. Taču lielākoties pēc kāda laika sekmēs vērojams kritums, tāpēc skolēniem tiek piedāvāta atgriešanās speciālajā grupā, kurā vairāk iespējams nodrošināt individuālu pieeju, pielāgot mācību tempu, atbilstošus uzdevumus u.tml.

Papildinot paralēlās mācīšanas modeļa analīzi, X vidusskolā pagaidām tas nav bijis sekmīgs, jo diemžēl kolēģi vēl kautrējas un pat baidās no citu kolēģu klātbūtnes savās stundās. Stundu vērošana nereti tiek uztverta kā apliecinājums pedagoga profesionalitātes apšaubīšanai. Lai gan vadība un atbalsta personāls pedagoģiskajās sēdēs skaidro šāda modeļa nepieciešamību, pamatojot ar pozitīvās pieredzes gūšanu no kolēģu darba, jāatzīst, ka vēl nepieciešamas laiks pedagogu pierašanai pie paralēlās mācīšanas un savstarpējās pieredzes apmaiņas mācību stundas laikā iespējamības. Jādomā, ka tā varētu būt mazpilsētas uzvedības modeļa īpatnību ietekme, kur cilvēkiem vērojama tieksme kritizēt un aprunāt citus. Kolēģi ir izteikušies, ka viņi nav pārliecināti, ka pēc tam viņu darbs netiks nosodīts un publiski kritizēts. Secinājums – jāstrādā pie mikroklimate uzlabošanas un pilnveidošanas, koleģiālo attiecību un savstarpējās uzticēšanās, kā arī sadarbības stiprināšanas. Jo analizējot gaidāmās kompetenču pieejas ieviešanu mācību procesā, paralēlās mācīšanas un koleģiālās sadarbības prasmju pilnveidošana un pielietošana varētu būt lietderīga.

Sākotnēji ne sevišķi veiksmīgi darbojās atbalsta sistēmas modelis **klases audzinātāja un skolas administrācijas** darba intensificēšanai un **sadarbībai problēmu agrīnai apzināšanai un risināšanai**. Jādomā, ka X vidusskola nav vienīgā skola, kurā pedagogi skolēnu ar speciālām vajadzībām problēmas mēdz uztvert kā personīgo atbildību. Tādējādi sākumskolas klašu audzinātāji nereti mēdza noklusēt skolēniem pamanītās mācīšanās grūtības, baidoties, ka viņi tiks par to vainoti pedagoģiskajā nekompetencē. Laika gaitā šī problēma tika mazināta, jo atbalsta komandas pārstāvji pedagoģiskajās sēdēs regulāri informēja skolotājus par savlaicīgas problēmu apjaušanas un agrīnas atbalsta

pasākumu ieviešanas nozīmi, akcentējot speciālās izglītības problēmas kā visas skolas uzdevumus nevis atsevišķa pedagoga personīgo atbildību. Pārliecinoši argumenti X vidusskolas pedagogiem šķita, kad speciālais pedagogs dalījās ar Valsts pedagoģiski medicīniskās komisijas I.Prudņikovas vadītajos profesionālās pilnveidesursos “Mūsdienīga mācību procesa organizēšana atbilstoši kompetenču pieejai skolēniem ar speciālām vajadzībām iekļaujošā vidē” gūtajām atziņām. Proti, pedagoģiska kļūda ir pieļauta gadījumos, ja mācīšanās traucējumi Valsts pedagoģiski medicīniskajā komisijā skolēnam pirmo reizi tiek diagnosticēti jau esot 9. klasē, kad pedagogi ir sapratuši, ka ar tādu nesekmību skolēns nebūs spējīgs nokārtot eksāmenus. Gluži pretēji, ja pedagogs mācību grūtības ir atpazinis jau sākumskolas periodā un izteicis par to savas aizdomas atbalsta personālam, var spriest par pedagoga profesionalitāti. Pēc šīs dalīšanās pieredzē, ievērojami pieauga skolas psihologam pieteikto bērnu skaits, kuriem nepieciešama testēšana mācīšanās grūtību noteikšanai.

Vēl viens pienākums, kas uzticēts klašu audzinātājiem ir **aktīva bērna iesaistīšana ārpuskolas dzīvē – interešu izglītībā**. Atsaucoties uz akreditācijas komisijas ekspertu ieteikumiem, lietderīga brīvā laika pavadīšana jo sevišķi būtiska ir skolēniem ar mācīšanās traucējumiem. Nereti tieši interešu izglītības pulciņi ir vienīgā joma, kur bērns var sevi apliecināt, apjaust to, ka viņš pats kaut ko spēj paveikt ļoti labi. Atsaucoties uz teorētiskajā daļā minēto autoru atziņām, pietiekami augsta pašapziņa ir būtisks faktors mācīšanās prasmju pilnveidei. Skolēnu interešu apzināšana un piedalīšanās ārpuskolas aktivitātes tiek apzināta arī vecāku un skolēnu anketās, kas nepieciešamas individuālo izglītības plānu sastādīšanai. 4.1.nodaļā par X vidusskolas vispārīgo raksturojumu sniegts interešu izglītības pulciņu un ārpuskolas pieejamo nodarbību klāsts, kas tiek piedāvāts skolēniem. Dažkārt nepieciešamas pavisam neliels pieaugušo vai vienaudžu pamudinājums pamēģināt piedalīties kādā no pulciņiem. Turklāt nevajadzētu baidīties, ka skolēns pēc kāda laika apzināsies, ka viņam šī nodarbe nepatīk un viņš vēlas pamēģināt kaut ko citu. Galvenais ir sākt darīt, tad arī radīsies idejas turpmākām lietderīgām nodarbēm. Turpretim, ja skolēnam nav lietderīgu brīvā laika pavadīšanas iespēju, radīsies kārdinājums dažādām bīstamām nodarbēm, kas, kā jau tika iztirzāts teorētiskajās nodaļās par pusaudžu vecumposma raksturojumu, jo īpaši var aizraut skolēnus ar mācīšanās traucējumiem.

Secīgi pieminama būtu **sadarbība ar vecākiem**, kas ir neatņemama atbalsta sistēmas modeļa sastāvdaļa. X vidusskolā mēģina nodrošināt regulāru un ciešu sadarbību ar speciālo izglītības skolēnu vecākiem. Sākotnēji sadarbība nebija viegla, jo vecāki baidījās no publiska nosodījuma, jutās vainīgi, ka viņiem tādi bērni. Tāpēc atbalsta komandas pārstāvji nolēma, ka sadarbību būtu jāsekmē neformālā, brīvā, iedrošinošā gaisotnē. 2014. gadā tika

noorganizēts pirmais "Tējas vakars" to skolēnu vecākiem, kuru bērniem mācību procesā nepieciešams īpašs atbalsts. Ieradās 50% no skolēnu ar speciālām vajadzībām vecākiem. Tikšanās sākumā speciālais pedagogs noorganizēja viktorīnu, kurā vecākiem bija jāatmin slaveni cilvēki, kuriem, kā izrādās, bērībā tika diagnosticētas speciālās vajadzības. Vecāki tika iedrošināti, ka viņiem ir brīnišķīgi bērni, kuri varbūt nedaudz savādāk uztver apkārtējo pasauli un piedalās tās notikumos. Galvenais uzdevums pedagogiem ciešā sadarbībā ar vecākiem ir atrast pareizos atbalsta pasākumus, lai sekmētu bērnu mācīšanās prasmju pilnveidošanos, viņu izaugsmi un attīstību. Jāsecina, ka šīs tikšanās reizē vecāku iedrošināšanai lietderīgi izrādījās tie paši atbalsta pasākumi, ko teorētiskās literatūras autori atzīst par emocionālajiem atbalsta pasākumiem pozitīvas atmosfēras, iedrošinājuma, atvērtības sekmēšanai skolēniem ar mācīšanās traucējumiem. Vecāku atsaucība un pateicība bija tik liela, ka, uzklusot viņu lūgumus, šādi "Tējas vakari" tiek rīkoti katru gadu par vecākiem interesējošām tēmām, kas noslēdzas ar savstarpēju dalīšanos pieredzē.

Vairums gadījumu pozitīva ir arī saziņa ar vecākiem ikdienā. Svarīgi ir regulāri vecākus informēt par notiekošo skolā, kopīgi saskaņot turpmākos mērķus un uzdevumus bērna izglītošanā. Vecāki arvien biežāk sazinās ar skolas atbalsta personālu, lai informētu par grūtībām bērna izglītošanā, kā arī lūgtu padomu bērna audzināšanai mājās. Vecākiem no skolas puses ir ticis lūgts sekojošs atbalsts darbam ar skolēniem ar speciālām vajadzībām: regulāra E-klases pārbaude, vecākiem piešķirtās E-klases piekļuves izmantošana (dažkārt mēdz būt tā, ka vecāki izmanto bērnu E-klasi un otrādi), regulāra sekmju grāmatiņas pārbaude, regulāra mājasdarbu ierakstu pārbaude, pamudinājums skolēnam sagatavoties konsultācijām, nepieciešamības gadījumā palīdzība skolēnam sakārtot skolas somu, regulāra saziņa ar atbalsta personālu un klases audzinātāju, sabalansēta darba un atpūtas režīma nodrošināšana, mājas pienākumu un lietderīga laika pavadīšanas nodrošināšana, nemainīgu prasību ievērošana, vēlams ar skolu vienotu prasību noteikšana. Protams, ir gadījušies arī agresīvi noskaņoti un noraidoši vecāki. Jāatzīst gan, ka lielākoties iemesls ir bijis savstarpējas komunikācijas un vienotas sadarbības plāna izstrādes trūkums. Vecāku attieksme bieži vien mainās pēc jau iepriekš aprakstītajām individuālo tikšanos reizēm problēmsituāciju risināšanai.

Jāatzīst, ka **atbalsts nepieciešams arī skolas atbalsta personālam un pedagogiem.** D.Nīmantas (2008) ierosinātais atbalsta sistēmas modelis šajā gadījumā ir psihologs – konsultants skolotājiem, tai skaitā supervīzijas skolotāju atbalstam. X vidusskolā tiek nodrošināta psihologa palīdzība skolotājiem. Savstarpējs atbalsts tiek lūgts un izteikts pedagoģiskajās sēdēs, kad tiek meklēti problēmsituāciju risinājumi. Ieklausoties izglītības psihologa atziņās par ieguvumu psihologu supervīzijās, tiek meklēts finansiāls risinājums

supervīziju speciālistu piesaistīšanai skolas pedagogiem, jo, kā atzīst X vidusskolas psihologs, dažkārt problēmu vajag vienkārši no sevis norunāt nost un ieklausīties citu cilvēku redzējumā, to cilvēku, kas spēj paskatīties no malas un nav bijuši tieši iesaistīti problēmsituācijā.

Rezumējot, X vidusskolā tiek piedāvāts plašs atbalsta pasākumu klāsts dažādos līmeņos: gan darbā ar skolēniem ar mācīšanās traucējumiem, gan sadarbībā starp pedagogiem, vadības un atbalsta komandas pārstāvjiem, gan darbā ar vecākiem. Tiek veikta rūpīga problēmsituāciju apzināšana un izpēte. Nepārtraukti tiek strādāts pie skolas atbalsta sistēmas modeļa pilnveidošanas un attīstīšanas. Datu analīze par individuālajiem atbalsta pasākumiem, kas visbiežāk tiek izmantoti X vidusskolā un kas vissekmīgāk pilnveido skolēnu mācīšanās prasmju pilnveidi 5. – 9. klašu skolēniem ar mācīšanās traucējumiem tiks veikta nākošajā apakšnodaļā.

4.3. Lietderīgākie atbalsta pasākumi 5. – 9. klašu skolēniem ar mācīšanās traucējumiem mācīšanās prasmju pilnveidei X vidusskolā

Lai izanalizētu X vidusskolā 5. – 9. klašu skolēniem ar mācīšanās traucējumiem sniegto atbalsta pasākumu lietderību mācīšanās prasmju pilnveidei, tika aptaujāti 31 skolēns ar mācīšanas traucējumiem 5. – 9. klasēs un 24 šo skolēnu dažādu mācību priekšmetu skolotāji. Apkopts skolēnu viedoklis, kas izteikts anketās individuālo izglītības plānu sastādīšanai šajā mācību gadā, par visvairāk nepieciešamo atbalstu no skolotāja un mācību priekšmetiem, kuri sagādā vislielākās grūtības. Tika pārskatītas individuālajos izglītības plānos sniegtās skolotāju atbildes par skolēniem ar mācīšanās traucējumiem piemērotākajiem atbalsta pasākumiem kopš 2012./2013. mācību gada. Izvērtēti pētījuma grupas 8. – 9. klašu skolēnu mācību sasniegumi iepriekšējos četros mācību gados, analizējot gada sekmes skolēnu liecībās. Tika apkopots vecāku viedoklis, kas izteikts anketās priekš individuālo izglītības plānu sastādīšanas, par nepieciešamo atbalsta pasākumu nodrošināšanu viņu bērniem X vidusskolā, kā arī par sadarbību ar speciālo pedagogu un pagarinātās dienas grupas darba lietderību skolēniem ar speciālām vajadzībām. Tika salīdzinātas izmaiņas vecāku uzskatos, analizējot 24 vecāku atbildes šajā mācību gadā ar vecāku atbildēm kopš 2013./2014. mācību gada.

Analizējot atbalsta pasākumus, kurus skolotāji snieguši skolēniem ar mācīšanās traucējumiem X vidusskolas atbalsta pasākumu sistēmas izveides sākumposmā, t.i., 2012./2013. mācību gadā, jāatzīst, ka nosaukto atbalsta pasākumu klāsts bija samērā šaurs. Lielākoties skolotāji minējuši tādus atbalsta pasākumus kā pagarināts uzdevumu izpildes

laiks, atgādnes, samazināts darba apjoms, parauga demonstrēšana, papildus paskaidrojumi, regulāra atkārtošana, individuāls darbs. Individuālā izglītības plāna apjoms laika gaitā no 1 lappuses pakāpeniski palielinājies līdz vidēji 4 lappusēm 2013./2014. mācību gadā, vidēji līdz 5 lappusēm 2014./2015. mācību gadā un vidēji līdz 6,5 lappusēm 2017./2018. mācību gadā. Analizējot šos dokumentus saturiski, jāsecina, ka skolotāju sniegtie atbalsta pasākumi skolēniem ar mācīšanās traucējumiem tikuši pilnveidoti no vispārīgiem līdz individuāli pielāgotiem pēc skolēnu rūpīgas izpētes un viņu stipro un vājo pušu pārdomātas izvērtēšanas. Par to liecina plašais individuālajos izglītības plānos biežāk minēto atbalsta pasākumu klāsts 2017./2018. mācību gadā: uzslavas, iedrošinājums, pozitīva atzinība un novērtējums, palīdzība apzināties savas spējas, pašapziņas celšana, atgādņu izmantošana un kopīga izgatavošana, vizuāli palīglīdzekļi, kopētu konspektu un materiālu piedāvājums, radināšana strādāt patstāvīgi, atbildēšana uz skolēna uzdotajiem jautājumiem, paskaidrojumi, palīdzība izpildīt sarežģītākos uzdevumus, pārliecināšanās, vai skolēns sapratis uzdevuma nosacījumus un mācību vielu, pagarināts uzdevumu izpildes laiks, samazināts uzdevumu apjoms, atvieglots uzdevumu saturs, uzdevuma sadalīšana daļās, atbrīvošana no kādu uzdevumu nosacījumu izpildes, papildus patstāvīgā darba sekmēšana, vecāku sniegtā atbalsta nodrošināšana mācībās, individuāls darbs konsultācijās. Jāsecina, ka pilnveidojusies arī skolotāju izpratne par nepieciešamību sniegt emocionālos atbalsta pasākumus un par pārdomātu mācīšanās prasmju pilnveidi, par ko liecina, piemēram, centieni radināt skolēnu veikt darbu pēc iespējas patstāvīgāk, plānošanas prasmju pilnveide u.tml.

Skolotāju aptaujas anketu (11. pielikums) dati par X vidusskolā biežāk izmantotajiem atbalsta pasākumiem skolēniem ar mācīšanās traucējumiem apkopoti 12. pielikumā. Katrā mācību stundā skolotāji nodrošina rezerves mācību piederumus (pildspalvas, zīmuļus u.tml.), individuālus paskaidrojumus mācību procesā un emocionālu atbalstu, uzslavas, iedrošinājumus. Jāpiebilst, ka sākotnēji skolēniem ar mācīšanās traucējumiem jo sevišķi vāji ir attīstītas prasmes sakārtot savu skolas somu ar nepieciešamajiem mācīšanās līdzekļiem, bieži tiek paņemtas līdzī nepareizās mācību grāmatas vai pierakstu klades, tiek pazaudētas pildspalvas u.c. rakstāmpiederumi. Tāpēc, lai netiktu kavēts mācību process vairāki pedagogi nodrošina rezerves mācību līdzekļus, ko skolēniem aizdod attiecīgās mācību stundas laikā.

Reizi nedēļā (ja ir vairāk par 1 mācību stundu nedēļā) tiek izmantoti sekojoši atbalsta pasākumi:

- darba vides pielāgošana, piemēram, sēdēšana tuvāk skolotājam / tālāk no loga u.tml.;
- samazināts uzdevumu apjoms;

- pagarināts uzdevumu izpildes laiks;
- uzdevumu nosacījumu, teksta lasīšana priekšā;
- īsu, kodolīgu uzdevumu nosacījumu veidošana;
- mīmikas, žestu izmantošana sniegtās mutvārdu informācijas izpratnes veicināšanai;
- atgādņu izmantošana;
- ieskaišu uzdevumu sakārtošana secīgi pēc grūtības pakāpēm (no vieglākā uz grūtāko);
- iespēja izkustēties mācību stundas laikā;
- atbalsts laika plānošanā (piemēram, uzdevuma izpildes termiņa noteikšana);
- klasesbiedru palīdzības izmantošana.

Jāatzīst, ka šie atbalsta pasākumi saistīti ar ikdienas mācību procesu, savukārt, atbalsta pasākumi, kurus skolotāji izmanto reizi mēnesī (skat. 12. pielikumu) vairāk saistīti ar pārbaudes darbu veikšanu vai gatavošanos tiem.

Apkopojot vecāku viedokli no anketām individuālo izglītības plānu sastādīšanai par viņu bērniem visvairāk nepieciešamajiem atbalsta pasākumiem mācību procesā, 42% respondentu atbildējuši, ka nepieciešams paskaidrot mācību vielu, ja skolēns nesaprot. 29% vecāku uzskata, ka nepieciešams uzraudzīt vai skolēns ir sapratis un vai pilda uzdoto, 20% - nepieciešams sniegt individuālu atbalstu. Šis vecāku viedoklis sakrīt ar skolotāju norādīto visbiežāk sniegto atbalstu – individuāliem paskaidrojumiem katrā mācību stundā. Visās vecāku anketās 2 reizes pieminēti sekojoši nepieciešamie atbalsta pasākumi: sniegt individuālu atbalstu, papildus skaidrojumu un sagatavošanās jautājumus pirms ieskaitēm; papildus atbalsts latviešu valodā un svešvalodās; skolotājiem būt saprotošiem, būt pozitīviem, būt pacietīgiem. Iepriekš minētais apliecina, ka skolotāji ir apzinājušies tādu skolēniem nepieciešamos atbalsta pasākumu nozīmi kā pozitīva emocionālā vide, kas arī tiek nodrošināts katru mācību stundu. Pa vienai vecāku atbildei visās vecāku anketās ir minēts būt stingriem, neļaut lietot mobilos telefonus, strādāt ar bērnu konsultācijās, uzraudzīt, vai apmeklēt konsultācijas un pagarināto dienas grupu, palīdzēt izpildīt mājasdarbus, nodrošināt papildus laiku uzdevumu izpildei.

Apkopojot skolēnu viedokli no anketām individuālo izglītības plānu sastādīšanai, vislielākais atbalsts nepieciešams sekojošos mācību priekšmetos: latviešu valoda un literatūra, matemātika un krievu valoda; 2 skolēni pieminējuši dabaszinības un mūziku, pa vienai atbildei – angļu valoda, sports, informātika un ģeogrāfija. 40% skolēnu uzskata, ka visvairāk atbalsts no skolotājiem viņiem nepieciešams paskaidrojot to, ko viņi nav sapratuši, 2 skolēniem nepieciešama skolotāja palīdzība mācību procesā, 2 – papildus laiks, 2 – palīdzība ieskaites darbos (vieglāki uzdevumi, paskaidrojumi), pa vienai atbildei

– palīdzēt mācīties, izmantot planšetdatoru, izmantot atgādnēs, nodrošināt mācību vielas konspektus, ja nav bijis skolā. Jāsecina, ka šie ir atbalsta pasākumi, kurus skolotāji arī visbiežāk nodrošina mācību procesā, tātad ir pareizi izprastas skolēnu speciālās vajadzības.

13. un 15. pielikumos apkopoti skolotāju un skolēnu viedokļi no skolotāju un skolēnu aptaujas anketām par to, kuri atbalsta pasākumi visvairāk sekmē skolēnu ar mācīšanās traucējumiem mācīšanās prasmju pilnveidi. Lai ilustrētu kopīgās un atšķirīgās iezīmes dati apkopoti tabulā 4.2., uzskaitot tās atbildes, kuras snieguši 50% respondentu un vairāk. Jāpiebilst, ka skolēniem aizpildot anketu (14.pielikums), tika paskaidrots, ka viņiem jāatzīmē tikai tie atbalsta pasākumi, kas viņiem palīdz nevis slinkot, bet uzlabo mācīšanos / palīdz mācīties, jo ne visi skolēni ar mācīšanās traucējumiem izprata jēdzienu mācīšanās prasmju pilnveidošana. Anketas aizpildīšanas gaitā, vairāki skolēni komentēja, kāpēc viņi izvēlas kādu no atbalsta pasākumiem, kā arī lūdza palīdzību, lai paskaidro, ko daži no atbalsta pasākumiem nozīmē, kā tie izpaužas mācību procesā. Savukārt skolotāji savās aptaujas anketās pie vairākiem atbalsta pasākumiem pierakstīja komentārus, kādos gadījumos tie tiek sniegti, kāpēc tik bieži vai reti, vai arī kā tie sekmē mācīšanās prasmju pilnveidi.

4.2. tabula

X vidusskolas skolotāju un skolēnu ar mācīšanās traucējumiem viedoklis par atbalsta pasākumiem, kas visvairāk sekmē mācīšanās prasmju pilnveidi *

Skolotāju viedoklis (%)	Kopīgais viedoklis (%)	Skolēnu viedoklis (%)
Mājasdarbu izpilde pagarinātajā dienas grupā (63/42)	Pagarināts uzdevumu izpildes laiks (83/92)	Datora vai citu ierīču izmantošana atbildes sniegšanai (25/62)
Vecāku informēšana ieplānoto konsultāciju neapmeklēšanas gadījumā (63/35)	Atgādņu izmantošana (54/92)	Kalkulatora izmantošana aprēķinu veikšanai (29/62)
Palīdzība piemērotākās mācīšanās veida izvēlē (50/31)	Samazināts uzdevumu apjoms (58/77)	Marķiera vai indeksa lapiņu izmantošana svarīgākā izcelšanai tekstā (29/58)
	Konsultāciju apmeklēšanas grafika sastādīšana sekmju labošanai (71/73)	Rezerves mācību piederumu nodrošinājums (21/54)
	Īsu, skaidru uzdevumu nosacījumu veidošana (79/69)	Ieskaišu uzdevumu sakārtošana no grūtākā uz vieglāko (21/50)
	Uzdevumu nosacījumu un teksta lasīšana priekšā (50/65)	Sekmju kontrole (46/88)
	Individuāls darbs konsultācijās (96/65)	

Skolotāju viedoklis (%)	Kopīgais viedoklis (%)	Skolēnu viedoklis (%)
	Ieplānoto konsultāciju apmeklēšanas kontrole (67/65)	
	Darba vides pielāgošana, piemēram, sēdēšana tuvāk skolotājam / tālāk no loga u.tml. (71/58)	
	Ieskaišu uzdevumu sakārtošana no vieglākā uz grūtāko (54/58)	
	Individuāli paskaidrojumi mācību procesā (88/58)	
	Klasesbiedru palīdzības izmantošana (63/58)	
	Emocionāls atbalsts, uzslavas, iedrošinājumi (71/54)	

* Iekavās skolotāju viedoklis % / skolēnu viedoklis %

Jāsecina, ka par vērā ņemamiem atbalsta pasākumiem, kas sekmē mācīšanās prasmju pilnveidi, ir tie, kas uzskaitīti tabulas vidusdaļā, proti, tie, kurus atzīmējuši vairāk kā puse skolotāju un skolēnu. Jādomā, ka skolotājiem būtu jāņem vērā tie atbalsta pasākumi, kurus viņi nav atzīmējuši kā mācīšanās prasmju pilnveidojošus, bet kurus par tādiem atzīmējuši skolēni; būtu jāpārdomā, kā tos turpmāk varētu iekļaut mācību procesā. Turklāt jāatzīst, ka tādi atbalsta pasākumi kā datora un citu ierīču, kā arī kalkulatora izmantošana tiešām varētu pilnveidot mācīšanās prasmes, turklāt prasme izmantot šīs ierīces ir būtiskas ikdienas dzīvē, jo mūsdienās darba vidē dažādas tehnoloģiskās ierīces tiek izmantotas ik dienu. Arī marķiera un indeksa lapiņu izmantošanu jāatzīst par mācīšanās prasmju pilnveidojošu, jo šis atbalsta pasākumus sekmē prasmi izcelt būtiskāko, atzīmēt nepieciešamo informāciju. Šaubas varētu radīt, vai rezerves mācību piederumu nodrošinājums pilnveido skolēnu mācīšanās prasmes, iespējams, ka tas pat varētu kavēt atbildības un pašaprūpes attīstību, jo skolēni ļaunprātīgi, ka viņi tiks apgādāti ar visu nepieciešamo, taču tādā veidā viennozīmīgi netiek kavēts mācību process un skolēniem tas varētu palīdzēt pievērsties darbam.

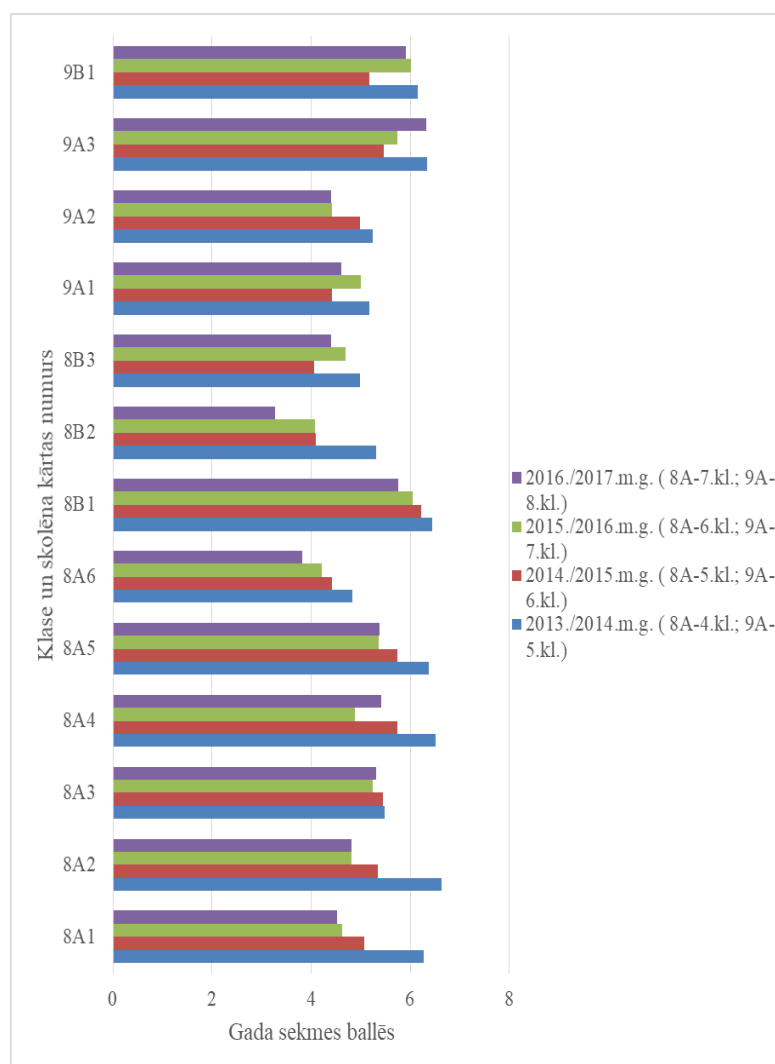
Samērā lielas atšķirības skolēnu un skolotāju viedoklī ir par uzdevumu sakārtošanu secībā no grūtākā uz vieglāko. Skolotāju anketā vairāki pedagogi komentēja, ka nebija iedomājušies par šāda atbalsta pasākuma nepieciešamību. Savukārt vairāki skolēni paskaidroja, ka neskatoties uz to, ka ieskaitēs uzdevumi parasti ir sakārtoti no vieglākā uz grūtāko, viņi vispirms izpilda pēdējos uzdevumus, jo tādējādi viņi var koncentrēties

sarežģītākās vielas risināšanai, kamēr viņi vēl nav noguruši. Tādā veidā skolēni cenšas panākt visu uzdevumu izpildi. Pildot uzdevums no vieglākā uz grūtāko, pēdējie uzdevumi dažkārt netiekot izpildīti vispār.

88% skolēnu atzīst, ka viņu mācīšanās prasmes pilnveido regulāra sekmju kontrole, lai gan šo atbalsta pasākumu atzīmējuši tikai 46% pedagogu. Līdzvērtīgs skolēnu un skolotāju viedoklis ir par konsultāciju apmeklēšanas grafika sastādīšana sekmju labošanai (71% skolotāju, 73% skolēnu), kas būtībā ietver arī sekmju kontroli. Speciālā pedagoga vērojumi liecina, ka šādā veidā tiešām laika gaitā pilnveidojas skolēnu plānošanas prasmes. Turklāt šis atbalsta pasākums tiek izmantots samērā bieži, katru dienu pie speciālā pedagoga ierodas vairāki 5. – 9. klašu skolēni ar mācīšanās traucējumiem, lai palūgtu sekmju izdrukā. Ja 5. un 6. klašu skolēni, redzot nesekmīgus vērtējumus, vēl paši nespēj izlemt, kad un kuru vērtējumu iet labot un kuras konsultācijas apmeklēt, tad jau 7.klasēs skolēni arvien vairāk paši izsaka ierosinājumus par vēlamo konsultāciju apmeklēšanas un sekmju labošanas plānu. 8. un 9. klašu skolēniem jau lielākoties ir pašu izveidots sekmju labošanas plāns, speciālā pedagoga palīdzība bieži vien nepieciešama vienīgi sekmju izdrukā iegūšanai.

Lai pārlicinātos, vai speciālā pedagoga novērojumi par mācīšanās prasmju pilnveidošanos laika gaitā no 5. līdz 9. klasei ir apliecināmi arī ar skolēnu sekmju rādītājiem, tika veikta pētījuma grupas 8. – 9. klašu skolēnu gada sekmju analīze iepriekšējo četru mācību gadu posmā (t.i. sākot no 4. – 5. klases). Dati apkopoti 4.5.attēlā, papildinot attēlā atspoguļotos datus:

- 2013. / 2014. mācību gadu ar vienu nesekmīgu vērtējumu beidza viens skolēns;
- 2014./2015.m.g. 7 skolēniem tika noteikts pagarinātais mācību gads nesekmīgo vērtējumu dēļ;
- 2015./2016.m.g. 7 skolēniem tika noteikts pagarinātais mācību gads nesekmīgo vērtējumu dēļ;
- 2016./2017.m.g. 7 skolēniem tika noteikts pagarinātais mācību gads nesekmīgo vērtējumu dēļ, 3 skolēni nenokārtoja pēcpārbaudījumus un tika atstāti uz otru gadu 8. klasē.

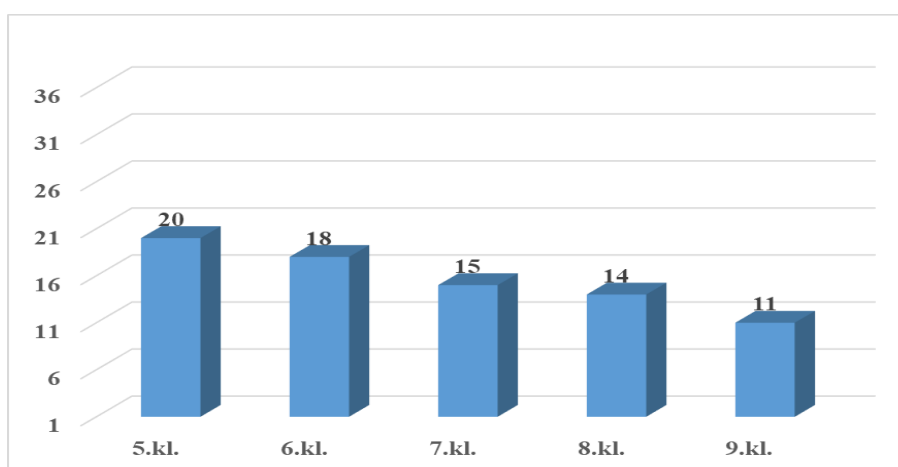
4.5. att. 8.-9.klašu skolēnu ar mācīšanās traucējumiem gada sekmes

Jāatzīst, ka veicot sekmju dinamikas analīzi viennozīmīgi nav iespējams izdarīt secinājumus par atbalsta pasākumu lietderību. Nesekmības līmenis ir pieaudzis, taču jāņem vērā, ka arī mācību vielas sarežģītības pakāpe katru gadu pieaug. Krass sekmju kritums tika novērots 2014./2015. mācību gadā, tad arī X vidusskolas atbalsta komanda secināja, ka nepieciešams ieviest jaunus atbalsta pasākumus sekmju līmeņa uzlabošanai. Nākošajā mācību gadā tika izveidota pagarinātā dienas grupa skolēniem ar speciālām vajadzībām pie speciālā pedagoga. Padziļināti analizējot 4.5. attēla datus, tika secināts, ka sekmju līmenis 2015./2016. mācību gadā uzlabojās tiem skolēniem, kuri biežāk sadarbojās ar speciālo pedagogu sekmju kontrolēšanai, konsultāciju apmeklēšanas un sekmju labošanas grafika sastādīšanai, mājasdarbu izpildei pagarinātajā dienas grupā un atgādņu izgatavošanai. Savukārt to skolēnu, kas vispār nesadarbojās ar speciālo pedagogu, sekmju līmenis turpināja kristies. Tātad speciālā pedagoga sniegtais atbalsts ir sekmējis skolēnu ar mācīšanās traucējumiem mācīšanās prasmju pilnveidošanu.

To apliecina arī vecāku izteiktais viedoklis anketās individuālo plānu sastādīšanai. Proti, uz jautājumu “Kā Jūs vērtējat pagarinātās dienas grupas darbu pie speciālā pedagoga skolēna sekmju kontrolei, konsultāciju apmeklēšanas grafika sastādīšanai, atbalsta pasākumu izstrādāšanai u.tml.?” tika sniegtas 17 vecāku atbildes. 15 vecāki atbildējuši, ka vērtē ļoti pozitīvi, 1 vecāks atzīst, ka grūti spriest (jāpiebilst, ka bērns atbalsta pasākumus saņem pirmo gadu), 1 skolēna māte uzskata, ka skolēniem individuālu atbalstu jānodrošina mācību stundās, nevis jāpārslogo bērni ar pēcstundu darbu.

Uz jautājumu “Kā Jūs vērtējat sava bērna izglītošanu X vidusskolā? Vai, Jūsaprāt, skola bērnam nodrošina nepieciešamos atbalsta pasākumus?” šajā mācību gadā saņemtas 23 vecāku atbildes. 17 skolēnu vecāki izsaka pozitīvu vērtējumu, 1 vecāks atzīst, ka grūti spriest (bērns atbalsta pasākumus saņem pirmo gadu), 4 vecāki vērtē apmierinoši, 1 vecāks uzskata, ka skola visu atbildību novel uz vecāku pleciem (meita 5.klasē, atbalsta pasākumi tiek nodrošināti pirmo mēnesi). Salīdzinot vecāku izteikto viedokli par atbalsta pasākumu nodrošināšanu X vidusskolā kopš 2013./2014. mācību gada, jāsecina, ka tas ir krietni uzlabojies, jo sākotnēji aptuveni 15 % vecāki uz šo jautājumu neatbildēja, 45% atzina, ka grūti spriest, 35% vecāku bija negatīvi noskaņoti par bērnu izglītošanu X vidusskolā, atzīstot, ka skolotāji nesniedz nepieciešamos atbalsta pasākumus. Vien 5% vecāku atzina, ka bērniem atbalsts tiek sniegts. Ar katru gadu negatīvi noskaņoto vecāku skaits samazinājās. Turklāt izveidojās arvien ciešāka vecāku – pedagogu – atbalsta personāla sadarbība.

Vērā ņemami rezultāti tika pamanīti analizējot skolēnu anketas par atbalsta pasākumiem, kas sekmē mācīšanās prasmju pilnveidi, salīdzinot atzīmēto atbalsta pasākumu skaitu pa klašu grupām (skat. 4.6. attēlu).

4.6. att. Atbalsta pasākumi, kas sekmē mācīšanās prasmju pilnveidi

Jāsecina, ka 4.6. attēlā vērojama kāda būtiska likumsakarība, proti, jo jaunāki skolēni, jo vairāk atbalsta pasākumi mācību procesā nepieciešami, jo vecāki skolēni, jo mazāk atbalsta pasākumi nepieciešami. Līdz ar to var apgalvot, ka pareizi piemēroti atbalsta pasākumi sekmē skolēnu mācīšanās prasmju pilnveidi līdz tādām līmenim, ka tie pamazām vairs nav nepieciešami, jo skolēni kļūvuši patstāvīgāki un prasmīgāki. Rezumējot jāsecina, ka X vidusskolā izveidots lietderīgs atbalsta sistēmas modelis, kas, protams, vēl ir pilnveidojams, bet kopumā sekmē skolēnu ar mācīšanās traucējumiem mācīšanās prasmju pilnveidi.

NOBEIGUMS

Pusaudžu vecumposms tiek uzskatīts par vienu no sarežģītākajiem cilvēka attīstības posmiem. Skolā pedagogi nereti to salīdzina ar periodu, ko vienkārši “jāpārslimo”. No pedagoģiskā skatpunkta, pusaudža izglītošana kļūst sarežģītāka, ja skolēnam ir mācīšanās traucējumi, jo pedagogam jāņem vērā ne tikai pusaudžu īpatnības, bet arī skolēna speciālās vajadzības. Vērtīgi ņemt vērā to speciālistu viedokli, kuri iesaka uz pusaudžiem raudzīties nevis caur sarežģītības prizmu, bet gan kā uz interesanta vecumposma pārstāvjiem, kad jāskatās topošās personības pozitīvo kodolu. Jāņem vērā, ka svarīgi pārdomātai bērna audzināšanai ir pievērsties jau no viņa dzimšanas, jo iepriekšējos vecumposmos pieļautās pedagoģiskās kļūdas īpaši izpaudīsies pusaudža gados. Tas pats attiecas arī uz skolēnu ar mācīšanās traucējumiem, kura speciālās vajadzības ir jāierauga un jāsāk koriģēt pēc iespējas agrāk.

Pētījuma rezultātā jāsecina, ka pieaugušajiem jāņem vērā, ka pusaudži vēlas justies pieauguši, kā arī vēlas justies piederīgi. Tādēļ svarīgi pret viņiem izturēties kā pret līdzvērtīgiem, jāieklausās viņu viedoklī, jācenšas sniegt viņiem nepieciešamo atbalstu. Pieaugušajiem jāsaprot, ka pusaudžu demonstratīvā attieksme, pārgalvība, bravūra, runāšana pretī u.c. negatīvās izpausmes nav jāuztver kā personīgs uzbrukums vai aizvainojums, tā ir paša pusaudža nespēja tikt galā ar pretrunām savā ķermenī, prātā un emocijās. Citiem vārdiem, pusaudžu nemitīgā cīņa ar pieaugušajiem, ir cīņas izpausme pašiem ar sevi. Pieaugušajiem jābūt pacietīgiem, bet vienlaicīgi arī stingriem.

Pusaudžiem ar mācīšanās traucējumiem daudz vieglāk būs kontrolēt savu rīcību, ja pieaugušie noteiks skaidras robežas, paskaidros robežu pārkāpšanas sekas, ja pieaugušo, t.sk. pedagogu, prasības būs skaidras un kodolīgas. Būtiski ir sniegt pozitīvos paraugus, uz ko tiekties. Mācīšanās process tiks sekmēts, ja tiks radīta pozitīva un atbalstoša emocionālā vide, kurā pusaudzis ar mācīšanās traucējumiem jutīsies droši, jo tikai šādā vidē tiks iedarbināti procesi mācīšanās prasmju pilnveidei.

Lai tiktu sekmētas mācīšanās prasmes, būtiski ir koncentrēties individuāli uz katru skolēnu un viņa spējām, izprotot katra skolēna īpatnības, lai varētu palīdzēt skolēnam izprast pašam savas mācīšanās īpatnības. Skolēnam ir jāmaņa izpratni par paša domāšanas procesiem. Pedagogiem individuāli ir jāizvērtē katram skolēnam ar mācīšanās traucējumiem vispiemērotākie atbalsta pasākumi, lai tiktu pilnveidotas mācīšanās prasmes.

Autore secina, ka pētījuma mērķis ir sasniegts, plānotie uzdevumi ir veikti un ir gūta atbilde uz pētījuma jautājumiem. Piemērotu atbalsta pasākumu nodrošināšana skolēniem ar mācīšanās traucējumiem ir sekmējusi skolēnu mācīšanās prasmju pilnveidi. Kā

pārliecinošākais pierādījums tam ir uzskatāms skolēnu atzīmēto nepieciešamo atbalsta pasākumu skaita samazinājums no 5. – 9. klasei. Tātad laika gaitā izmantotie atbalsta pasākumi ir sekmējuši skolēnu mācīšanās prasmju pilnveidošanos, kā rezultātā nepieciešamo atbalsta pasākumu skaits ir samazinājies. Pakāpeniski ir uzlabojies arī vecāku viedoklis par X vidusskolā sniegtajiem atbalsta pasākumiem un skolēnu ar mācīšanās traucējumiem izglītošanu. Pieaugusi pedagogu izpratne par atbalsta pasākumu dažādību, uzlabojusies pedagogu prasme izvērtēt skolēnu speciālās vajadzības.

Pētījuma būtiskākie **secinājumi**:

- 1) katrai izglītības iestādei ir jāveido savu atbalsta sistēmas modeli, ņemot vērā izglītības iestādes skolēnu speciālās vajadzības, kā arī katras skolas īpatnības. Tāpēc nevar visus atbalsta pasākumus vienlīdz sekmīgi izmantot visās izglītības iestādēs. To lietderību jāizvērtē katrai skolai individuāli.
- 2) atbalsta sistēmas modelis ir individuāls process ne tikai katrai atsevišķajai izglītības iestādei, bet arī noteiktajam laika posmam, tāpēc būtiski ir nemitīgi turpināt atbalsta pasākumu lietderības izvērtēšanu un pilnveidošanu.
- 3) X vidusskolā par stiprajām atbalsta sistēmas modeļa pusēm uzskatāmas atbalsta komandas sadarbība un radošums, informācijas nodošana problēmsituācijās, problēmsituāciju risināšanas kārtība, individuālo izglītības plānu izstrāde un realizēšana, skolēnu ar mācīšanās traucējumiem sadarbības iespējas ar speciālo pedagogu un citiem atbalsta komandas pārstāvjiem, skolas sadarbība ar skolēnu vecākiem.
- 4) lai gan diezgan sekmīgs ir skolēniem piedāvāto papildus nodarbību un individuālo konsultāciju klāsts, šī joma tomēr būtu pilnveidojama un paplašināma. Nepieciešams meklēt risinājumus skolotāja palīgu nodrošināšanai, paralēlās mācīšanas iespēju rašanai, kam nepieciešama ciešāka pedagogu savstarpējā sadarbība un dalīšanās pieredzē. Iespējams, ka tādēļ jāstrādā pie pedagogu savstarpējo attiecību un uzticēšanās pilnveidošanas. Jārod iespēju pedagogu un atbalsta komandas supervīzijām.
- 5) izvērtējot skolotāju, skolēnu un viņu vecāku viedokli, par vislietderīgākajiem atbalsta pasākumiem 5. – 9. klašu skolēnu ar mācīšanās traucējumiem mācīšanās prasmju pilnveidei X vidusskolā atzīstami:
 - pagarināts uzdevumu izpildes laiks;
 - atgādņu izmantošana;
 - samazināts uzdevumu apjoms;
 - konsultāciju apmeklēšanas grafika sastādīšana sekmju labošanai;

- īsu, skaidru uzdevumu nosacījumu veidošana;
- uzdevumu nosacījumu un teksta lasīšana priekšā;
- individuāls darbs konsultācijās;
- ieplānoto konsultāciju apmeklēšanas kontrole;
- darba vides pielāgošana;
- ieskaīšu uzdevumu sakārtošana no vieglākā uz grūtāko;
- individuāli paskaidrojumi mācību procesā;
- klasesbiedru palīdzības izmantošana;
- emocionāls atbalsts, uzslavas, iedrošinājumi.

6) pedagogiem būtu jārod iespēju mācību procesā nodrošināt sekojošus pusaudzū ar mācīšanās traucējumiem ieteiktos atbalsta pasākumus: dažādu tehnoloģisko ierīču (datora, kalkulatora u.tml) izmantošanu; marķiera vai indeksa lapiņu izmantošanu svarīgākā izcelšanai tekstā; rezerves mācību piederumu nodrošinājumu; ieskaīšu uzdevumu sakārtošanu no grūtākā uz vieglāko; kā arī sekmju kontroli.

Izvērtējot speciālās izglītības darbības jomas, kuras X vidusskolā būtu nepieciešams pilnveidot, autore uzskata, ka turpmākais pētījums jāveic par pedagogu savstarpējās sadarbības un paralēlās mācīšanas iespēju sekmēšanu skolēnu ar mācīšanās traucējumiem mācību procesa pilnveidošanai.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. **Bazens, T.** (2008). *Efektīvas mācīšanās rokasgrāmata*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds. 159 lpp.
2. *Bērnu tiesību aizsardzības likums (1998)*. Rīga: Saeima. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=49096> [skatīts 24.10.2017]
3. **Brown, R.** (2016). *Autistic students bullied with death threats, physical abuse: survey*. Pieejams: <http://www.abc.net.au/news/2016-01-28/autistic-students-bullied-survey/7119602> [skatīts 05.12.2017.]
4. **Delaney, M.** (2016). *Special Educational Needs*. Oxford: Oxford University Press. 104 lpp.
5. **Dudley, E., Osvath, E.** (2015). *Mixed-Ability Teaching*. Oxford University Press. 112 lpp.
6. **Fišers, R.** (2005). *Mācīsim bērniem mācīties*. Rīga: RaKa, 2005. 219 lpp.
7. **Fridmanis, L., Volkovs, K.** (1988). *Psiholoģijas zinātne – skolotājam*. Rīga: Zvaigzne. 216 lpp.
8. **Gates, B., Atherton, H.** (2007). *Learning Disabilities: Toward Inclusion*. Edinburgh, London, New York, Oxford, Philadelphia, St. Louis, Sydney, Toronto: Elsevier Health Sciences. 727 lpp. Pieejams: https://books.google.lv/books?id=9f78JovnJPEC&printsec=frontcover&dq=Learning+Disabilities.&hl=lv&sa=X&ved=0ahUKEwjZ0Y_e85DXAhXDHpoKHfCnBuYQ6AEIMzAC#v=onepage&q=Learning%20Disabilities.&f=false [skatīts 27.10.2017.]
9. **Geidžs, N.L., Berliners, D.C.** (1998). *Pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC. 662 lpp.
10. **Gorman, J.C.** (2001). *Emotional Disorders and Learning Disabilities in the Elementary Classroom. Interactions and Interventions*. California: Corwin Press. 141 lpp.
11. **Gromova-Ķūrena, A.** (2015). *Multisensory Strategies to Facilitate Students' with Special Needs Involvement in English Lessons in Elementary School. Portfolio*. 89 lpp. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/30203>
12. **Izglītības kvalitātes valsts dienests – IKVD**, (2015). *Akreditācijas ekspertu komisijas ziņojums*. Pieejams: <http://www.ikvd.gov.lv/assets/files/zinojumi/visp/2015/Salacgvas%20vidusskola.pdf> [skatīts 16.12.2017]

13. *Izglītības likums (IL)*. Likums, 29.10.1998, Rīga: Saeima. Pieejams:
<https://likumi.lv/doc.php?id=50759> [skatīts 24.10.2017]
14. **Izglītības un zinātnes ministrija – IZM**, (2015). *Darba sesija «Iekļaujoša izglītība mūsdienīgā skolā»*. Pieejams:
http://www.izm.gov.lv/images/aktualitates/izglitiba_krustceles/Iekļaujosa-izglitiba_200815_IZM.pdf [skatīts 27.10.2017.]
15. **Izglītības un zinātnes ministrija – IZM**, (2016). *Esošie un plānotie pasākumi kvalitatīvas izglītības nodrošināšanai personām ar invaliditāti*. Pieejams:
http://www.lm.gov.lv/upload/invaliditate/invaliditates/iek1%CC%A7aujosa_izglitiba_301116.pdf [skatīts 24.10.2017]
16. **Keišs, K.** (2012). *Atstumtību ietekmējošais faktors – vecumposma īpatnības*. Pieejams:
http://socialais.lv/news/atstumtibu_ietekmejosais_faktors_vecumposma_ipatnibas/2012-10-16-60 [skatīts 05.12.2017]
17. **Kirk, S.A.** (1973). *Psycholinguistic Learning Disabilities Diagnosis and Remediation*. Urbana, Chicago, London: University of Illinois Press. 198 lpp.
18. **Laitmans, M., Jakoviča, I., Vinokurs, I.** (2013). *Mūsdienu bērni: kā augt kopā. Integrālās audzināšanas metodika*. Rīga: Jumava. 294 lpp.
19. **Lerner, J.W.** (1976). *Children with learning disabilities : Theories, diagnosis, teaching strategies*. Boston a.o.: Houghton Mifflin. 442 lpp.
20. **Likona, T.** (2000). *Bērņa audzināšana no dzimšanas brīža cauri pusaudža gadiem*. Rīga: Avots. 523 lpp.
21. **Lūse J., Miltiņa I., Tūbele S.** (2012). *Logopēdijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: RaKa. 527 lpp.
22. **Mantromoviča I.** (2014). *Pedagogu profesionālās kvalifikācijas pilnveides kursu materiāli: Pedagoģiskā procesa organizācija izglītības iestādē, kurā mācās bērni ar speciālām vajadzībām*. Rīga: IAC EGO, 20.03.2014.
23. **Melberga, I.** (2015). *Klasē – skolēns ar mācīšanās grūtībām*. Pieejams:
<https://www.e-klase.lv/lv/raksts/intervijas/klase-skolens-ar-macisanas-grutibam/>
[skatīts 24.10.2017]
24. **Narvaišs, G.** (2011). *Skolēnu patstāvīgas mācīšanās prasmju attīstīšana – apraksts*. Pieejams: <http://narvaiss.lv/skolenu-patstavigas-macianas-prasmju-attistiana-apraksts/>
[skatīts 27.10.2017.]
25. **Nīmante, D.** (2007). *Klasvadība*. Rīga: Zvaigzne ABC. 144 lpp.

26. **Nīmante, D.** (2008). *Promocijas darba kopsavilkums. Bērnu ar speciālām un īpašām vajadzībām iekļaujošā izglītība Latvijā: vēsturiskais un mūsdienu konteksts*. Rīga: Latvijas Universitāte. 85 lpp.
27. **Nobela, R.** (2002). *Mācīšanās traucējumi. No: Skola visiem. Pedagogiem, psihologiem un vecākiem*. Rīga: Skolu atbalsta centrs. 391 lpp.
28. *Noteikumi par pedagoģiski medicīniskajām komisijām*. MK noteikumi Nr.709, 16.10.2012, Rīga: Ministru kabinets. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=252162> [skatīts 27.10.2017]
29. *Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem*. MK noteikumi Nr.468, 12.08.2014, Rīga: Ministru kabinets. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=268342> [skatīts 27.10.2017]
30. **Pannoni, A.** (2015). *3 Challenges Facing Parents of Teens With Learning Disabilities*. Pieejams: <https://www.usnews.com/education/blogs/high-school-notes/2015/05/18/3-challenges-facing-parents-of-teens-with-learning-disabilities> [skatīts 05.12.2017]
31. **Plotnieks, I.** (1988). *Psiholoģija ģimenē*. Rīga: Zvaigzne. 172 lpp.
32. **Riņķis, J.** (2002). *Mācīšanās spēju attīstīšana*. Rīga: Pētergailis. 57 lpp.
33. **Smiltiņa, J.** (2008). *Bērnu un pusaudžu psiholoģiskās attīstības raksturojums. No: Bērnu un pusaudžu trenera rokasgrāmata*. Rīga: Latvijas Treneru tālākizglītības centrs. 219 lpp. Pieejams: http://old.treneruizglitiba.lv/files/dokumenti/2014/2008_LTTC_gramata.pdf [skatīts 05.12.2017]
34. **Smita, K., Strika, L.** (1998). *Mācīšanās traucējumi: no A līdz Z*. Rīga: RaKa. 356 lpp.
35. **Smits, E.** (2000). *Paātrināta mācīšanās klasē. Kā nodrošināt panākumus skolā*. Rīga: Pētergailis. 111 lpp.
36. **Svence, G.** (1999). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC. 158 lpp.
37. **The European Agency for Special Needs and Inclusive Education - EASNIE**, (n.d.). *Project: Organisation of Provision to Support Inclusive Education. Latvia – Overview*. Pieejams: <https://www.european-agency.org/country-information/latvia/national-overview/complete-national-overview> [skatīts 24.10.2017.]
38. **Valsts izglītības satura centra (VISC) Speciālās izglītības nodaļa** (2013). *Vadlīnijas bērnu un pusaudžu attīstības izvērtēšanai*. Pieejams:

- http://visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/vadlinijas_attistibai.pdf [skatīts 05.12.2017.] 9 lpp.
39. **Valsts izglītības satura centrs - VISC**, (2015). *Metodiskie ieteikumi individuālā izglītības programmas apguves plāna sastādīšanai un īstenošanai*. 20 lpp. Pieejams: http://visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/metiet_ind_plana_sastadisanai_2015.pdf [skatīts 20.11.2017.]
40. **Valsts izglītības satura centrs – VISC**, (2016). *Metodiskie ieteikumi atbalsta pasākumu organizēšanai izglītības iestādēs*. 10 lpp. Pieejams: http://visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/metiet_atb_pas_org.pdf [skatīts 10.11.2017.]
41. *Vispārējās izglītības likums (VIL)*. Likums, 10.06.1999, Rīga: Saeima. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=20243> [skatīts 24.10.2017]
42. **Zelmenis, V.** (2000). *Pedagoģijas pamati*. Rīga: RaKa. 291 lpp.

X vidusskolas atbalsta komandas darbības kārtība

Izdoti saskaņā ar Latvijas Republikas
Vispārējās izglītības likuma 10. panta 3. daļas 2. punktu.

I Vispārīgie jautājumi

- 1.1. X vidusskolas (turpmāk tekstā – Skolas) atbalsta komanda ir starpprofesionālu komanda atbalsta sniegšanai izglītojamajiem un viņu vecākiem (vai likumīgajiem aizbildņiem) pedagoģisku, psiholoģisku un sociālpedagoģisku problēmu risināšanā. Skolas atbalsta komanda darbojas saskaņā ar Latvijas Republikā spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem.
- 1.2. Skolas atbalsta komanda tiek izveidota ar direktora rīkojumu, tās darbības mērķus, uzdevumus un darba organizāciju nosaka šī kārtība.
- 1.3. Kārtība ir spēkā līdz jaunas kārtības izstrādei un apstiprināšanai.

II Atbalsta komandas sastāvs

- 2.1. Komandas priekšsēdētājs: Skolas direktors;
- 2.2. Komandas sastāvs:
 - 2.2.1. Skolas administrācijas pārstāvis;
 - 2.2.2. Izglītības psihologs;
 - 2.2.3. Logopēds;
 - 2.2.4. Speciālais pedagogs;
 - 2.2.5. Mentors;
 - 2.2.6. Sociālais pedagogs;
 - 2.2.7. Medicīnas darbinieks.

III Atbalsta komandas mērķi un uzdevumi

- 3.1. Atbalsta komandas darbības mērķis: sniegt vispusīgu atbalstu izglītojamajiem, viņu vecākiem (vai likumīgajiem aizbildņiem) un Skolas darbiniekiem pedagoģisku, psiholoģisku un sociālpedagoģisku problēmu risināšanā.
- 3.2. Atbalsta komandas darbības uzdevumi:
 - 3.2.1. Identificēt potenciālo mērķgrupu atbalsta sniegšanai.
 - 3.2.2. Izpētīt iespējamās mācību grūtību (krīzes situācijas, vardarbība, mācīšanās traucējumi, psihiskās attīstības aizture, garīgās attīstības traucējumi) un uzvedības traucējumu rašanās cēloņus.
 - 3.2.3. Meklēt optimālākos problēmas risināšanas ceļus, sastādot konkrētu rīcības plānu un pārbaudot tā realizāciju.
 - 3.2.4. Radīt uzticību bērniem un jauniešiem, pilnveidot sadarbību ar vecākiem.
 - 3.2.5. Informēt vecākus par dažādām atbalsta institūcijām.
 - 3.2.6. Palīdzēt katram izglītojamajam, atbilstoši viņa spējām, sasniegt izglītības mērķus.
 - 3.2.7. Sadarboties ar valsts un pašvaldību institūcijām.
 - 3.2.8. Panākt izglītojamo sociālo problēmu praktisku risinājumu.
 - 3.2.9. Koordinēt izglītojamo pedagoģiskās, psiholoģiskās un sociālās izpētes darbu izglītības iestādē.

1. pielikuma turpinājums

- 3.2.10. Piedalīties individuālo izglītības plānu izstrādē izglītojamajiem, kuri apgūst speciālās izglītības programmas, izvērtēt šo plānu īstenošanas gaitu un informēt vecākus (likumīgos aizbildņus) par šo izglītojamo mācību sasniegumiem, uzvedību.
- 3.2.11. Sniegt nepieciešamo atbalstu izglītojamajiem un viņu vecākiem (likumīgajiem aizbildņiem), pedagogiem, Skolas darbiniekiem.
- 3.2.12. Sadarbībā ar Skolas administrāciju plānot un iesaistīties iekļaujošas vides veidošanā.
- 3.2.13. Apkopot informāciju, veidot statistikas datu bāzi, analizēt komandas darba pieredzi.

IV Darba procesa organizācija

- 4.1. Atbalsta komandas kārtējās sēdes notiek reizi mēnesī. Atbalsta komandas ārkārtas sēdes notiek pēc vajadzības, tiklīdz ir šāda nepieciešamība.
- 4.2. Atbalsta personāla komandas darbība paredz koordinētu sadarbību starp komandas locekļiem, paredzot veselību veicinošas, atbalstu sniedošas un drošas vides nodrošināšanu izglītības iestādē.
- 4.3. Problēmas pieteicējs var būt jebkurš no komandas dalībniekiem, klases audzinātājs, priekšmetu skolotājs, izglītojamais, vecāks.
- 4.4. Tiekoties visai grupai un uzklusot problēmu, katrs komandas loceklis, savas kompetences ietvaros, meklē problēmas cēloņus, sniedz atbalstu izglītojamajam, viņa ģimenei.
- 4.5. Turpmākā darba gaitā komandas locekļi turpina strādāt ar konkrēto izglītojamo un viņa problēmu, kopīgi diskutējot, apspriežoties un pēc vajadzības tiekoties ar ģimeni. Visu darbu katra konkrēta gadījumā koordinē atbalsta komandas priekšsēdētājs.
- 4.6. Katras tikšanās reizes sākumā tiek pārrunāta iepriekšējā reizē pieņemto lēmumu izpilde. Izskatot katru gadījumu individuāli, komanda lemj, cik ilgi darbu turpināt.
- 4.7. Darbu komandā organizē tik ilgi, līdz izglītojamais ir spējīgs turpināt mācības bez regulāra atbalsta.

V Atbalsta komandas darbības mērķgrupas

- 5.1. Izglītojamie ar speciālām vajadzībām.
- 5.2. Izglītojamie, kuriem pedagogs konstatējis atbalsta pasākumu nepieciešamību.
- 5.3. Izglītojamie, kuri nav pārcelti uz nākošo klasi.
- 5.4. Izglītojamie, kuri neattaisnoti kavē izglītības iestādi.
- 5.5. Jaunatnākušie bērni, kuriem ir adaptācijas grūtības jaunajā skolā/klasē.
- 5.6. Izglītojamie, kuri atgriezušies no mācībām ārzemēs.
- 5.7. Bez vecāku gādības palikušie bērni.
- 5.8. Izglītojamie un/vai vecāki, kuri paši lūguši palīdzību kādam no atbalsta komandas speciālistiem.
- 5.9. Izglītojamie, kuri ir policijas, Bāriņtiesas, Sociālā dienesta uzskaitē.
- 5.10. Izglītojamie, kuri varētu būt atkarību izraisīto vielu lietotāji.
- 5.11. Izglītojamie, kuri cietuši no vardarbības.

VI Atbalsta komandas speciālistu kompetences

6.1. Komandas priekšsēdētājs:

- 6.1.1. Koordinē atbalsta komandas darbu.
- 6.1.2. Iepazīstas ar speciālistu sniegtajiem atzinumiem.
- 6.1.3. Organizē nepieciešamā atbalsta nodrošināšanu.

6.2. Skolas administrācijas pārstāvis:

- 6.2.1. Apkopo un izvērtē informāciju par izglītojamajiem, kuriem nepieciešama palīdzība (nepietiekami mācību sasniegumi, neattaisnoti stundu kavējumi, uzvedības problēmas, cita informācija no pedagogiem).
- 6.2.2. Organizē un vada tikšanās ar izglītojamajiem, viņu vecākiem (likumīgajiem aizbildņiem), atbalsta komandas speciālistiem, mācību priekšmetu pedagogiem.

6.3. Izglītības psihologs:

- 6.3.1. Veic nepieciešamo diagnostiku.
- 6.3.2. Sniedz informāciju par veiktās diagnostikas rezultātiem pedagogiem un speciālistiem (ievērojot ētikas normas un konfidencialitāti).
- 6.3.3. Palīdz bērnam izprast viņa mācīšanās grūtību cēloņus un rast risinājumus situācijas uzlabošanai.
- 6.3.4. Konsultē pedagogus un vecākus (likumīgos aizbildņus) par efektīvākajām metodēm mācību un uzvedības problēmu risināšanā, veicina pedagogu un vecāku savstarpējo sadarbību atbalsta sniegšanā bērnam.
- 6.3.5. Veic individuālu darbu ar bērnu, pedagogu vai vecākiem.
- 6.3.6. Konsultējoties ar kolēģiem, sniedz atzinumus par mācīšanās traucējumiem un atbalsta pasākumu nepieciešamību mācību procesā, kā arī valsts pārbaudes darbos izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām.

6.4. Logopēds:

- 6.4.1. Veic izglītojamo valodas traucējumu diagnostiku un korekciju. Konsultē pedagogus un vecākus par korekcijas darba norisi.
- 6.4.2. Sniedz atzinumus par valodas attīstības, lasīšanas un rakstīšanas traucējumiem un atbalsta pasākumu nepieciešamību mācību procesā, kā arī valsts pārbaudījumos izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām.

6.5. Speciālais pedagogs:

- 6.5.1. Veic individuālu darbu ar bērnu, pedagogu vai vecākiem.
- 6.5.2. Konsultē pedagogus un vecākus (likumīgos aizbildņus) par efektīvākajām metodēm mācību un uzvedības problēmu risināšanā, veicina pedagogu un vecāku savstarpējo sadarbību atbalsta sniegšanā bērnam.
- 6.5.3. Apkopo informāciju par izglītojamajiem nepieciešamajiem atbalsta pasākumiem un izstrādā individuālos izglītības plānus izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām.
- 6.5.4. Organizē seminārus, tikšanās ar pedagogiem, izglītojamo vecākiem (likumīgajiem pārstāvjiem).
- 6.5.5. Pārbauga pedagogu darbību atbalsta pasākumu nodrošināšanā izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām (apkopo individuālās attīstības dinamikas izvērtējumus, izvērtē pārbaudes darbu atbilstību izglītojamo ar speciālām vajadzībām individuālo spēju attīstībai).

6.6. Mentors:

6.6.1. Identificē sākotnējās vajadzības, lai nodrošinātu pienācīgu palīdzību un atbalstu, izstrādātu stratēģiju noteiktām mentoringa grupām.

6.6.2. Sniegt atbalstu pedagogiem profesionālajā darbā.

6.6.3. Nodrošināt psiholoģisko atbalstu jauniešiem skolotājiem, studentiem – praktiskajiem, pedagogiem, klašu audzinātājiem.

6.6.4. Sniegt pieredzes pārņemējam konstruktīvu un attīstību veicinošu atgriezenisko saiti.

6.7. Sociālais pedagogs:

6.7.1. Iepazīstas ar ģimeņu sociālajiem apstākļiem, vēro tos. Prognozē iespējamās grūtības mācībās un saskarsmē nelabvēlīgu sociālu apstākļu gadījumā, veido atbalsta sistēmu situācijas uzlabošanai.

6.7.2. Sadarbojas ar valsts un nevalstiskajām institūcijām izglītojamo sociālo vajadzību nodrošināšanā.

6.7.3. Konsultē pedagogus, bērnus un viņu vecākus (likumīgos aizbildņus) bērnu tiesību aizsardzības jautājumos.

6.7.4. Sniedz palīdzību izglītojamajiem, kuri ilgstoši nav apmeklējuši izglītības iestādi.

6.8. Medicīnas darbinieks:

6.8.1. Informē atbalsta komandas speciālistus par izglītojamo veselības stāvokli (ievērojot ētikas normas un konfidencialitāti). Prognozē iespējamo veselības traucējumu ietekmi uz izglītības procesu, izstrādā rekomendācijas pedagogiem un konsultē vecākus (likumīgos aizbildņus).

6.8.2. Sniedz ārstniecisko un profilaktisko palīdzību, popularizē veselīgu dzīvesveidu.

VII Atbalsta komandas speciālistu pienākumi

7.1. Sadarboties, sniegt viens otram nepieciešamo informāciju un rekomendācijas izglītojamo mācību procesa organizēšanā. Nepieciešamības gadījumos iesaka konsultācijas vai papildus koriģējošas nodarbības.

7.2. Sniegt informāciju vecākiem (likumīgajiem aizbildņiem) un pedagogiem par atbalsta komandas izstrādātajām rekomendācijām.

7.3. Sadarboties ar pedagoģiski medicīnisko komisiju, ģimenes ārstiem, Bērnu tiesību aizsardzības institūcijām, policiju un citām organizācijām.

7.4. Piedalās individuālo izglītības plānu sastādīšanā un rezultātu izvērtēšanā izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām.

7.5. Izpilda izglītības iestādes administrācijas un augstākstāvošu institūciju rīkojumus, kārtā dokumentāciju vai sniedz ziņas institūcijām, ja tas nepieciešams.

VIII Atbalsta komandas speciālistu tiesības

8.1. Visiem grupas dalībniekiem ir vienlīdzīgas tiesības paust savu viedokli un izteikt ierosinājumus.

8.2. Saņemt informāciju no vecākiem (likumīgajiem aizbildņiem), medicīnas darbinieka par izglītojamā veselības, fizisko sagatavotību, valodas attīstības līmeni u.c. nepieciešamajiem jautājumiem.

8.3. Vajadzības gadījumā (informējot ģimeni), sniegt informāciju citiem speciālistiem – atbilstoši situācijai.

IX Sadarbība ar vecākiem (likumīgajiem aizbildņiem)

9.1. Uzklaut vecākus (likumīgos aizbildņus), korekti atbildēt uz viņus interesējošiem jautājumiem.

9.2. Noskaidrot vecāku (likumīgo aizbildņu) vēlmes un intereses izglītojamo izglītošanas jautājumā.

9.3. Pārrunāt ar vecākiem (likumīgajiem aizbildņiem) izglītojamā attīstību, mācību sasniegumus un/vai uzvedības problēmas. Iesaistīt vecākus (likumīgos aizbildņus) lēmumu pieņemšanas procesā.

9.4. Ieteikt iespējamās problēmas risināšanas veidus, papildus nodarbības izglītības iestādē, speciālistu konsultāciju.

9.5. Vienoties, kā vecāki (likumīgie aizbildņi) atbalstīs izglītojamo mācību procesā, kādi būs vecāku (likumīgo aizbildņu) pienākumi un atbildība, kā arī kāds būs turpmākais saziņas veids.

X Atbalsta komandas dokumentācija

10.1. Izglītojamā izskatīšanu atbalsta komandas sēdēs var virzīt klases audzinātājs, mācību priekšmeta pedagogs vai atbalsta komandas speciālists, aizpildot rakstisku pieteikumu, kurā:

10.1.1. norāda ziņas par izglītojamo (vārds, uzvārds, klase),

10.1.2. apraksta situāciju, kuras risināšanā lūdz palīdzību (nepietiekams vērtējums vairākos mācību priekšmetos, sistemātiski neattaisnoti kavējumi, izmaiņas uzvedībā, konflikti klasē vai ģimenē, veselības traucējumi ietekmē mācīšanos, u.c.),

10.1.3. informē par savu veikto darbu situācijas uzlabošanā (cik un kādas sarunas bijušas ar vecākiem, kāda bija klases audzinātāja un mācību priekšmetu pedagogu sadarbība konkrētā izglītojamā problēmu risināšanā, konsultāciju apmeklējumu uzskaitē, vai kādam jau ir lūgta palīdzība, u.c.),

10.1.4. īsi formulē, kādu palīdzību vēlas saņemt no atbalsta komandas speciālistiem.

10.2. Atbalsta komandas priekšsēdētājs saņemot iesniegumu:

10.2.1. uzaicina komandas speciālistus apkopot informāciju par izglītojamo un pārrunāt iespējamās palīdzības veidus,

10.2.2. uz kārtējo sēdi uzaicina pedagogu, izglītojamo un viņa vecākus (likumīgos aizbildņus), sēdē tiek uzklautas visas iesaistītās puses un atbalsta komandas speciālisti piedāvā vēlāmākos palīdzības veidus.

10.3. Atbalsta komandas dokumentācija glabājas noteiktā telpā slēgtā skapī.

10.4. Par atbalsta komandas dokumentāciju un tās uzglabāšanu atbild komandas priekšsēdētājs.

10.5. Atbalsta komanda apkopo informāciju un atskaitās izglītības iestādes administrācijai tās iekšējos normatīvajos dokumentos paredzētajā kārtībā.

Atbalsta pasākumi skolēnam ar speciālām vajadzībām, skolas veidlapa

vidusskolas

atbalsta pasākumi 2011./2012.m.g.

. klases skolniekam/ skolniecei

6.a

Aizpilda skola.

Nr	Atbalsta pasākuma nosaukums	Atbalsta pasākums
1.	Vieta klasē.	<i>Ir draudzīgi, sākotnēji kopā ar klases biedriem starptautiski klasi atpūst, piedalās sarežģītos aktīvitātes. Angļu val. ir otrajā rindā.</i>
2.	Mācību priekšmeti, kuros saņem skolotāja palīga atbalstu.	
3.	Atgādes, kuras var izmantot stundās, mājās.	<i>Ir atgādes matemātikā. Angļu val. nav vajadzīgas.</i>
4.	Konsultāciju apmeklēšana.	<i>Apmeklē konsultācijas matemātikā. Indiv. konsult. angļu val. nav vajadz.</i>
5.	Fakultatīvās un ārpusstundu nodarbības.	<i>Matemātika (ceturtdienās 4.st.) Trešdienās pēc 6.st. (7., 8.)</i>
6.	Samazināts mājas darbu apjoms (atvieglojumi).	<i>Matemātikā samazināts mājas darbu apjoms pusē. Angļu val. var būt samazināts apjoms, bet jāatbilst Tomā grib, izpildīt parasti, jāsej, un d. Var dot papildus laiku darba izpildei.</i>
7.	Mājas darbu izpilde pagarinātās dienas grupā.	
8.	Logopēdijas nodarbības - sk _____, Mob.t.	
9.	Psihologa konsultācijas.	
10.	Medmāsas palīdzība.	
11.	Sociālā pedagoga palīdzība _____ vidusskolā	

Atbalsta pasākumi skolēnam ar speciālām vajadzībām, vecāku veidlapa

Vecāku atbalsts mācību procesa veikšanai – aizpilda vecāki.		
1.	Rūpes par veselīgu dzīvesveidu (dienas režīma ievērošana)	Deinā vienā noteiktā celšanās un gulētīšanās laikā, kā arī apt. laiks ēdīnietēm.
2.	Veselības aprūpe (ārsta apmeklējumi, personīgās higiēnas ievērošana)	Arste apmeklējumi tik bieži kā oblig. prasība (potēm). Ir nodrošināts nepieciešamais pers. hig. uzturēšanai.
3.	Mācīšanās darbu veicinošas vides nodrošināšana, mājas darbu pārbaude.	Ir savi plaukti mācību līdzekļiem, un mīta pie darba galda, kurā gan itūmāto eti.
4.	Regulāra dienasgrāmatu parakstīšana un interese par sekmēm.	Reiz nedēļā cenšs dienasgrāmatu apskatīt
5.	Mācību līdzekļu, piederumu nodrošinājums.	Mācību līdzekļi nodrošināti.
6.	Lasīšana mājās (grāmatas, avīzes, žurnāli)	Ir mājās lasa eti, ar lielu nepieciešamību. Prizāk žurnālu "Krustiņa Sūnionim", vai atvērīgus rakstus par interesējošiem tēmām no citiem id.
7.	Sarunas ģimenē – cik bieži, ar kuru no vecākiem. (valodas attīstīšanai, praktiskās dzīves iemaņu veidošanai, personiskās rīcības izskaidrošanai.)	Sarunas ir biežāk, ar kuru kopīgi darot kādas darbu, vai braucīns laikā. Kad ir kāda sarāpējum lītā - apmeklājam ar dienu. Ir gatavēt runot, tikai jānānā viņ. atvērt.

Klases audzinātāja paraksts: [redacted]

Vecāku paraksts: [redacted]

Individuālais izglītības plāns X vidusskolā 2016./2017.m.g.

**X vidusskolas
individuālais izglītības plāns skolēniem ar mācīšanās traucējumiem
(izglītības programmas kods 21015611)
2016./2017.m.g.**

Skolēna vārds, uzvārds xxKlase 6.b**IZVĒRTĒŠANAS, IZPĒTES REZULTĀTI*****Psihologs x***

Kopējais intelekta spēju līmenis ir atbilstošs vecumposmam.
Atbalsts nepieciešams valodas attīstībai,
uzmanības noturība un koncentrēšanas spējas ir zemas
Stiprās puses. Audiālā uztvere labāk patīks, ja informācija, uzdevums tiks mutiski izstāstīti.
Palīdzēs ritmiski skaitāmie pantiņi.

Sociālais pedagogs x

Nav informācijas.

**SKOLĒNA STIPRĀS UN VĀJĀS PUSES
PEDAGOGISKĀ PROCESA ORGANIZĀCIJA**

Vecāki: x

Stiprās puses (intereses, vēlmes, prasmes, iemaņas, mācīšanās stils, attieksme pret noteiktām aktivitātēm)	Vājās puses (attīstības traucējumi, traucējošas mācīšanās un socializācijas grūtības)
<p>Intereses, hobiji: Visvairāk interesē viss, kas saistīts ar tehnoloģijām un spēlēm. Patīk kopā ar draugiem braukt ar riteni. Labi padodas radošas lietas.</p> <p>Mācību procesā vislabāk padodas: Rakstīšana, radoša darbība.</p> <p>Attieksme pret skolu: Pozitīva.</p> <p>Mājas darbu izpilde: Pašreiz pilda pats. Pārsvarā sekoju līdzīgai paveiktajam un palīdzību, ja tas ir nepieciešams.</p>	<p>Mācību procesā grūtības sagādā: Iemācīties no galvas. Lielāks mācību apjoms.</p> <p>Mājas darbu izpilde: Grūtības sagādā viela, kuru nav apguvis kādu iemeslu dēļ.</p>

Skolēns par sevi

Stiprās puses	Vājās puses
<p>Intereses, hobiji: Hobijs ir kaktusi, jo man viņi patīk. Ārpuskolas nodarbe burāšana.</p> <p>Mācībās patīk, izdodas: Es nezinu, kādi mācību priekšmeti man patīk.</p>	<p>Mācībās sagādā grūtības, nepatīk: Matemātika, krievu valoda, dabaszinības.</p> <p>Skolā apbēdina, sagādā grūtības: Kausļi. Klasesbiedri.</p>

Klases audzinātāja *x*

Stiprās puses	Vājās puses
Komunikabls. Draudzīgs. Labas uzstāšanās prasmes. Labprāt iesaistās klases pasākumos. Izsaka daudz lietderīgu ideju pasākumu organizēšanai.	Pastiprināti cenšas būt uzmanības centrā (vai nu ar pozitīvām, vai negatīvām darbībām). Nespēj ilgi koncentrēties. Mēdz būt nesavaldīgs. Skaļš. Pārlietu kustīgs. Mēdz apsūdzēt apkārtējos pāridarījumos, lai gan ne vienmēr šie apgalvojumi ir pamatoti.

Mācību priekšmets: *Latviešu valoda, literatūra* Skolotāja *x*

Stiprās puses	Vājās puses
Patīk stundās darboties visās jomās, ko arī spēj labi. Ātri saprot jautājumu, spēj formulēt atbildi.	Ļoti nenoturīga uzmanība, atkarīga no zēna garastāvokļa, vēlas daudz runāt, izteikties, reizēm ļoti gari. Pavirša attieksme pret darbu, savu rokkrakstu. Hiperaktīvs.
Mērķis un uzdevumi. Mācību procesa organizācija.	
<p>Mērķis. Nodrošināt labvēlīgu vidi un skolotāja atbalstu mācību vielas apguvē</p> <p>Uzdevumi.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) apgūt valodas likumības un īpatnības, veidot izpratni par vārdšķiru sistēmu. 2) attīstīt valodiskās sazināšanas prasmes; 3) pilnveidot vārdu krājumu un runas kultūru; 4) attīstīt rakstīšanas prasmes, pareizrakstības un interpunkcijas normu ievērošanu; 5) pilnveidot lasīšanas tehniku un izteiksmes veidu, lasītā teksta izpratni; 6) veicināt interesi par literatūru un radošu pašizpausmi. <p>Mācību procesa organizācija. Radināt strādāt patstāvīgi. Vienmēr atbildēt uz neskaidro jautājumu. Palīdzēt izpildīt kādu no veicamajiem uzdevumiem (radošo darbu rakstīšanā). Uzslavēt par labi veiktu darbu. Pārbaudes darbos ļaut izmantot atgādnēs un pierakstus.</p>	

Mācību priekšmets: *Matemātika***Skolotāja *x***

Stiprās puses	Vājās puses
Aktīvs. Izsaka idejas par risināšanas gaitu. Labprāt iesaistās praktiskos uzdevumos. Ir vēlēšanās uzlabot darbu stundā, sekmes, taču ar izpildi neveicas tik labi, kā pats vēlētos.	Liela uzmanības nenoturība. Apgalvo, ka zina, kā risināt, taču nespēj atcerēties, kas dažreiz izklausās kā aizbildinājums. Nevēlējās iesaistīties pāru darbā.
Mērķis un uzdevumi. Mācību procesa organizācija.	
<p>Mācību process tiek organizēts saskaņā ar VISC izstrādātajā pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugā (2005) „Matemātika 1.-9.klasei” noteiktajiem mērķiem un uzdevumiem.</p> <p>Skolnieks spēj apgūt mācību priekšmeta programmā paredzēto mācību vielu. Vēl jāturpina vērot, lai noskaidrotu, vai skolniekam ir pa spēkam sarežģītāki uzdevumi.</p> <p>Atbalsta pasākumi: individuāli paskaidrojumi, pagarināts laiks. Jāturpina vērot, vai ir nepieciešami citi atbalsta pasākumi (atgādnēs). Šobrīd šķiet, ka skolnieks nevēlas iemācīties risināšanas pamatprincipus.</p> <p>Mācību process tiek nodrošināts kopā ar visu klasi.</p>	

Mācību priekšmets: *Angļu valoda***Skolotāja *x***

Stiprās puses	Vājās puses
Labs vārdu krājums. Ļoti labas runāšanas un klausīšanās prasmes. Labprāt iesaistās mutvārdu uzdevumos, diskusijās. Dod padomu klasesbiedriem un skolotājai. Ātrs darba temps.	Grūtības sagādā pareizrakstība, jo steidzas, darbu veic pavirši. Grūtības sagādā koncentrēšanās darbam. Viss ātri apnīk, tad sāk trokšņot un traucē klasesbiedriem. Nodarbojas ar blakuslietām. Bieži sarunājas par tēmām, kas nav saistītas ar stundas darbu.

Mērķis un uzdevumi. Mācību procesa organizācija.

Mācību procesā skolnieks tiek integrēts vispārīzglītojošajā klasē, papildus sniedzot skolotājas individuālu atbalstu, vienkāršojot uzdevumus.

Mērķis: mācību stundā radīt pozitīvu atmosfēru, lai veicinātu skolēna interesi par angļu valodas apgūšanu.

Censties pēc iespējas vairāk apgūt vispārīzglītojošajā programmā paredzēto. Apgūt pamata vārdu krājumu (izrūna, rakstība, runāšana, saklausīšana) par sekojošām tēmām: datumi, skaitļi, laikapstākļi, kino, vietas pilsētā, transporta līdzekļi, maltītes ārpus mājām, apģērbs, aksesuāri, stils, fiziskais izskats, brīvdienu aktivitātes, datori, veselība, pienākumi mājās, materiāli, savvaļas dzīvnieki un kukaiņi. Apgūt vienkāršu gramatisko formu izmantošanu: vienkāršā un ilgstošā tagadne un pagātne, saliktā tagadne, nākotnes laiki, īpašības un apstākļa vārdu salīdzināmās pakāpes, nosacījuma palīgteikumi.

Atbalsta pasākumi: iedrošinājumi, pamudinājumi darbu veikt lēnāk, cītīgāk, uzslavas, multisensoro stratēģiju izmantošana, lai sekmētu skolēna iesaistīšanos stundās, pozitīvas uzvedības atgādes, papildus uzdevumu nodrošināšana. Klasē sēdēt tuvāk skolotājai.

Mācību priekšmets: Krievu valoda**Skolotāja x**

Stiprās puses	Vājās puses
Pašā mācību gada sākumā ļoti aktīvs stundās, centās visu izpildīt.	Ja nav noskaņojums strādāt, tad nevar koncentrēties darbam, neseko līdzi, un ir reizes, kad vispār nepilda neko.

Mērķis un uzdevumi. Mācību procesa organizācija.

Mērķis: apgūt mācību priekšmeta standartā „Svešvalodas” noteiktās prasības, beidzot 6.klasi.

Mācību procesā nepieciešama papildus uzmanība, uzmundrinājumi. Nepieciešamas atgādes, kā arī individuāli jāpaskaidro, ja skolēns kaut ko nesaprot.

Mācību priekšmets: Dabaszinības**Skolotāja x**

Stiprās puses	Vājās puses
Ļoti labprāt iesaistās diskusijās, ir savs viedoklis.	Mācību stundas laikā bieži runā par blakusesošām lietām, kuras neattiecas uz dotās stundas tēmu. Nespēj koncentrēties uzdevuma veikšanai. Ar skaļo runāšanu nevietā traucē stundas darbu.

Mērķis un uzdevumi. Mācību procesa organizācija.

"Dabaszinības 1.-6.klasei "Pamatizglītības mācību priekšmetu programmas paraugs, VISCU, aktualizēta un pilnveidota 2014.

Radīt un pilnveidot skolēna interesi par dabas sistēmu un procesu pētīšanu, veidojot izpratni par dabas daudzveidību un vienotību, lai sekmētu labvēlīgu attieksmi vides un veselības saglabāšanā un uzlabošanā.

Radīt skolēnam iespēju:

- apgūt pētnieciskās darbības pamatus dabaszinībās;
- izzināt dabas sistēmas un procesus, mācoties izprast dabas daudzveidību un vienotību;
- izprast dabaszinātņu sasniegumu nozīmi cilvēku ikdienas dzīvē un apzināties vides un veselības saudzēšanas nepieciešamību, gūstot praktisku pieredzi vides kvalitātes saglabāšanā un uzlabošanā.

Mācību procesa organizācija

- Atļaut sēdēt tuvāk skolotājam.
- Piešķirt papildu laiku rakstu darbu pabeigšanai.
- Ja nepieciešams, atļaut pārbaudes darbos izmantot palīglīdzekļus (savus pierakstus).
- Atbrīvot skolēnu no atsevišķām prasībām, ja tas nepieciešams.

Mācību priekšmets: Mājturība un tehnoloģijas Skolotājs x

Stiprās puses	Vājās puses
Zinātkārs. Spēj izteikt savu viedokli.	Nemierīgs, trūkst pacietības, nevar ilgstoši mierīgi nosēdēt.
Mērķis un uzdevumi. Mācību procesa organizācija.	
Iepazīt un prast pielietot mājsaimniecībā nepieciešamos instrumentus un darba rīkus	

Mācību priekšmets: Vēsture**Skolotāja x**

Stiprās puses	Vājās puses
Stundās klausās, strādā. Ļoti grib izteikties un aktīvi piedalīties sarunās par stundas tēmu. Ir savs viedoklis. Grib, lai tiktu paslavēts, tad strādā ar īpašu atdevi. Var izpildīt prasīto	Vairākas reizes nebija mācību piederumi – par to ziņots vecākiem, lai paseko līdz. Grib runāt no vietas, bieži nespēj savaldīties un gaidīt, ka viņam tiks jautāts. Impulsīvs
Mērķis un uzdevumi. Mācību procesa organizācija.	
Stundās bremsē viņa impulsivitāti, ļaut izteikties, bet tā, lai neaizvainotu klasi. Paslavēt par labi padarīto. Esmu ievērojusi, ka klase viņu ne īpaši ciena, ko gan viņš pats reizēm izpelnās ar savu uzvedību un izrādīšanos. Par to vajadzētu runāt klases kolektīvā	

Mācību priekšmets: Mūzika**Skolotāja x**

Stiprās puses	Vājās puses
Muzikāli attīstīts, laba ritma izjūta, patīk dziedāt, darboties, ja ir labs noskaņojums.	Nenoturīga uzmanība
Mērķis un uzdevumi. Mācību procesa organizācija.	
Radīt interesi par mūziku, sekmēt izglītojamā emocionālo un intelektuālo attīstību un atrast radošas spējas. Veicināt izglītojamo pozitīvu attieksmi pret mūziku. Praktiski iepazīt mūzikas valodas pamatus. Iegūt mūzikas klausīšanās pieredzi. Iegūt muzicēšanai nepieciešamo pieredzi, izmantojot dažādas muzicēšanas formas.	

Mācību priekšmets Sports**Skolotāja x**

Stiprās puses	Vājās puses
Iekļaujas stundu darbā. Fiziskā attīstība laba. Interesē jaunas spēles, rotaļas un vingrinājumi.	Kustīgs, skaļš, paaugstināta aktivitāte, jābūt mazliet uzmanīgākam. Bieži dzirdami pārmetumi par atsevišķu uzdevumu, vingrinājumu izpildi. Neprot atzīt savas kļūdas.
Mērķis un uzdevumi. Mācību procesa organizācija.	
Mērķis: Apgūt mācību priekšmeta programmā noteikto. Rast iespēju skolēnam veidoties par vispusīgi attīstītu personību, kas izprot fizisko aktivitāšu un veselīga dzīvesveida nozīmi.	
Uzdevumi: Attīstīt dažādas fiziskās īpašības (spēku, ātrumu, izturību, lokanību, koordināciju u.c.). Veidot pareizu stāju un izpratni par personīgās higiēnas nozīmi.	
Atbalsta pasākumi: Uzslavas, individuāli paskaidrojumi darba procesā un pārbaudes darba laikā.	

Mācību priekšmets: Sociālās zinības**Skolotāja x**

Stiprās puses	Vājās puses
Sirsnīgs. Labi prezentē darbus. Glīti noformē iesniedzamos darbus. Atsaucīgs, izpalīdzīgs. Apzinīgi veic pierakstus.	Grūtības koncentrēties. Ļoti kustīgs. Nepieciešama motivēšana darbam stundā. Ātri nogurst.

Mērķis un uzdevumi. Mācību procesa organizācija.

Mērķis: pilnveidot sociālās komunikācijas prasmes un apgūt pamatzināšanas veiksmīgai dzīvesdarbībai.

Uzdevumi:

- Apzināties veselīgu paradumu nozīmi un to praktisku izmantošanu ikdienā.
- Attīstīt saskarsmes prasmes.
- Veicināt atbildības izjūtu un cieņu pret sevi un apkārtējo sabiedrību.
- Veicināt patriotisma jūtas pret savu dzimteni un valsti.
- Apgūt drošības noteikumus.

Mācību procesa pilnveide:

- Nodrošināt papildus laiku uzdevumu izpildei.
- Nodrošināt individuālas konsultācijas.
- Apgūt vispārīzglītojošo izglītības programmu, atbilstoši izglītojamā spēju līmenim.

Mācību priekšmets: Vizuālā māksla**Skolotāja x**

Stiprās puses	Vājās puses
Pilda uzdoto tikai tad, ja vēlas.	Plāpīgs, bieži dusmīgs.

Mērķis un uzdevumi. Mācību procesa organizācija.

Iepazīties, apgūt vairākas vizuālās mākslas tehnikas.

Mācību priekšmets: Informātika**Skolotājs x**

Stiprās puses	Vājās puses
Labā datorpratība, ieinteresētība informātikas jomā.	Zemas darbaspējas, īsa uzmanības noturība.

Mērķis un uzdevumi. Mācību procesa organizācija.

Sekot līdzī pamata programmai un censties izpildīt dotos uzdevumus. Samazināt uzdevumu skaitu un sarežģītības pakāpi. Veidot vizuāli viegli uztveramus uzdevumus, piedāvāt secīgus uzdevumus pa soļiem.

VIENOŠANĀS PAR PLĀNA ĪSTENOŠANU:**Vecāku un skolēna vēlmes un apņemšanās saistībā ar bērna izglītošanu:****Vecāki:**

Kādus atbalsta pasākumus bērnam skolā visvairāk nepieciešams sniegt, ieteikumi skolotājiem:

Pakontrolēt, vai ir sapratis un uztvēris uzdoto.

Kā vecāki vērtē sava bērna izglītošanu speciālās izglītības programmā:

Kopumā pati programma ir laba, viss atkarīgs no skolotāju vēlmes darboties ar šāda tipa bērniem.

Kādus atbalsta pasākumus vecāki apņemas veikt, lai sekmētu sava bērna mācību procesu:

Uzklausīt skolotāju ieteikumus, ja nepieciešams vest uz papildus nodarbībām ārpus skolas. Sekot līdzī mācību procesam mājās.

Skolēns:

Paļidzība, kas visvairāk nepieciešama no skolotāja:

Matemātikā, dabaszinībās, krievu valodā.

Lai mācībās gūtu labāku rezultātus, skolēns apņemas:

Klausīt, ko skolotājs saka.

Pagājušajā mācību gadā atbalsts tika sniegts:

Matemātikā – mācību veids, nu, kā to izrēķināt un kā izdarīt.

Pagājušajā mācību gadā netika sniegts pietiekams atbalsts:

Matemātikā.

IETEIKUMI:

Ieteikumi skolotājiem:

- Palīdz iespēja izkustēties mācību stundas laikā, jo ilgstoši nosēdinot nekustīgi, skolēns zaudē koncentrēšanās spējas (piemēram, skolotājs varētu zēnam palūgt kaut ko atnest no klases aizmugures; var vienoties, ka skolēns drīkst aiziet pie izlietnes padzerties, netraucējot pārējiem; var mudināt skolēnu nākt pie skolotāja ar pierakstu kladi, lai parādītu izpildīto u.tml.);
- Brīžos, kad zēns aizrāvies ar pārlietu runāšanu, palīdz atgādne: “Stunda = darbs. Starprīdis = atpūta. Noteikumus stundā nosaka skolotājs.” Atgādne var būt vizuāla. Var atgādināt mutiski.

- Palīdz žestu un mīmikas izmantošana. Piemēram, nosaucot zēna vārdu, skolotājs pieliek rādītājpirkstu pie lūpām.

Vecākiem jāņem vērā:

- nodrošināt skolas somas sakārtošanu ar nepieciešamajiem mācību piederumiem attiecīgās dienas mācību stundām;
- pārliecināties, ka skolēns izpilda mājas darbus;
- sekot līdzi mācību procesam, nepieciešamības gadījumā konsultējoties ar skolotājiem par vajadzīgo atbalstu bērnam mājās;
- skolēna nepiemērotas uzvedības gadījumos piedalīties uzvedības uzlabošanā, nepieciešamības gadījumā piedaloties mācību stundās;
- apmeklēt vecāku sapulces un vecāku dienas, lai veiktu pārrunas ar skolotājiem par sava bērna mācību procesu, izaugsmi;
- nodrošināt bērnam pilnvērtīgu miega un atpūtas režīmu;
- mudināt skolēnu katru dienu apmeklēt pagarinātās dienas grupu pie speciālā pedagoga, lai konstatētu sekmju stāvokli, sastādītu konsultāciju apmeklēšanas grafiku, ierakstītu dienasgrāmatā uz nākamo dienu izpildāmos mājasdarbus, izveidotu nepieciešamās atgādes, konsultētos par sekmīgāku mācību procesa īstenošanu.

Speciālais pedagogs Agnese Gromova-Ķūrena

PAPILDINĀJUMI

--

Visu plāna īstenošanā iesaistīto personu paraksti:

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Vecāku anketa individuālā izglītības plāna sastādīšanai

Cien. vecāki!

Lai kvalitatīvāk varētu sastādīt Jūsu bērna individuālo mācību plānu, lūdzu Jūs izteikt savu viedokli.

Bērna vārds, uzvārds, klase _____

1. Kādas ir Jūsu bērna intereses, ko viņš vislabprātāk dara un kas viņam vislabāk padodas?

Interesē visa veida tehnoloģijas, labprāt
pavada laiku kopā ar draugiem uz bārta vai
pirtiem. Padodas muzicēšana.

2. Kas Jūsu bērnam vislabāk padodas mācību procesā?

Vieglāk padodas vis kas ir radošs un nepaa-
sa ilgstošu koncentrēšanos.

3. Kas Jūsu bērnam mācību procesā sagādā vislielākās grūtības?

Ilgstoši koncentrēties vienam uzdevumam.

4. Kā Jūs vērtējat sava bērna attieksmi pret skolu?

Pozitīva.

5. Kā Jūsu bērns pilda mājas darbus? Vai tie sagādā grūtības? Vai kāds viņam / viņai palīdz tos izpildīt?

Pilda pati, bet ir vajadzīga kontrole un
arī palīdzība.

6. Kādus atbalsta pasākumus Jūs apņematies veikt, lai sekmētu sava bērna mācību procesu?

Rūpīgi sekot līdzi tam ko apgūst
skolā, uzklaust skolotāju ieteikumus
labākiem rezultātiem.

7. Kādu atbalstu Jūsu bērnam skolā visvairāk būtu nepieciešams sniegt? Ko Jūs ieteiktu skolotājiem?

_____ rūpēm ir nepieciešams individuāls atbalsts, jo bieži nav izpratīs vielu tik ātri kā klasesbiedri.

8. Kā Jūs vērtējat sava bērna izglītošanu _____ vidusskolā? Vai, Jūsaprāt, skola bērnam nodrošina nepieciešamos atbalsta pasākumus?

Atņemme pozitīva.

9. (Jautājums 6.-9.klašu skolēnu vecākiem) Kā Jūs vērtējat pagarinātās dienas grupas darbu pie speciālā pedagoga skolēna sekmju kontrolei, konsultāciju apmeklēšanas grafika sastādīšanai, atbalsta pasākumu izstrādāšanai u.tml.?

Tas ir ļoti nepieciešams, jo dod rezultātu.

10. Citi komentāri...

Paldies!

4.09.2017

(datums)

_____ (vārds, uzvārds)

_____ (paraksts)

Skolēna anketa individuālā izglītības plāna sastādīšanai

_____ 8.9
Vārds, uzvārds, klase

1. Tavs tālruņa numurs: _____
2. Tava e-pasta adrese: _____ inbox.lv
3. Kādus sociālos tīklus Tu lieto: *instagram, whatsapp un snapchat.*
4. Kādas ir Tavas intereses, hobiji? *Manas intereses ir Basketbols.*
5. Kādos pulciņos, ārpuskolas nodarbībās Tu piedalies?
Es eju Basketbola tas ir mans hobija.
6. Kādi mācību priekšmeti Tev vislabāk padodas / patīk? Kas Tev mācībās vislabāk izdodas?
Sports, Bioloģija, un Ķīmija. Kas kad var izgārdot un tad es visu varu saprast.
7. Kuri mācību priekšmeti Tev sagādā grūtības/nepatīk? Kas Tev mācībās visvairāk sagādā grūtības?
Matemātika un latvisā valoda.
8. Kāda palīdzība / atbalsts Tev no skolotāja visvairāk nepieciešama? Kuros mācību priekšmetos?
Matemātikā latvisā valodā vairāk vajadzētu izgārdot.
9. Ko Tu apņemies darīt, lai mācībās gūtu labākus rezultātus?
Neslīkstat un sākt mācīties.
10. Vai Tevi skolā kaut kas apbēdina, sagādā Tev grūtības (starpbrīžos, pēc stundām, skolas apkārtnē, gaitenēs, tualetēs u.tml.)?
NĒ.
11. Kuros mācību priekšmetos iepriekšējā mācību gadā Tev skolotāji sniedza atbalstu mācībās (papildus laiks, atgādnis, samazināts uzdevumu apjoms, mutvārdu paskaidrojumi u.tml.). Lūdzu, mini mācību priekšmetus un atbalsta veidu.
Matemātikā atgādnis varēja izmantot Angļu valoda arī atgādnis.
12. Kuros mācību priekšmetos Tev pagājušajā mācību gadā netika sniegts pietiekams atbalsts?
neboja nevienā mācībā tā, kad nepalīdzēja.

Paldies! ☺

Skolēna ar mācīšanās traucējumiem attīstības dinamikas izvērtējums

x vidusskolas skolēna ar mācīšanās traucējumiem (izglītības programmas kods 21015611)
attīstības dinamikas izvērtējums 2016./2017. mācību gadā
Skolēna vārds x Klase 7.a

	Attieksme pret mācībām				Uzvedība				Pienākumu izpilde				Saskarsme, komunikācija				Intereses				Pašapkalpošanās iemaņas				Iesaistīšanās skolas un ārpusskolas pasākumos			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Klases stunda	3	3	3	3	5	5	5	5	4	4	4	3	5	5	5	5	4	4	4	4	4	4	4	4	3	3	4	4
Latviešu valoda	3	3	3	4	5	5	5	5	3	3	2	4	5	4	5	5	3	3	2	4	4	4	4	4				
Literatūra	3	3	3	4	5	5	5	5	3	3	2	4	5	4	5	5	3	3	2	4	4	4	4	4				
Matemātika	2	2	3	3	4	4	5	5	3	3	4	4	4	4	5	5	3	2	3	3	5	5	5	5				
Angļu valoda	2	2	2	2	5	5	5	5	3	3	3	3	5	5	5	5	2	2	2	2	5	5	5	5				
Krievu valoda	2	2	3	3	4	3	4	4	3	2	3	3	5	5	5	5	3	3	3	3	2	2	2	3				
Bioloģija	4	4	3	3	4	4	4	4	4	4	3	3	5	5	4	4	4	4	3	4	5	5	5	4				
Ģeogrāfija	3	3	3	3	4	4	4	4	4	3	3	3	4	4	4	4	2	2	2	2	5	5	5	5				
Vēsture	3	3	3	3	4	4	5	5	3	3	3	3	4	4	4	4	3	3	3	3	5	5	5	5	3	3	3	3
Mājturība un tehnoloģijas	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4	4	4	4	3	4	3	3	3	3	3	3				
Mūzika	2	2	2	2	5	5	5	5	3	3	3	3	5	5	5	5	2	2	2	2	4	4	4	4				
Sociālās zinības	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4	4	4	4	5	5	5	5				
Sports	3	3	4	4	3	4	4	4	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4				
Virzālā māksla	3	4	4	4	5	4	5	5	4	3	4	4	5	5	5	5	4	4	4	4	5	5	5	5				
Informātika	5	5	4	4	5	5	5	5	5	4	4	4	5	5	5	5	4	4	4	4	5	5	5	5				
	3,07	3,13	3,2	3,33	4,4	4,33	4,6	4,6	3,53	3,33	3,33	3,53	4,67	4,53	4,67	4,67	3,2	3,2	3	3,33	4,33	4,33	4,33	4,33	3	3	3,5	3,5

Sagatavoja speciālais pedagogs

Agnese Gromova-Kūrena

X vidusskolas skolotāju aptaujas anketa par skolēniem ar mācīšanās traucējumiem sniegtajiem atbalsta pasākumiem

2

APTAUJAS ANKETA

Esmu Latvijas Universitātes PPMF studiju programmas "Speciālās izglītības skolotājs un skolotājs logopēds" pēdējā kursa studente. Lai iegūtu datus diplomdarba "Atbalsta pasākumi 5.-9. klašu skolēniem ar mācīšanās traucējumiem (MT) mācīšanās prasmju pilnveidei" izstrādei, lūdzu Jūs aizpildīt šo aptaujas anketu. *Alise*

1. Kādus mācību priekšmetus Jūs pasniedzat 5. – 9. klašu skolēniem ar MT?

Kīmija

Norādiet cik bieži mācību stundās Jūs skolēniem ar MT sniedzat sekojošus atbalsta pasākumus:

	1 Nekad	2 Reizi semestrī	3 Reizi mēnesī	4 Reizi nedēļā (ja ir vairāk par 1 stundu nedēļā)	5 Katru stundu
2. Darba vides pielāgošana, piemēram, sēdēšana tuvāk skolotājam / tālāk no loga u.tml.					✓
3. Atgādinājums uzturēt darba galdu kārtībā					✓
4. Rezerves mācību piederumu nodrošinājums (pildspalvas, zīmuļi u.tml.)					✓
5. Iespēja pārbaudes darbu veikt individuāli (citā laikā, atsevišķā telpā u.tml.)			✓		
6. Samazināts uzdevumu apjoms			✓		
7. Pagarināts uzdevumu izpildes laiks			✓		
8. Uzdevumu nosacījumu, teksta lasīšana priekšā			✓		
9. Palīg līdzekļu izmantošana teksta uztveres uzlabošanai (lineāls, rāmis / šablons, ietonēts caurspīdīgs materiāls (filtrs) u.tml.)	✓				
10. Marķiera vai indeksa lapiņu izmantošana atzīmju veikšanai tekstā				✓	
11. Katra uzdevuma noformēšana uz atsevišķas lapas, kas tiek secīgi izsniegtas pēc uzdevuma izpildīšanas			✓		
12. Rakstītais teksts palielinātā drukā		✓			
13. Vieglāk uztverama fonta burtu izmantošana tekstā, piemēram, <i>Arial</i>	✓				
14. Īsu, kodolīgu uzdevumu nosacījumu veidošana				✓	
15. Mīmikas, žestu izmantošana sniegtās mutvārdu informācijas izpratnes veicināšanai					✓
16. Mutvārdu atbildes aizstāšana ar rakstisku atbildi			✓		
17. Rakstiskas atbildes aizstāšana ar mutvārdu atbildi			✓		
18. Atgādņu izmantošana					✓
19. Multisensoro metožu izmantošana (visu maņu iesaistīšana mācību procesa aktivitātēs)					✓
20. Drukātā teksta lasīšanas aizstāšana ar audio vai video materiāliem	✓				
21. Datora vai citu ierīču izmantošana atbildes sniegšanai	✓				

Esmu Latvijas Universitātes PPMF studiju programmas “Speciālās izglītības skolotājs un skolotājs logopēds” pēdējā kursa studente. Lai iegūtu datus diplomdarba “Atbalsta pasākumi 5.–9. klašu skolēniem ar mācīšanās traucējumiem (MT) mācīšanās prasmju pilnveidei” izstrādei, lūdzu Jūs aizpildīt šo aptaujas anketu.

1. Kādus mācību priekšmetus Jūs pasniedzat 5. – 9. klašu skolēniem ar MT?

Norādiet cik bieži mācību stundās Jūs skolēniem ar MT sniedzat sekojošus atbalsta pasākumus:

		Nekad	Reizi semestrī	Reizi mēnesī	Reizi nedēļā (ja ir vairāk par 1 stundu nedēļā)	Katru stundu
2.	Darba vides pielāgošana, piemēram, sēdēšana tuvāk skolotājam / tālāk no loga u.tml.					
3.	Atgādinājums uzturēt darba galdu kārtībā					
4.	Rezerves mācību piederumu nodrošinājums (pildspalvas, zīmuļi u.tml.)					
5.	Iespēja pārbaudes darbu veikt individuāli (citā laikā, atsevišķā telpā u.tml.)					
6.	Samazināts uzdevumu apjoms					
7.	Pagarināts uzdevumu izpildes laiks					
8.	Uzdevumu nosacījumu, teksta lasīšana priekšā					
9.	Palīgīdzekļu izmantošana teksta uztveres uzlabošanai (lineāls, rāmis / šablons, ietonēts caurspīdīgs materiāls (filtrs) u.tml.)					
10.	Marķiera vai indeksa lapiņu izmantošana atzīmju veikšanai tekstā					
11.	Katra uzdevuma noformēšana uz atsevišķas lapas, kas tiek secīgi izsniegtas pēc uzdevuma izpildīšanas					
12.	Rakstītais teksts palielinātā drukā					
13.	Viegļāk uztverama fonta burtu izmantošana tekstā, piemēram, <i>Arial</i>					
14.	Īsu, kodolīgu uzdevumu nosacījumu veidošana					
15.	Mīmikas, žestu izmantošana sniegtās mutvārdu informācijas izpratnes veicināšanai					
16.	Mutvārdu atbildes aizstāšana ar rakstisku atbildi					
17.	Rakstiskas atbildes aizstāšana ar mutvārdu atbildi					
18.	Atgādņu izmantošana					
19.	Multisensoro metožu izmantošana (visu maņu iesaistīšana mācību procesa aktivitātēs)					
20.	Drukātā teksta lasīšanas aizstāšana ar audio vai video materiāliem					
21.	Datora vai citu ierīču izmantošana atbildes sniegšanai					

		Nekad	Reizi semestrī	Reizi mēnesī	Reizi nedēļā (ja ir vairāk par 1 stundu nedēļā)	Katru stundu
22.	Kalkulatora izmantošana aprēķinu veikšanai					
23.	Ieskaišu uzdevumu sakārtošana secīgi pēc grūtības pakāpēm (no vieglākā uz grūtāko)					
24.	Ieskaišu uzdevumu sakārtošana secīgi pēc grūtības pakāpēm (no grūtākā uz vieglāko) skolēniem, kuri ātri nogurst					
25.	Individuāli paskaidrojumi mācību procesā					
26.	Atbalsts mājasdarbu pierakstīšanai, t.sk., pierakstīšanas kontrole (dienasgrāmatā, kladē)					
27.	Palīdzība pierakstu klades iekārtošanā, pierakstu veikšanā, pierakstu strukturēšanā u.tml.					
28.	Iespēja izkustēties mācību stundas laikā					
29.	Emocionāls atbalsts, uzslavas, iedrošinājumi					
30.	Atbalsts laika plānošanā (piemēram, uzdevuma izpildes termiņa noteikšana)					
31.	Iegaumēšanas iemaņu sekmēšana (pantiņi, akronīmi u.tml.)					
32.	Klasesbiedru palīdzības izmantošana					
33.	Palīdzība piemērotākās mācīšanās metodes izvēlē					

34. Miniet citus savās mācību stundās biežāk izmantotos atbalsta pasākumus, kuri nav minēti iepriekšējos jautājumos _____

35. 2. – 34. jautājumā apvelciet tos atbalsta pasākumus, kuri, Jūsaprāt, sekmē skolēnu ar MT mācīšanās prasmju pilnveidi (var būt vairāki atbilžu varianti).

36. Apvelciet tos atbalsta pasākumus, kuri, Jūsaprāt, sekmē skolēnu ar MT mācīšanās prasmju pilnveidi (var būt vairāki atbilžu varianti):

- individuāls darbs konsultācijās pie mācību priekšmetu skolotājiem;
- papildus nodarbības pie atbalsta personāla speciālistiem;
- mājasdarbu izpilde pagarinātajā dienas grupā speciālā pedagoga uzraudzībā;
- nepieciešamo atgādņu izstrāde pagarinātajā dienas grupā speciālā pedagoga uzraudzībā;
- skolēna ar MT sekmju kontrole;
- konsultāciju apmeklēšanas grafika sastādīšana skolēnam ar MT sekmju labošanai;
- ieplānoto konsultāciju apmeklēšanas kontrole;
- vecāku informēšana ieplānoto konsultāciju neapmeklēšanas gadījumā.

37. Miniet citus iepriekš nenosauktos atbalsta pasākumus, kas sekmē skolēnu ar MT mācīšanās prasmju pilnveidi: _____

Paldies!

X vidusskolas skolotāju aptaujas anketu datu apkopojums par skolēniem ar mācīšanās traucējumiem sniegto atbalsta pasākumu biežumu

Katru stundu tiek izmantoti sekojoši atbalsta pasākumi:

- rezerves mācību piederumu nodrošinājums (pildspalvas, zīmuļi u.tml.);
- individuāli paskaidrojumi mācību procesā;
- emocionāls atbalsts, uzslavas, iedrošinājumi;

Reizi nedēļā (ja ir vairāk par 1 mācību stundu nedēļā) tiek izmantoti sekojoši atbalsta pasākumi:

- darba vides pielāgošana, piemēram, sēdēšana tuvāk skolotājam / tālāk no loga u.tml.;
- samazināts uzdevumu apjoms;
- pagarināts uzdevumu izpildes laiks;
- uzdevumu nosacījumu, teksta lasīšana priekšā;
- īsu, kodolīgu uzdevumu nosacījumu veidošana;
- mīmikas, žestu izmantošana sniegtās mutvārdu informācijas izpratnes veicināšanai;
- atgādņu izmantošana;
- ieskaišu uzdevumu sakārtošana secīgi pēc grūtības pakāpēm (no vieglākā uz grūtāko);
- iespēja izkustēties mācību stundas laikā;
- atbalsts laika plānošanā (piemēram, uzdevuma izpildes termiņa noteikšana);
- klasesbiedru palīdzības izmantošana.

Reizi mēnesī tiek izmantoti sekojoši atbalsta pasākumi:

- atgādinājums uzturēt darba galdus kārtībā;
- iespēja pārbaudes darbu veikt individuāli (citā laikā, atsevišķā telpā u.tml.);
- vieglāk uztverama fonta burtu izmantošana tekstā, piemēram, *Arial*;
- multisensoro metožu izmantošana (visu maņu iesaistīšana mācību procesa aktivitātēs);
- kalkulatora izmantošana aprēķinu veikšanai;
- ieskaišu uzdevumu sakārtošana secīgi pēc grūtības pakāpēm (no vieglākā uz grūtāko);
- palīdzība pierakstu klades iekārtošanā, pierakstu veikšanā, pierakstu strukturēšanā u.tml.;
- iegaumēšanas iemaņu sekmēšana (pantiņi, akronīmi u.tml.);
- palīdzība piemērotākās mācīšanās metodes izvēlē;

Reizi semestrī tiek izmantoti sekojoši atbalsta pasākumi:

- palīg līdzekļu izmantošana teksta uztveres uzlabošanai (lineāls, rāmis / šablons, ietonēts caurspīdīgs materiāls (filtrs) u.tml.);
- marķiera vai indeksa lapiņu izmantošana atzīmju veikšanai tekstā;
- rakstītais teksts palielinātā drukā;
- mutvārdu atbildes aizstāšana ar rakstisku atbildi;
- rakstiskas atbildes aizstāšana ar mutvārdu atbildi;
- drukātā teksta lasīšanas aizstāšana ar audio vai video materiāliem;
- datora vai citu ierīču izmantošana atbildes sniegšanai;

Gandrīz nekad netiek izmantoti sekojoši atbalsta pasākumi:

- katra uzdevuma noformēšana uz atsevišķas lapas, kas tiek secīgi izsniegtas pēc uzdevuma izpildīšanas;
- ieskaišu uzdevumu sakārtošana secīgi pēc grūtības pakāpēm (no grūtākā uz vieglāko) skolēniem, kuri ātri nogurst.

**X vidusskolas skolotāju aptaujas anketu datu apkopojums par atbalsta pasākumiem,
kas sekmē skolēnu ar mācīšanās traucējumiem mācīšanās prasmju pilnveidi**

		% skolotāju, kas uzskata, ka atbalsta pasākums sekmē mācīšanās prasmju pilnveidi
1	Individuāls darbs konsultācijās pie mācību priekšmetu skolotājiem	96
2	Individuāli paskaidrojumi mācību procesā	88
3	Pagarināts uzdevumu izpildes laiks	83
4	Īsu, kodolīgu uzdevumu nosacījumu veidošana	79
5	Konsultāciju apmeklēšanas grafika sastādīšana sekmju labošanai	71
6	Darba vides pielāgošana, piemēram, sēdēšana tuvāk skolotājam / tālāk no loga u.tml.	71
7	Emocionāls atbalsts, uzslavas, iedrošinājumi	71
8	Ieplānoto konsultāciju apmeklēšanas kontrole	67
9	Vecāku informēšana konsultāciju neapmeklēšanas gadījumā	63
10	Mājasdarbu izpilde pagarinātajā dienas grupā speciālā pedagoga uzraudzībā	63
11	Klasesbiedru palīdzības izmantošana	63
12	Samazināts uzdevumu apjoms	58
13	Atgādņu izmantošana	54
14	Ieskaišu uzdevumu sakārtošana secīgi pēc grūtības pakāpēm (no vieglākā uz grūtāko)	54
15	Uzdevumu nosacījumu, teksta lasīšana priekšā	50
16	Palīdzība piemērotākās mācīšanās metodes izvēlē	50
17	Papildus nodarbības pie atbalsta personāla speciālistiem	50
18	Sekmju kontrole	46
19	Atbalsts laika plānošanā (piemēram, uzdevuma izpildes termiņa noteikšana)	46
20	Rakstiskas atbildes aizstāšana ar mutvārdu atbildi	42
21	Multisensoro metožu izmantošana (visu maņu iesaistīšana mācību procesa aktivitātēs)	42
22	Palīdzība pierakstu klades iekārtošanā, pierakstu veikšanā, pierakstu strukturēšanā u.tml.	42
23	Atgādņu izstrāde pagarinātajā dienas grupā speciālā pedagoga uzraudzībā	38
24	Iespēja pārbaudes darbu veikt individuāli (citā laikā, atsevišķā telpā u.tml.)	38
25	Mīmikas, žestu izmantošana sniegtās mutvārdu informācijas izpratnes veicināšanai	38
26	Mutvārdu atbildes aizstāšana ar rakstisku atbildi	38
27	Iespēja izkustēties mācību stundas laikā	38

28	Iegaumēšanas iemaņu sekmēšana (pantiņi, akronīmi u.tml.)	38
29	Marķiera vai indeksa lapiņu izmantošana atzīmju veikšanai tekstā	29
30	Kalkulatora izmantošana aprēķinu veikšanai	29
31	Atbalsts mājasdarbu pierakstīšanai, t.sk., pierakstīšanas kontrole (dienasgrāmatā, kladē)	29
32	Palīglīdzekļu izmantošana teksta uztveres uzlabošanai (lineāls, rāmis / šablons, ietonēts caurspīdīgs materiāls (filtrs) u.tml.)	25
33	Datora vai citu ierīču izmantošana atbildes sniegšanai	25
34	Rezerves mācību piederumu nodrošinājums (pildspalvas, zīmuļi u.tml.)	21
35	Ieskaišu uzdevumu sakārtošana secīgi pēc grūtības pakāpēm (no grūtākā uz vieglāko) skolēniem, kuri ātri nogurst	21
36	Atgādinājums uzturēt darba galdu kārtībā	17
37	Rakstītais teksts palielinātā drukā	17
38	Vieglāk uztverama fonta burtu izmantošana tekstā, piemēram, <i>Arial</i>	17
39	Drukātā teksta lasīšanas aizstāšana ar audio vai video materiāliem	17
40	Katra uzdevuma noformēšana uz atsevišķas lapas, kas tiek secīgi izsniegta pēc uzdevuma izpildīšanas	13

X vidusskolas skolēnu ar mācīšanās traucējumiem aptaujas anketa par atbalsta pasākumiem

24

APTAUJAS ANKETA

Lūdzu Tavu palīdzību mana diplomdarba izstrādei!

1) Kurā klasē Tu mācies? 9a**Apvelc tos atbalsta pasākumus, kas Tev palīdz mācību procesā:**

- 2) sēdēšana tuvāk skolotājam;
- 3) darba galda sakārtošana;
- 4) rezerves mācību piederumu nodrošinājums (pildspalvas, zīmuli u.tml.);
- 5) samazināts uzdevumu apjoms;
- 6) pagarināts uzdevumu izpildes laiks;
- 7) uzdevumu nosacījumu un teksta lasīšana priekšā;
- 8) palīg līdzekļu izmantošana teksta uztveres uzlabošanai (lineāls, rāmis, ietonēts caurspīdīgs materiāls u.tml.);
- 9) marķiera vai līmlapiņu izmantošana svarīgākā izcelšanai;
- 10) katra uzdevuma noformēšana uz atsevišķas lapas;
- 11) rakstītais teksts palielinātā drukā;
- 12) vieglāk uztverama fonta burtu izmantošana tekstā;
- 13) īsu, skaidru uzdevumu nosacījumu veidošana;
- 14) mīmikas, žestu izmantošana skolotāja teiktā paskaidrošanai;
- 15) mutvārdu atbildes aizstāšana ar rakstisku atbildi;
- 16) rakstiskas atbildes aizstāšana ar mutvārdu atbildi;
- 17) atgādņu izmantošana;
- 18) uzdevumi visām maņām vienas stundas laikā;
- 19) drukātā teksta lasīšanas aizstāšana ar audio vai video materiāliem;
- 20) datora vai citu ierīču izmantošana atbildes sniegšanai;
- 21) kalkulatora izmantošana aprēķinu veikšanai;
- 22) ieskaišu uzdevumu sakārtošana no vieglākā uz grūtāko;
- 23) ieskaišu uzdevumu sakārtošana no grūtākā uz vieglāko;
- 24) individuāls darbs konsultācijās;
- 25) individuāli paskaidrojumi mācību procesā;
- 26) palīdzība pierakstīt uzdoto mājasdarbu dienasgrāmatā vai kladē;
- 27) palīdzība pierakstu klades iekārtošanā, pierakstu veikšanā u.tml.;
- 28) iespēja izkustēties mācību stundas laikā;
- 29) emocionāls atbalsts, uzslavas, iedrošinājumi;
- 30) atbalsts laika plānošanā (piemēram, uzdevuma izpildes termiņa noteikšana);
- 31) iegaumēšanas iemaņu sekmēšana (pantiņi, saīsinājumi u.tml.);
- 32) klasesbiedru palīdzības izmantošana;
- 33) palīdzība piemērotākās mācīšanās veida izvēlē;
- 34) mājasdarbu izpilde pagarinātajā dienas grupā;
- 35) atgādņu izstrāde pagarinātajā dienas grupā;
- 36) sekmju kontrole;
- 37) konsultāciju apmeklēšanas grafika sastādīšana sekmju labošanai;
- 38) ieplānoto konsultāciju apmeklēšanas kontrole;
- 39) vecāku informēšana ieplānoto konsultāciju neapmeklēšanas gadījumā.
- 40) Uzraksti citus atbalsta pasākumus, kas Tev īpaši palīdz mācību procesā (ja tādi iepriekš nav minēti) Mācīšanās mazajā grupā

Paldies!

APTAUJAS ANKETA

Lūdzu Tavu palīdzību mana diplomdarba izstrādei!

1) Kurā klasē Tu mācies? _____

Apvelc tos atbalsta pasākumus, kas Tev palīdz mācību procesā:

- 2) sēdēšana tuvāk skolotājam;
- 3) darba galda sakārtošana;
- 4) rezerves mācību piederumu nodrošinājums (pildspalvas, zīmuļi u.tml.);
- 5) samazināts uzdevumu apjoms;
- 6) pagarināts uzdevumu izpildes laiks;
- 7) uzdevumu nosacījumu un teksta lasīšana priekšā;
- 8) palīglīdzekļu izmantošana teksta uztveres uzlabošanai (lineāls, rāmis, ietonēts caurspīdīgs materiāls u.tml.);
- 9) marķiera vai līmlapiņu izmantošana svarīgākā izcelšanai;
- 10) katra uzdevuma noformēšana uz atsevišķas lapas;
- 11) rakstītais teksts palielinātā drukā;
- 12) vieglāk uztverama fonta burtu izmantošana tekstā;
- 13) īsu, skaidru uzdevumu nosacījumu veidošana;
- 14) mīmikas, žestu izmantošana skolotāja teiktā paskaidrošanai;
- 15) mutvārdu atbildes aizstāšana ar rakstisku atbildi;
- 16) rakstiskas atbildes aizstāšana ar mutvārdu atbildi;
- 17) atgādņu izmantošana;
- 18) uzdevumi visām maņām vienas stundas laikā;
- 19) drukātā teksta lasīšanas aizstāšana ar audio vai video materiāliem;
- 20) datora vai citu ierīču izmantošana atbildes sniegšanai;
- 21) kalkulatora izmantošana aprēķinu veikšanai;
- 22) ieskaišu uzdevumu sakārtošana no vieglākā uz grūtāko;
- 23) ieskaišu uzdevumu sakārtošana no grūtākā uz vieglāko;
- 24) individuāls darbs konsultācijās;
- 25) individuāli paskaidrojumi mācību procesā;
- 26) palīdzība pierakstīt uzdoto mājasdarbu dienasgrāmatā vai kladē;
- 27) palīdzība pierakstu klades iekārtošanā, pierakstu veikšanā u.tml.;
- 28) iespēja izkustēties mācību stundas laikā;

- 29) emocionāls atbalsts, uzslavas, iedrošinājumi;
- 30) atbalsts laika plānošanā (piemēram, uzdevuma izpildes termiņa noteikšana);
- 31) iegaumēšanas iemaņu sekmēšana (pantiņi, saīsinājumi u.tml.);
- 32) klasesbiedru palīdzības izmantošana;
- 33) palīdzība piemērotākās mācīšanās veida izvēlē;
- 34) mājasdarbu izpilde pagarinātajā dienas grupā;
- 35) atgādnju izstrāde pagarinātajā dienas grupā;
- 36) sekmju kontrole;
- 37) konsultāciju apmeklēšanas grafika sastādīšana sekmju labošanai;
- 38) ieplānoto konsultāciju apmeklēšanas kontrole;
- 39) vecāku informēšana ieplānoto konsultāciju neapmeklēšanas gadījumā.

40) Uzraksti citus atbalsta pasākumus, kas Tev īpaši palīdz mācību procesā (ja tādi iepriekš nav minēti) _____

Paldies!

**X vidusskolas skolēnu ar mācīšanās traucējumiem aptaujas anketu datu apkopojums
par atbalsta pasākumiem, kas sekmē mācīšanās prasmju pilnveidi**

		% skolēnu, kas uzskata, ka atbalsta pasākums sekmē mācīšanās prasmju pilnveidi
1	Pagarināts uzdevumu izpildes laiks	92
2	Atgādņu izmantošana	92
3	Sekmju kontrole	88
4	Samazināts uzdevumu apjoms	77
5	Konsultāciju apmeklēšanas grafika sastādīšana sekmju labošanai	73
6	Īsu, skaidru uzdevumu nosacījumu veidošana	69
7	Uzdevumu nosacījumu un teksta lasīšana priekšā	65
8	Individuāls darbs konsultācijās	65
9	Iepļānoto konsultāciju apmeklēšanas kontrole	65
10	Datora vai citu ierīču izmantošana atbildes sniegšanai	62
11	Kalkulatora izmantošana aprēķinu veikšanai	62
12	Sēdēšana tuvāk skolotājam	58
13	Marķiera vai līmlapiņu izmantošana svarīgākā izcelšanai	58
14	Ieskaišu uzdevumu sakārtošana no vieglākā uz grūtāko	58
15	Individuāli paskaidrojumi mācību procesā	58
16	Klasesbiedru palīdzības izmantošana	58
17	Rezerves mācību piederumu nodrošinājums (pildspalvas, zīmuļi u.tml.)	54
18	Emocionāls atbalsts, uzslavas, iedrošinājumi	54
19	Ieskaišu uzdevumu sakārtošana no grūtākā uz vieglāko	50
20	Atbalsts laika plānošanā (piemēram, uzdevuma izpildes termiņa noteikšana)	46
21	Rakstiskas atbildes aizstāšana ar mutvārdu atbildi	42
22	Iespēja izkustēties mācību stundas laikā	42
23	Mājasdarbu izpilde pagarinātajā dienas grupā	42
24	Darba galda sakārtošana	38
25	Mutvārdu atbildes aizstāšana ar rakstisku atbildi	35
26	Vecāku informēšana iepļānoto konsultāciju neapmeklēšanas gadījumā	35
27	Palīglīdzekļu izmantošana teksta uztveres uzlabošanai (lineāls, rāmis, ietonēts caurspīdīgs materiāls u.tml.)	31
28	Palīdzība pierakstu klades iekārtošanā, pierakstu veikšanā u.tml.	31
29	Iegaumēšanas iemaņu sekmēšana (pantiņi, saīsinājumi u.tml.)	31
30	Palīdzība piemērotākās mācīšanās veida izvēlē	31
31	Atgādņu izstrāde pagarinātajā dienas grupā	31
32	Mīmikas, žestu izmantošana skolotāja teiktā paskaidrošanai	27
33	Drukātā teksta lasīšanas aizstāšana ar audio vai video materiāliem	23
34	Vieglāk uztverama fonta burtu izmantošana tekstā	19
35	Uzdevumi visām maņām vienas stundas laikā	19
36	Rakstītais teksts palielinātā drukā	15
37	Palīdzība pierakstīt uzdoto mājasdarbu dienasgrāmatā vai kladē	15
38	Katra uzdevuma noformēšana uz atsevišķas lapas	4

Diplomdarbs „*Atbalsta pasākumi 5. – 9. klašu skolēniem ar mācīšanās traucējumiem mācīšanās prasmju pilnveidei*” izstrādāts LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Agnese Gromova-Ķūrena
(paraksts)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: doc., Dr. paed. Rasma Vīgante _____ .____.201__.
(paraksts)

Recenzents: doc., Dr. paed. Ilze Šūmane
(zinātniskais grāds, akadēmiskais nosaukums, vārds, uzvārds)

Darbs iesniegts Skolotāju izglītības nodaļā _____

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Agnese Šteinberga _____
(paraksts)

Darbs aizstāvēts Valsts pārbaudījuma komisijas sēdē

____.____.201__ protokola Nr. _____, vērtējums: _____

Komisijas sekretārs: _____
(vārds, uzvārds, paraksts)